

Henri Maes. Biografie van Pater Henri Maes.

Weelde, handschrift, 1997

INHOUDSOPGAVE	Pagina
Kwartierstaat Henri Maes	2
Voorwoord	4
Inleiding	6
Hoofdstuk 1: Mijn eerste stappen 1947-1948	7
Hoofdstuk 2: Schoolmeester op een missiepost 1948-1949	15
Hoofdstuk 3: Tshumbe La Sainte 1949-1951	26
Hoofdstuk 4: Herscholing 1951-1954	31
Hoofdstuk 5: Opnieuw Tshumbe 1954-1961	36
Hoofdstuk 6: Naar de Onafhankelijkheid 1960	45
Hoofdstuk 7: Lodja en de rebellie 1962-1964	49
Hoofdstuk 8: Barensweeën van een nieuwe orde 1965-1980	54
Hoofdstuk 9: Uitsluiting en vertrek 1981	66
Hoofdstuk 10: Saint Marc-Kinshasa 1981 tot ...	69

Kwartierstaat Henri Maes

Generatie 1:

1. Henri Maes, °Poppel 18/12/1921

Generatie 2:

2. Antoon Maes, °Hilvarenbeek 21/5/1879, †Weelde 1/2/1962, xx Weelde 20/4/1914

3. Antonia Van der Sauwen, °Weelde 22/10/1886, †Weelde 9/6/1961

Generatie 3:

4. Henricus Maes, °Weelde 27/2/1835, †Poppel 17/5/1888, xx Poppel 5/8/1863

5. Antonia Maria Stoopen, °Goirle 5/4/1843, †Poppel 17/11/1904

6. Jan Van der Sauwen, °Reusel 23/3/1849, †Weelde 10/8/1920, xx Weelde 3/4/1880

7. Josepha Snels, °Weelde 11/5/1854, †Brecht 31/1/1929

Generatie 4:

8. Jan Antoon Maes, °Weelde 5/6/1791, †Weelde 4/7/1867, xx Weelde 5/4/1815

9. Adriana Dickens, °Weelde 10/3/1793, †Weelde 28/11/1879

10. Michiel Stoopen, °Goirle 1/2/1813, †Poppel 28/9/1861, xx Goirle 18/4/1842

11. Adriana Van Gorp, °Goirle 26/7/1807

12. Nicolaas Van der Sauwen, °Reusel 19/3/1807, †Reusel 7/5/1857, xx Reusel 17/7/1834

13. Adriana Van Gorp, °Reusel 16/6/1809, †Reusel 24/3/1871

14. Petrus Jacobus Snels, °Weelde 29/11/1818, †Weelde 13/6/1877

15. Regina Verbruggen, °Heindonk 15/7/1830, †Weelde 12/12/1891

Generatie 5:

16. Jan Baptist Maes, °Poppel 29/8/1747, †Weelde 13/8/1809, xx Poppel 9/4/1785

17. Adriana Vinckx, °Poppel 24/7/1755, †Weelde 13/9/1826

18. Jan Dickens, °Weelde 13/5/1756, †Weelde 5/7/1831, xx Weelde 3/11/1783

19. Joanna Michielsen, °Weelde 1/1/1763, †Weelde 31/5/1835

20. Antonius Stoopen, °Goirle 28/10/1767, †Goirle 7/12/1814, xx Goirle 19/2/1798

21. Adriana Van de Pol, °Goirle 12/8/1774, †Goirle 9/3/1841

22. Johannes Van Gorp, °Tilburg 25/10/1754, †Goirle 14/1/1839, xx Tilburg 26/10/1783

23. Elisabeth Van Es, °Tilburg 11/2/1761, †Goirle 2/6/1833

24. Jan Van der Sauwen, °Reusel 10/8/1755, †Reusel 3/11/1819, xx Reusel 18/7/1796

25. Joanna Laurijsen, °Reusel 13/11/1761, †Reusel 28/4/1836

26. Adriaan Van Gorp, °Reusel 10/10/1767, †Reusel 12/12/1824, xx Reusel 9/2/1795

27. Henrica Janssen, °Reusel 25/7/1772, †Reusel 6/2/1848/

28. Adriaan Snels, °Alphen 22/2/1779, †Weelde 20/4/1825, xx Ravels 17/11/1808

29. Elisabeth Zwaenen, °Ravels 22/9/1783, †Weelde 6/6/1844

30. Joannes Verbruggen, °Heindonk 15/7/1797, †Heindonk 22/2/1882, xx Heindonk 19/4/1826

31. Maria Josepha Baeyens, °Liezele 21/1/1805, †Heindonk 17/1/1885

Generatie 6:

32. Henricus Maes, °Hilvarenbeek, †Weelde 7/12/1765, xx Weelde 10/4/1742

33. Maria Van Beek, °Weelde 17/5/1711, †Weelde 29/3/1770

34. Petrus Vinckx, °Baarle 20/8/1721, †Poppel 4/12/1792

35. Anna Van Gestel, °Poppel 31/12/1721, †Poppel 3/1/1759

36. Adrianus Dickens, °Weelde 13/11/1719, †Weelde 27/1/1783, xx Weelde 9/2/1756

37. Cornelia de Bondt, °Weelde 18/11/1732, †Weelde 7/7/1766

38. Walter Michielsen, °Baarle, †Weelde 10/10/1772, xx Weelde 7/1/1761

39. Catharina Van den Heuvel, °Weelde 20/9/1741, †Weelde 21/7/1811

40. Jan Stoopen, °Goirle 19/3/1730, †Goirle 15/2/1774, xx Goirle 18/2/1759

41. Anna Goossens, °Riel 9/5/1735, †Riel 14/2/1819

42. Michiel Van de Pol, °Goirle 14/6/1739, †Goirle 23/9/1799, xx Goirle 6/5/1770

43. Geertruy Van Velthove, °Goirle 1/5/1738, †Goirle 24/12/1804

44. Jan Van Gorp, °Tilburg 1/1/1712, †Tilburg 25/5/1773, xx Tilburg 18/5/1738

45. Maria de Lepper, °Enschot 1711, †Tilburg 20/8/1783

46. Michiel Van Esch, °Cromvoirt 23/10/1721, †Tilburg 3/4/1782, xx Tilburg 30/6/1748

47. Maria Anna Van Helvoort, °Tilburg 1/4/1722, †Tilburg 7/10/1793
48. Adrianus Zauwen
49. Joanna Lucas, °Reusel 9/8/1736
50. Nicolaas Laurijsen, °Reusel 6/4/1735, †Reusel 9/9/1797, xx Reusel 5/2/1758
51. Adriana Van Herck, †Reusel 14/6/1808
52. Antonius Van Gorp, °Reusel 10/7/1725, †Reusel 13/4/1791, xx Reusel 7/5/1752
53. Gertruda Van De Put, °Reusel 11/5/1731, †Reusel 26/10/1785
54. Mathijs Jansen, °Reusel 18/7/1747, †Reusel 5/7/1782, xx Reusel 14/7/1771
55. Joanna Staes, °Reusel 29/9/1735, †Reusel 21/9/1779
56. Jan Snels, °Weelde, †Weelde 26/8/1793, xx Alphen 17/1/1779
57. Catharina Van den Heuvel, †Weelde 21/7/1811
58. Antonius Zwaenen, °Ravels 2/10/1756, †Ravels 5/10/1783, xx Ravels 31/1/1780
59. Joanna Sneyers
60. Peter Jan Verbruggen
61. Anna Catharina Wilmsheyde
62. Petrus Baeyens
63. Maria Theresia Caluwaerts

- **Generatie 7:**

64. Heyliger Jan Maes, °Hilvarenbeek 24/4/1669
68. Nicolaes Jan Vinckx
69. Maria Adriaan Van Hapert
70. Wilm Van Gestel, °Poppel 3/12/1697, xx Poppel 25/1/1721
71. Adriana Henricx, °Poppel 8/8/1698, †Poppel 19/5/1757
72. Joannes Dickens, °Weelde 25/9/1679, †Weelde 26/7/1755, xx Weelde 13/3/1703
73. Catharina Adriaen Hendrickx Van Giel, †Weelde 15/1/1763
74. Tilmannus De Bont
75. Anna Van Loon, °Alphen
80. Jan Dielis Stoopen, °Goirle april 1695, †Goirle 18/3/1762, xx Goirle 20/1/1727
81. Maria Jan Couwenberg, °Goirle 29/9/1702, †Goirle 8/1/1748
82. Jan Willem Goossens, xx Riel 29/11/1720
83. Adriaentje Cornelis Meynaers, °Riel 4/1/1688
84. Dirk Van de Pol, °Goirle 19/2/1696, †Goirle 16/11/1743
85. Catharina Brenders, °Goirle 11/5/1702, †Goirle 26/7/1741
86. Adriaan Van Velthoven, †Goirle 31/8/1754, xx Goirle 12/2/1730
87. Adriana Van Erven, °Goirle 20/5/1703, †Goirle 29/7/1763
88. Wilhelmus Van Gorp
89. Maria Brocken
90. Cornelis De Lepper, °Berkel-Enschot, †Berkel-Enschot 22/9/1747, xx Oisterwijk 17/6/1696
91. Maria Cornelia Van De Pas, °Berkel-Enschot, †Berkel-Enschot 1/10/1738
92. Adrianus Giele Van Esch
93. Catharina Peters
98. Andreas Joannes Lucas, xx Reusel 1/5/1735
99. Maria Vorsters
100. Jan Laureysen, xx Reusel 21/2/1734
101. Margareta Bruyninckx
104. Petrus Van Gorp
105. Maria Antonissen
106. Petrus Van De Put
107. Anna Hertoghs
108. Hendrick Jansen
109. Antonet Livens
110. Martinus Staes
111. Joanna Van der Cheelen
116. Jan Swaenen, xx Ravels 26/6/1742
117. Maria De Bruyn, °Ravels 21/7/1720

Voor het verdere voorgeslacht van Henri Maes moet men een kijkje nemen onder het item "Kwartierstaat van Jan Vermeeren" elders op deze website.

Voorwoord

Op 6 april 1997 werd in de St.-Janskerk te Weelde het 50-jarig priesterjubiläum van Passionist Pater Henri Maes gevierd in aanwezigheid van de Congolese aartsbisschop Monseigneur Laurent Monsengwo. Pater Maes vertrok in 1947 Congo en werkte daar 34 jaar in het binnenland. Zestien jaar geleden verhuisde hij naar de hoofdstad Kinshasa, waar hij nog altijd met enkele andere paters verblijft. Daar geeft hij Latijn aan jonge priesters, preekt retraites voor kloosterlingen en doet hij ander missiewerk.

Bij zijn eremis op de 3e Paasdag van 1947 dichtte wijlen Meester Van Beek als volgt:

Zowat een vijftien jaar geleen
Kwam er een kleine guit
Bij Meester Raaymakers op school
Hij had zijn kakschool uit
Hij kon al tellen wel tot tien
Kon ook het ABC
De meester had algauw gezien
Dat hij was een kadee

De blozerd kwam heel graag naar school
Hij was een kleine baas
Ja, kort van was, maar puik verstand
Had Ri van Toontje Maes
Hij leerde lijk een advokaat
Was braaf en flink ter taal
En in den prijskamp was Henri
De eerste, elke maal

Toen kwam het ventje lachend af
Bij Meesterke Van Beek
Die was tevreden over hem
Toen hij hem eens bekeek
Want Rike zat aandachtig steeds
En deed zijn best als geen
En door zijn vlijt en vlugge geest
Was hij weer nummer één

Henri was immer flinke gast
Ging gaarne naar de kerk
Daar bad hij als een engel doet
Gods hulpe miek hem sterk
Hij was een stil en zedig kind
Was vrolijk, blijgezind
En zo werd onze brave Ri
Pastoors en meesters vrind

Toen hij zat in den hogen graad
Kwam er een Passionist
Die kwam eens kijken of men hier
Geen flinke jongens wist
Die wilden in zijn kloosterschool
Zich wijden aan den Heer
En onze Ri, de kleine man
Die zei: "Ik wil die eer!"

En Toontje met zijn brave Net
Die waren blij en fier
Grootmoedig gaven zij Henri
Ze deden 't met plezier
En Ri deed ook zijn woord gestand
Hij blokte veel en bad
Men merkte dra dat in den gast
Een flinke pater zat!

Dus wijden wij met dankbaar hart
U, priester, dit klein lied
We wensen U Gods zegen toe
Vergeet uw vrienden niet!
We bidden samen voor elkaar
Om hulpe, steun en moed
En later stappen we dan saam
In blijden Hemelstoet!

Henri Maes werd te Poppel (Aarle) geboren op 18 december 1921, maar reeds in 1922 verhuisden zijn ouders naar De Hoek 7 in Weelde (Hegge) waar hij opgroeide en de bewaarschool en de lagere school doorliep. In september 1933 werd hij ingeschreven in de apostolische school van de Passionisten in Kortrijk maar in 1937 verhuisde hij naar een andere school in Katelijne-Waver waar hij zijn retorika beëindigde in juli 1940.

Op 9 augustus 1940 trad hij binnen in het postulaat en noviciaat van de Passionisten te Kruishoutem waar hij op 12 september 1940 werd ingekleed en op 15 september 1940 werd geprofest. Hij studeerde achtereenvolgens 2 jaar filosofie in Natoya (Namen), 2 jaar theologie in Wezembeek-Oppem en twee jaar theologie in Diepenbeek. Uiteindelijk werd Henri Maes priester gewijd te Visé op 7 april 1947. Voortaan droeg hij de kloosternaam Pater Koen.

Op 10 december 1947 vertrok hij naar het toenmalige Belgisch-Congo zonder enige voorbereiding. Daar werkte hij achtereenvolgens twee jaar als reispatroon en klaspatroon in Lubefu en Katako en later op de normaalschool in Tshumbe. In 1951 keerde hij terug naar België, deed twee jaar letterkunde in het St.-Thomasinstituut te Brussel en vertrok opnieuw naar Congo in september 1954.

Bij zijn aankomst daar werd hij onmiddellijk directeur van de normaalschool jongens te Tshumbe en hij bleef dat tot na de dood van Lumumba in maart 1961. Noodgedwongen keerde hij in die moeilijke periode kort na de onafhankelijkheid terug naar België waar hij directeur werd van de theologiestudenten te Diepenbeek. Pater Maes keerde in september 1962 terug naar Congo en werd toen professor op het college Esemula in Lodja. In 1966 werd hij provinciaal overste van de passionisten in Congo en hij bleef dat tot 1983. Ondanks het feit dat hij een volledig lessenrooster had, benoemde men hem in 1976 tot pastoor van de voornaamste parochie van het bisdom Tshumbe, namelijk te Lodja.

Vanuit Rome ontving hij in 1980 de opdracht te beginnen met de vorming van de inlandse passionisten en daarvoor opende hij een eerste noviciaatshuis in Bena-Dibele. Bisschop Yungu was echter van oordeel dat dat noviciaatshuis aan het bisdom toebehoorde en verjoeg Pater Maes uit zijn bisdom op 3 september 1981. In 1982 werd hij benoemd in Kinshasa op de parochie St.Marc waar hij het Lingala leerde en vanaf 1983 tot 1990 was hij pastoor op de parochie St.Boniface met 40.000 parochianen. Tegelijkertijd gaf hij godsdienstlessen op een college, avondlessen voor lekenanimatoren en retraites aan kloosterlingen.

Momenteel is hij leraar Latijn in een groot seminarie waar kloosterlingen van 30 verschillende congregaties verblijven. Sinds twee jaar geeft hij regelmatig radiopraatjes op de katholieke radio "Elikiya" in Kinshasa. Ondertussen vond onze ijverige passionist ook nog tijd om 20 boeken in het Otetela te publiceren (bijbelvertalingen, lezingenboeken, liturgie, enz). Op verzoek van zijn congregatie publiceerde hij zijn biografie in het tijdschrift van zijn orde "CP-informatie". Die tekst wordt hier integraal overgenomen.

Inleiding

Tijdens ons verblijf in Kinshasa voor het 4-jaarlijks Kongres van het vikariaat "Christus Salvator" (april II) liet Pater Koenraad Maes (1921), ons een relaas lezen over het ontluiken van zijn roeping bij de Passionisten, over hoe hij vernam dat hij was bestemd voor het missionarisleven en over hoe hij totaal onervaren zijn eerste schreden waagde in dat enorme land dat toen nog Belgisch Kongo heette. Het leek wel een tijdsdocument te zijn. Om die reden, en ook omdat bij ons weten er weinig of geen missionarissen zijn geweest die hun herinneringen aan hun missieleven in onze Kongo optekenden, tenzij er één en ander is verloren gegaan of nog niet opdook, vroegen we aan Pater Koen om ook de herinneringen aan de rest van zijn verblijf in Zaïre voor ons te verzamelen. Tussen al zijn drukke bezigheden door, zette Pater Koen zich aan zijn schrijfmachine. In een brief van zowat een maand later laat hij daarover weten wat volgt:

"Sinds jullie afreis heb ik niet stil gezeten. De retraite voor die 41 abbés van Kinshasa verliep zeer goed ... Nadien heb ik me, in mijn vrije uren, aan de redactie gezet van mijn herinneringen uit mijn missieleven. Zoek daarin geen echte mémoires, want dat zijn ze niet, dus geen diepgaande beschouwingen over missiewerk en pastorale problemen of methodes. Dat had ik ook kunnen doen, en misschien zou zulks de moeite waard kunnen zijn. Maar dat is hier nu geenszins mijn bedoeling. Wat ik neerschreef wil alleen maar wat ontspannende lectuur zijn, met een eigen kijk op sommige toestanden of personen, met wat leuke opmerkingen over wat men in Afrika zoal meemaken kan.

Ik vraag u één en ander te verbeteren. Mogelijk staan er soms al te krasse of kwetsende uitdrukkingen of beschouwingen in over sommige toestanden en confraters. Ik wil niemand kwetsen. Daarom heb ik voor sommige verhaaltjes de naam van nog levende betrokkenen niet vermeld, en soms zelfs niet die van overleden confraters.

Misschien heb ik soms oneerbiedig over onze bisschop Mgr. Jozef Hagendorens (1894-1976) gesproken. Dat deden wij trouwens allemaal, wat niet belet dat wij hem tenslotte allen vereerden en fier waren op het bloeiende bisdom dat hij had uitgebouwd. Wie plaagt, bemint ... Van de laatste 14 jaren (mijn verblijf in Kinshasa) schrijf ik haast niets. Dat is nog te recent, en nog niet bezonken, daarover dus geen verslag, al was er misschien wel iets te vertellen over mijn belevenissen op St. Boniface tijdens de opstand der parochianen na het vertrek van Pater Reginald Dumont (1923) of over mijn belevenissen met de bisschoppelijke instanties. Ik deed wat ik kon. Het enige dat ik wens is dat de confraters wat leesgenot mogen beleven, en vooral sympathie opbrengen voor onze missionarissen die, ondanks hun menselijke tekorten, toch wel het beste van zichzelf gegeven hebben en bewezen tot de besten van onze medebroeders te behoren. Tot hier de inleidende brief.

Wat de bovenstaande titel van de reeks afleveringen betreft: momenteel is Pater Koen inderdaad nog geen 50 jaar in Zaïre werkzaam, maar dat zal binnen enige tijd wel het geval zijn, ongeveer wanneer de laatste aflevering van zijn herinneringen hier zal zijn verschenen. Wij hopen van harte samen met hem, dat Pater Koen dat jubileum zal mogen vieren. De tekst van Pater Koen wordt zoveel mogelijk onbewerkt gelaten. Waar de zinnen te veel in telegramstijl zijn gesteld, worden ze wat meer gestoffeerd. Ook de zinsbouw wordt hier en daar herschikt. Pater Koen vroeg trouwens zelf om, waar nodig, ongenadig verbeteringen aan te brengen, want, zo schrijft hij, ik ondervind dat ik een deel van mijn vroegere taalvaardigheid verloren heb.

Hoofdstuk I: Mijn eerste stappen (1947-1948)

Mensen op leeftijd hebben nogal eens de euvele moed om hun omgeving aandacht te vragen voor het ophalen van hun oude herinneringen. Ook mij overkwam dat de laatste jaren wel eens. Opmerkelijk is daarbij dan wel dat sommige toehoorders er op aandringen om dat alles eens op schrift te brengen, iets waaraan ik totnogtoe nooit gevolg heb gegeven. Het ging immers alleen maar over louter persoonlijke belevenissen, die de gang van zaken op de missie en de geschiedenis van deze laatste in geen enkel opzicht hebben beïnvloed. Indien ik nu wel een schuchtere poging in die zin onderneem, weet ik eigenlijk zelf nog niet goed waarom. Wellicht bedoel ik daarmee iets op te roepen van de sfeer en ook iets van de situatie waarin een handvol geestdriftige jonge missionarissen, boordevol goede wil, maar totaal onervaren, onbeholpen en onvoorbereid, zelf hun weg moesten gaan zoeken in de jungle van een gans vreemde cultuur. Bovendien ben ik wellicht nog één der laatste getuigen van een onherroepelijk vervlogen tijdperk. Soms denk ik eraan dat het wel gauw een halve eeuw geleden zal zijn, dat ik hier mijn tenten opsloeg. En, bij mijn eerste aankomst in 1947 waren de Passionisten nog maar een 15 jaar werkzaam in de Sankuru-missie. Kongo was nog niet eens 40 jaar Belgische kolonie. Zo voel ik me eigenlijk niet zo ver verwijderd staan van de eerste missionarissen. Wellicht draag ik in mij nog enkele resten van een legendarisch verleden.

Voorgeschiedenis: mijn roeping

Beter spreek ik niet van mijn missieroeping, vermits ik die waarschijnlijk niet had. Voor mijn eerste communie sprak ik er wel over dat ik Pater wilde worden; in geen geval een pater op blote voeten, want ieder weekend zag ik op onze parochie de bruine paters van Turnhout, barrevoets, ook in het hartje van de winter over sneeuw en ijs, rondgaan. Dat was niets voor mij. Ik voelde mij veel meer aangetrokken tot de Picpussen, omwille van mijn sympathieke dorpsgenoot Pater Van Beurden, de latere missiebisshop van Kole. Deze had mij trouwens al ingeschreven voor hun school. Daarbij had hij mij een korte levensschets gegeven van Pater Damiaan De Veuster, en dat had mij een vaag verlangen ingegeven om ook bij de melaatsen te gaan werken.

Toen daagde een Passionist op in mijn leven: een pater met een grote plaat op zijn zwart habijt, een stuurse verschijning. Op school kwam hij in onze klas spreken over Jezus Gekruist en over St. Paulus van het Kruis en andere dingen die kinderen niet interesseerden. Daarna moest de hele klas zijn naam en adres luid opzeggen: Pater Alfons! Passionist! Sint-Katelijne-Waver!!! Tenslotte vroeg hij wie van ons priester wilde worden. Vermits ik was ingeschreven bij de Picpussen, stak ik mijn vinger in de hoogte. Na schooltijd kwam hij bij ons langs, en hij zei dan dat ik Passionist moest worden. Ik had zulk een heilige schrik van die mens dat ik niet neen durfde zeggen. Daarmee was ik tegen mijn zin uitgeleverd aan die strenge Pater Alfons Muylaert (1887-1970). Daarbij was deze nog zo snoed geweest om zich te presenteren in kousen en schoenen. Hij zegde me dat ik later een groot predikant moest worden, en om mijn borst te ontwikkelen moest mijn moeder die elke avond inwrijven met koud water. Voor moeder was dat evangelie, en elke avond moest ik onder de pomp, iets waarvoor ik echt een hemelse schrik had.

Op mijn elfde jaar leverde vader mij te Mechelen over aan Pater Alfons. Al de nieuwen van het bisdom Mechelen moesten hem daar voor het station opwachten. En wat zie ik daar opeens? Uit een bus of een tram komt Pater Alfons gestapt ... barrevoets! Ik kijk naar vader en vader kijkt mij aan. Kom maar jongen, zei hij, we gaan terug naar huis. Maar ik antwoordde: We zijn nu toch zo ver, pa, ik zal maar meegaan. Wonderlijk genoeg heb ik daar nooit spijt over gehad. En die blote voeten zijn mij niet in het minst een hindernis geweest voor wat mijn roeping betreft.

Sindsdien verliep mijn jeugd in het strenge kader, eerst van het juvenaat, en dan van het noviciaat en van de verdere priesterstudies, en wel zonder noemenswaardige voorvallen. IJverig bereidde ik mij er op voor om in de lijn van ons charisma, een groot predikant te worden. Sinds lang echter had ik die nare borstwassingen achterwege gelaten. Op de dag van mijn priesterwijding openbaarde vader me een groot geheim dat mij nooit was verteld om mijn roeping niet te beïnvloeden. Jongen, zei hij, toen je één jaar oud was, op een koude winteravond, was je stervensziek. Dan heb ik je in een deken gewikkeld en ik ben zo naar het kapelletje gelopen, dat van de heilige martelaar van ons dorp, Nicolaas Poppelius, en ik zegde: Als mijn kind geneest, mag hij later, als hij wil, priester worden. En

een paar dagen later was je genezen. Nu eerst begreep ik waarom mijn ouders zich nooit tegen mijn roeping hadden verzet en moedig de financiële offers hadden gebracht voor mijn priesterstudies.

Augustus 1947

Enkele maanden na mijn wijding, in augustus 1947, riep Pater Provinciaal Bernardus Vandenberghe (1912-1993) mij naar Kortrijk. Het was dus zo ver: eerst zou ik enkele jaren leraar zijn in het juvenaat, om nadien gelanceerd te worden in de predikatie! Zo tenminste had ik het me voorgesteld, maar ... Pater Bernardinus viel met de deur in huis: Pater Koenraad! Dat is wel! Je bent bestemd voor Kongo, en je zal vertrekken op 18 september. Ik duizelde, maar men had ons geleerd dat God zelf sprak door de mond van de overste, en daaraan geloofde ik nog. Dan volgde een korte discussie over de zo nabije vertrekdatum en de voorbereidselen. Nu, aan die datum kon nog wel iets veranderen.

Tien minuten later verliet ik de kamer van de Provinciaal, en toen eerst realiseerde ik mij mijn stommititeit: in tien minuten tijd had ik beslist over het verdere verloop van mijn leven! Dan begon ik in de gang te wenen. Toevallig passeerde daar de overste Pater Hilarion Vanlaer (1914-1970). Hij nam me mee naar zijn kamer en trachtte mij wat op te beuren. Slechts veel jaren later heb ik ingezien dat die keuze van God de goede keuze was, en dat mijn plaats in Kongo was en dat ik me nergens zo had kunnen ontplooien als hier in Kongo-Zaïre.

Pater Gerard Vanden Broeck (1883-1959), zorgde als missieprocurator voor mijn equipement, aan de hand van een prospectus. Daarop stonden naast ondergoed en kaki-kostuums, ook laarzen vermeld, die ik later nooit gedragen heb, en vooral: één paar hoge en twee paar lage schoenen. Maar, zei Pater Gerard, en hij kon het weten, je neemt beter twee paar hoge en één paar lage schoenen, in verband met de broesse daar. Ik heb nooit die hoge schoenen gedragen.

Intussen zette ik me naarstig aan de studie van het Otetela. En mijn eerste professor daarvoor, men kan het geloven of niet, was Broeder Eugeen Van Hul (1922-1989). Die had toen al lang zijn zinnen gezet op Kongo, maar daarheen zou hij pas twee jaar na mij vertrekken. Hij had, wie weet van waar, een woordenlijst bijeengekrabbeld, en hij leerde me die vlijtig aan. Maar, naar de latere resultaten te oordelen, namelijk wanneer je Broeder Eugeen hoorde praten, leek het er op dat die vlijt, voor wat hem zelf betrof, met de jaren toch wel wat was afgenomen.

Naar Kongo

Op 10 december 1947 vertrok ik uit Antwerpen samen met Pater Frans Wouters (1905-1977). Het werd een reis van 15 dagen op de "Mar del Plata", met 250 passagiers waaronder 14 missionarissen. Bij die oudere missionarissen, toen mensen van ongeveer 40 jaar, hadden de paar nieuwkomers niet veel in te brengen. Als regel gold dat men pas na tien jaar Kongo zijn mond mocht opendoen. Het was ook opvallend dat die missionarissen de strafste eters waren in het driesterrenhotel van onze boot, net of ze jaren lang op hun kin hadden moeten kloppen.

Kerstmis vierden we nog aan boord, en op Kerstmis zelf stapten we de proceur van de Redemptoristen binnen. Daar maakte ik kennis met die wondere vrucht die me in heel mijn verder missieleven zou rechthouden: de papaja. Een oude Redemptorist leerde me hoe ik die moest eten: die zwarte zaadjes, daar komt het op aan, de rest kan je wegwerpen. Ik vond die smaak maar zo en zo, tot ik in de gaten kreeg hoe iedereen aan tafel met geniepig leedvermaak mijn vreemde ervaring volgde.

's Anderendaags ging het dan met de witte trein naar Leopoldstad langsheen de nette stationnetjes. Toen we in Kisantoe aankwamen zei Pater Frans: Kom, we blijven hier een paar dagen op de missie van de Jezuiten, want we moeten toch nog acht dagen wachten op de kleine boot in Leopoldstad. In Kisantoe troffen we een mooie missie aan met een machtige kathedraal in baksteen. Verder bezochten we de steenovens, de beroemde tuin van Br. Gillet en een prachtige veestapel van zowat 6000 beesten. Mgr. Verwimp nam ons in zijn auto mee om zijn grootseminarie in Mayidi te gaan bezichtigen.

Naar het binnenland

Een trein bracht ons verder naar Leopoldstad waar we logeerden op de gloednieuwe procuur Ste.Anne van de Scheutisten. Enkele dagen nadien scheepten we in op de kleine boot, een steamer die ons in negen dagen over de Kongostroom en over de Kasai naar Port-Franqui (Ilebo) zou varen. Iedere avond legden we aan bij een houtpost, waar voor de steamer gedurende twee uur lang, door zingende sjouwers brandhout werd ingeladen. We meerden ook aan bij een paar missieposten, onder meer in Mushie, waar mijn dorpsgenoot, de oude Pater Bax pastoor was. Hij kwam ons op de boot begroeten en hij maakte me aanstonds vertrouwd met de plaatselijke geplogenheden. Ik mocht voor al de paters een glas bier gaan bestellen in de bar.

Opdat ons vaartuig niet op zandbanken zou vastlopen, had vooraan op de steamer een peiler plaatsgenomen met een lange stok, en regelmatig riep hij de diepte van het water. Intussen schoven de donkergroen beboste boorden van de stroom langs ons voorbij, en het onbarmhartig klimaat begon het zweet uit ons lichaam te persen. Op 14 januari legden we aan in Port-Franqui, en we zochten er voor de nacht een onderkomen in de eerder arme en bescheiden missie van de Jozefieten. De dag daarop had een moeizaam voortkruipende trein van de B.C.K. die vuile rook en gensters de lucht inspuwde, een volle dag nodig om ons naar Luluaburg (Kananga) te puffen. Daar viel ons een gastvrij onthaal te beurt op de procuur van Scheut. Van daar uit liepen onze wegen, die van mij en die van Pater Frans, uiteen. Ik zou naar Lodja reizen, 450 kilometer ver met de kamion MAS die ook als postwagen dienst deed. Pater Frans zei: Zo moet jij maar eerst de religieuze overste in Lodja gaan groeten, en je zal er je bestemming vernemen. Maar, ik ga met een andere kamion MAS over Lusambo, recht naar mijn missie Lubefu, want anders zouden ze me wel eens kunnen verplaatsen.

Op 17 januari, we zaten inmiddels in 1948, ondernam ik de lange reis in de cabine van de kamion, gezeten naast de chauffeur. Overal in de dorpen tussen de palmbomen wuifden de kinderen naar ons. 's Avonds rond half zes en na 240 kilometer hield de chauffeur halt nabij de kleine broesse-post Bena-Tshadi. Hier overnachten, zei hij, en morgen om zes uur trekken we verder over Bena-Dibele naar Lodja. Goed en wel, maar waar moet ik overnachten? Geen probleem! zei de man, daar staat de gîte waar de blanken altijd logeren. Ik doorzocht het huis: er stonden een tafel, een paar stoelen en ook een bed in bamboe, maar wel zonder matras of beddegoed. 't Was maar een benarde situatie. Maar na ongeveer een kwartier hoorde ik een motor ronken. Het was een jonge katoen-agent, mijnheer De Pessemier, die zijn post kwam ophalen. Hij ontfermde zich over mij, en hij nam me mee naar zijn woning bij zijn vrouw en hun eerste kindje. Ik bracht er een aangename avond met hen door. Dan bracht De Pessemier me terug naar de gîte en hij gaf me de matras en het beddegoed die hij had meegenomen.

Het was een wat onrustige nacht voor mij, en reeds voor vijf uur in de morgen had ik al mijn miskoffer en alle benodigdheden op tafel geïnstalleerd. Maar, ik had geen water voor de mis. Met behulp van een flitslamp zocht ik me een weg naar het nabije gehucht, op een honderd meter vandaan en ik klopte aan bij de eerste hut. Een oud vrouwtje opende de deur op 'n kier, en wellicht meende zij een spook te zien, want ze sloeg gauw de deur weer dicht. Bij een volgende hut deed een jongen open. Met mijn ampulletje beduidde ik hem dat ik water nodig had. Hij haalde een kalebas met water uit zijn hut te voorschijn, en ik deed hem teken mij te volgen, want zonder misdienaar mocht men geen mis lezen. De aanwezigheid van die jongen leek mij voldoende, ook al was hij dan een heiden. Ik begon dan de mis bij het schijnsel van een kaars. Van op een veilige afstand keek de jongen achterdochtig naar heel dat vreemd gedoe, voor hem wellicht een vorm van tovenarij. Opeens, precies om half zes en na de consecratie, hoorde ik een motor ronken: de MAS, mijn kamion was er vandoor, zonder mij. Daar stond ik dan na de mis, heel alleen. Wat nu gedaan? Geen nood. Rond 7 uur kwam De Pessemier zijn beddegoed ophalen, en hij nam me weer mee, voor het ontbijt. Daarna zei hij: Kijk, ik moet toch Pater Raymond eens gaan bezoeken in Bena-Dibele: ik breng je er wel naar toe. Wat voelde ik me opgelucht.

Rond tien uur in de morgen zien we onderweg onze kamion MAS met veel volk er om heen, druk in de weer. We vernemen dat een paar dagen tevoren een geweldige tornado een twintigtal bomen heeft uitgerukt die op de weg zijn terechtgekomen. De mensen uit de dorpen in de omtrek waren opgevorderd om alles te komen doorzagen en uit de weg te ruimen, onder de leiding van de blanke staatsagent van Bena-Dibele. Plots zien we in de verte een troep mannen aangelopen komen, met naast hen politiemannen met een blauwe fez op het hoofd. Eén van hen vraagt iets aan de blanke die knikt. En dan ben ik getuige van een gebeuren dat ik later nooit meer zou zien. De politiemannen smakken een eerste man tegen de grond, stropen zijn broek naar beneden en één van hen geeft hem enkele zweepslagen. De arme man jankt van de pijn. Daarna ondergaan nr.2, nr.3 en al de anderen,

zo een vijftiental, hetzelfde lot. Sommigen geven zelfs geen kik, terwijl anderen het reeds uitschreeuwen, nog voor de slagen vallen. Ik vroeg me af in welk land ik hier wel was terechtgekomen. Het ging om mannen uit 'n dorp, die daags tevoren geen gevolg hadden willen geven aan de opvoeding in verband met de uitgerukte bomen. Later heb ik me dikwijls afgevraagd wat die mensen wel moeten gedacht hebben, dat een Pater getuige was van het gebeuren, zonder tussenbeide te komen. Want nadien heb ik vernomen dat het mensen van de Idanga-stam waren, die volgens Pater Daniël Tack (1903-1971), in die tijd zo wat onze beste christenen waren.

Het zag er niet naar uit dat de kamion MAS diezelfde dag nog verder zou kunnen rijden. Maar aan de andere kant van de reeks omgevallen bomen, zag ik de camionnette staan van een zekere mijnheer Peters uit Bena-Dibele die op weg was naar Luluaburg. Hij nam me met mijn koffers mee in zijn wagen, en bracht me over de brede Sankuru-rivier naar de missie van Bena-Dibele, waar ik in de namiddag van 18 januari aankwam. De missiepost daar was toen nog maar in voorlopig materiaal opgetrokken. Ik was blij er confraters aan te treffen, waarvan ik sommigen zelfs niet kende, onder meer Pater Raymond Halkett (1904-1964), en ook de religieuze overste Pater Benedictus Weetjens (1902-later uitgetreden) en Broeder Paul Boodts (1912-1969) die met hun camionnette (toen de enige in het bisdom) naar Bena-Dibele gekomen waren.

Na een weldoende nachtrust, ging het 's anderendaags per camionnette naar Lodja, 150 kilometer ver, met Broeder Paul en Pater Benedictus in de cabine, en ik achteraan. Gedurende de hele reis was ik ziek van het stof en van de uitlaatgassen; ik moest er van braken, maar onbarmhartig ging het verder. Ik slaakte een zucht van verlichting toen we die zondagnamiddag de brede bomenlaan opreden naar de missie van Lodja. De paters waren buiten met enkele blanken aan het kegelen. Het overviel me dan ook als een koud stortbad dat eerst niemand zich bekommerde om die nieuwkomer en dat zij maar voort kegelden. Tenslotte ontfermde Pater Eugeen Heynen (1919-1981) zich over mij en hij bracht me naar mijn kamer.

Al de volgende dagen zette ik me ijverig aan de studie van de taal, zonder leraar en met veel moeite, met als enige handleiding de oude grammatica van Pater Handekeyn en een onooglijk hygiëne-boekje "Français-Otetela". Na ongeveer een week hard blokken, kwam op zeker ogenblik Pater Benedictus me roepen voor een doopsel: Zie je ginds die vrouw aan de kerkdeur staan? Ga haar kindje maar dopen. Maar ik kan dat niet, ik heb het nog nooit gezien. Volg maar op wat in je ritueel staat. In die tijd was alles nog in het Latijn. In superpli en met stola, het rituele in de hand en met naast mij een misdienaar, schreed ik naar de ingang van de kerk. Naast de moeder stond er een peter, de katechist: die was dat gewoon. Ik vroeg aan de moeder of het een jongen was ofwel een meisje. Kijk maar, liet ze me zien, en er was geen twijfel mogelijk. De ceremonie begon met het uitdrijven van de duivel, wat ik deed met de geijkte Latijnse formule, waarop onmiddellijk effect volgde, namelijk een straal water die op mijn nieuwe schoenen terecht kwam.

Naar Lubefu

Eind januari vertrok ik in een gelegenheidsvoertuig naar mijn eerste bestemming Lubefu: daar was ik tot reispater benoemd. Op de grote bakstenen missie van Tshumbe, dat op onze weg naar Lubefu lag, gaf de bisschop me wat vaderlijke raad. In Lubefu aangekomen, een kleine gezellige missie, trof ik weer Pater Frans Wouters aan, samen met de eerste jonge abbé Victor Wandja, één en al vriendelijkheid. Pater Rudolf Pycke (1898-1954) en Broeder Gaston Trappeniers (1909-1961) waren nog met verlof. Officieel was ik dus reispater, maar Pater Frans zei dat er van reizen voorlopig geen sprake was. Buiten mijn studie van het Otetela, zou ik de keuken wat in de gaten houden, de hof en de steenoven. Wat kende ik in Gods naam over steenovens? Toch deed ik trouw iedere morgen mijn rondwandeling, en tegen de avond gingen we al eens zwemmen in de grote beek waarop de turbine was gebouwd. Na schooltijd ging ik regelmatig naar het jongensinternaat van de lagere school om in onbeholpen conversaties mijn Otetela in praktijk te brengen, want tegenover kinderen hoef je niet verlegen te zijn om fouten te maken. En inderdaad die kinderen hielpen me ijverig.

Na enkele weken kregen we Pater Benedictus, de religieuze overste op bezoek. Hij vroeg aan Pater Frans of er geen fiets was voor die jonge Pater. Neen! Voor zijn afreis naar België had Broeder Gaston wijselijk zijn fiets gedomonteerd om hem, na zijn verlof, ongedeed terug te vinden. Steek die fiets ineen voor die jonge Pater, zei Pater Benedictus. Pater Frans kon zo wel niet anders, en ook ik kon nu al eens wat rondfietsen in de omgeving. Op een dag, heel vroeg in de morgen en bij een

heldere maneschijn, reed ik bergop naar het zusterklooster toe, om er de mis te lezen. En opeens, ploef! ik hing met mijn hoofd over het stuur. Ik was tegen een verdoken boomstronk gebotst, en het voorwiel stond paraplu... Zie je wel dat Broeder Gaston gelijk had, zei Pater Frans. De dagen nadien deed hij het onmogelijke om alles terug in orde te krijgen, maar het is nooit weer de oude fiets geworden. Nadien heb ik van Broeder Gaston één en ander mogen horen.

In de maand mei van dat jaar 1948 werden we vereerd met het bezoek van onze Generale Consultor, Pater Martinus Bosmans (1901-1948), die een paar weken later de vliegtuigramp van Libenge niet zou overleven. Opeens stond hij daar om half negen 's avonds, en hij wilde meteen nog diezelfde avond de visitatie openen met het traditionele "Libera" voor de overledenen. Het was te laat om de zusters nog lastig te vallen voor het opstellen van de katafalk. Maar geen nood! Volgens de Consultor mocht dat ook gebeuren rond een zwart kelkvelum uitgespreid op de vloer in het kerkkoor. De haastig opgeroepen misdienaars rukten aan met wierookvat, wijwater en kaarsen. Achterdochtig keken zij naar dat ding op de grond waarrond wij stonden te zingen, en wellicht vroegen zij zich af wat soort toverij daaronder verscholen lag.

Na een dag al kwam Pater Martinus die zich verveelde me uit mijn kamer halen voor een wandeling rond de missie. We bestegen de heilige berg langs de weg die leidde naar de Zusters Passionisten die daar een dispensarium hadden en er ook met een moederhuis begonnen waren. Onderweg kwamen we voorbij het wachthuis waar de toekomstige moeders hun bevalling afwachtten. Onbeschroomd kwamen die vrouwen daarvoor uit en ze lieten alles zien. Toen we wat verderop waren zei Pater Martinus: Paterke, moesten we dat in België zien, dan zouden we te biechten moeten gaan ... Van die visitatie herinner ik me één besluit: elke eerste zondag van de maand moesten we om beurt de recollectie aan elkaar preken. De eerst volgende keer las Pater Frans me voor uit de omzendbrief van de Generaal Pater Leo over de Passie. Anders zal je dat toch nooit lezen, zei hij nog. De maand daarop las ik voor uit de "Exhortatio ad clerum" van Pius X. Zo stonden we effen, en later heb ik niet meer horen preken.

Een paar dagen voor het Pinksterfeest nadien zei Pater Frans 's middags aan tafel: Vandaag om half drie komen de schoolkinderen te biechten, en jij kan daar in de biechtstoel aan de epistelkant aan mee helpen. Geen kwestie van, zei ik, ik ken de taal nog niet. Tut! Tut! zei Pater Frans, je spreekt al heel goed met de kinderen. En daarbij in het gebedenboekje staat heel de lijst van zonden duidelijk aangegeven. Trouwens, ze vertellen toch allemaal hetzelfde. Protest baatte niet. Ik studeerde de zondenlijst in, en schreef op een blaadje een vrome gedachte over de Heilige Geest, die ik van buiten leerde om ze elke biechteling voor te houden. Om half drie meldde nr.1 zich aan. Ik begreep niets van zijn verhaal. Ik vroeg hem om het te herhalen, maar dan verstond ik er nog minder van. Ik was zo verbouwereerd dat ik mijn versje op slag vergeten was, en gauw zei ik maar: Voor je penitentie drie weesgroeten.

Bij nummer twee en de volgenden ging het precies eender. Opeens kregen ze aan de overkant in de gaten dat het bij die nieuwe veel vlugger ging. En tot mijn grote ontsteltenis liep bijna heel de evangeliekant over naar mij toe. Na het hele gebeuren deed ik mijn beklag bij Pater Frans over die ongeldige biechten. Hoezo? antwoordde hij, denk jij misschien dat Ons Heer geen Otetela verstaat? Ik neem alles op mij. Sindsdien werd ik regelmatig ingeschakeld en na een paar keren vlotte het al heel wat beter.

Toen kwam de bisschop op bezoek. Wat zit jij hier te doen? snauwde hij me toe, je plaats is in de broesse! Ja! Maar ik ken de taal nog niet. Tut!Tut!Tut! Lubefu zit al een jaar zonder reispater. Deze week nog ga je op reis, begrepen? Toen de bisschop nog maar goed weg was, zei Pater Frans: Trek het je niet aan, blijf maar hier. Drie weken nadien was er weer bisschopsbezoek. Ik kreeg een strenge terechtwijzing. Pater Frans moet ook hard aangepakt zijn geweest, want 's anderendaags zei die mij: Deze week vertrek je naar Djekadeko, 45 kilometer hier vandaan, langs de weg naar Lusambo. Daar is een school met twee onderwijzers. Je laadt je koffers en je fiets op de kamion van mijnheer Deckers die je daar wel zal afzetten. Je blijft daar een week zitten, en je komt met dezelfde kamion terug.

De reiskok van Pater Frans, Mbale Louis, kwam de reiskoffers klaar maken: de bedkoffer, de keukenkoffer, de miskoffer, persoonlijk gerei, wat zeep en zout, en de fichen van de christenen ginds. Een paar dagen later passeerde mijnheer Deckers met zijn kamion. Mbale Louis en de reiskatechist Lushima Gabriël laadden mijn fiets en heel mijn verhuis op de kamion, en zo startte mijn eerste

broesse-reis. Rond half negen 's avonds stopten we nabij Djekadeko. De onderwijzers hielpen bij het afladen, en wat bleek? Louis was vergeten mijn bedkoffer op te laden. De onderwijzers leidden me naar de kamer voor de pater ... zonder bed, met alleen maar een tafeltje en een stoel. Ik vroeg hoe zij sliepen. Op een biezen mat. Kan ik er ook zo één krijgen? Dat kon. Ik spreidde ze uit op de vloer van gestampte aarde. Maar van slapen kwam niets in huis. Mijn knoken deden overal pijn. Ik ben dan na middernacht maar opgestaan, en ik heb een paar uur met mijn paternoster op de speelplaats in de maneschijn over en weer gewandeld. 's Morgens las ik de mis en hield ik mijn eerste preek die ik een week tevoren moeizaam had opgesteld, maar die ik toch met veel overtuiging aflas.

Na de mis zei de onderwijzer me dat er een paar kilometer verder een inlandse chef de secteur woonde, een oud-onderwijzer die de missie zeer genegen was, en dat we die misschien konden gaan groeten. Na een paar minuten al, kwamen we die chef tegen, die op weg was om de pater te komen groeten. Ik vertelde hem mijn nachtelijk wedervaren. Geen probleem! In de gîte voor de blanken op zijn post, stond een volledig bed met bijbehoren. Hij liet dat alles aanstonds naar de school brengen, zodat ik een hele week behoorlijk kon slapen. De reispaters was ook directeur van de buitenscholen, waar heel het onderwijs in de moedertaal werd gegeven. Al verstond ik er niets van, toch ging ik enkele lessen bijwonen en zag ik enkele klasdagboeken na. In die tijd was handwerk een hoofdvak, en dit moest vooral tot uiting komen in een goed onderhouden schoolveld. In wou dat zien. In het nabije bos liet men mij een stuk grond zien waar, buiten wat onkruid, weinig te vinden was. Ik vroeg om uitleg daarover, en de onderwijzer liet me verstaan dat er tijdens het droog seizoen omzeggens niets groeit. Droog seizoen? Daar had je het weer! Niemand had me ooit iets gezegd over de opeenvolging van de seizoenen, over hun samenhang, enz. Dat moest de nieuwe missionaris allemaal zelf maar uitzoeken.

's Anderendaags ging ik per fiets een dorpje bezoeken op een 5 kilometer vandaar. Mijn reiskatechist liep achter mijn fiets en duwde hem voort over de stoffige wegen. In het dorp aangekomen volgde ik de directieven van P.Frans op: eerst de chef gaan groeten, hem een tafel en een stoel vragen en mij dan installeren onder het dak van een hut. Daarna wordt, aan de hand van de fichen het appel van de christenen gedaan, waarbij indien nodig ieder zijn waarheid te horen krijgt. Het hele dorp kwam samengestroomd. Nog nooit hadden die mensen zo'n jonge pater gezien. De fichen van Pater Frans waren zorgvuldig bijgehouden en op de achterkant stonden de situaties opgetekend: wonen bijeen, niet kerkelijk getrouwd, enz. Was dit laatste het geval, dan nam ik de christen duchtig onder handen, en ik zei hem dat hij met zijn vrouw naar de missie moest komen voor het huwelijksonderricht. Dan begon de man in kwestie soms over de bruidschat die nog niet was afbetaald, en zo meer. Een bruidschat? Nog nooit was er mij iets verteld over de huwelijksgewoonten. Aan die problemen wilde ik mijn vingers niet branden. Mijn besluit klonk kort en krachtig: Je moet samen met je vrouw naar de missie komen, zoniet ga je naar de hel. Goed, zei de man, maar aan de toon was soms te horen dat men nog liever naar de hel ging dan naar de missie te komen. Zo deed ik heel die week elke dag per fiets een of ander dorp aan.

Zo verliep mijn eerste broesse-reis. Mijn bisschop mocht tevreden zijn, en ook ik, want vermits ik verplicht was geweest om enkel Otetela te spreken, daar de onderwijzers nauwelijks Frans spraken, had ik heel wat bijgeleerd. Voortaan kreeg ik ook mijn beurt om 's zondags te preken, en de gesprekken met de mensen verliepen heel wat vlotter.

Op een dag is Pater Frans begonnen met mij in te wijden in het mysterie van het paardrijden, op de rug van zijn oude trouwe Frits, waarmee hij alle dorpen rond Lubefu had afgereisd. Zonder vrees waadde Frits door de riviertjes, en Pater Frans had hem zelfs geleerd, aan de hand van een lange liaan, de diepe Lubefu-rivier over te zwemmen. Zo leerde ik het paard zadelen, in het zadel te springen, en het dier aan de draf te krijgen. Weldra waagde ik me er al eens mee naar de omliggende dorpen. Overal had mijn paard veel beziens, en spontaan kwamen de mensen het voeden met maïskolven en ander eten, terwijl ik later alle moeite van de wereld had om in de dorpen wat eten te krijgen voor mijn dragers. Die gedroegen zich trouwens zeer aanstellerig, zij waren toch hulppersoneel van een blanke, en zou dan diens vermeende aureool niet op hen afstralen?

Als mijn paard zijn stal rook en dan naar huis draafde, was het niet meer te houden: het vloog over de baan, en ik moest me er stevig aan vastklampen om er niet van geslingerd te worden. Onze Frits was een zeer godvruchtig beest. Het gebeurde regelmatig dat hij de kerk binnenging om er het wijwatervat leeg te drinken. Een paar jaar later kwam er danige sleet op onze Frits, en moeizaam strompelde hij

op de missie rond: hij was niet meer in staat om op reis te gaan. Uit medelijden heeft toen een pater dat trouwe paard moeten afmaken. Hij wilde toen het vlees verdelen tussen ons werkvolk en de leerlingen van het internaat, maar niemand heeft er ook maar een stukje van willen eten. Dat ziet u van hier! Een beest dat overal in onze dorpen is geweest ... en wij zouden daar van eten? Dat is goed om zich een ongeluk op de hals te halen! Ze hebben dat beest dan in de grond moeten steken.

Wat later moest ik dan ook moto leren rijden op de oude Gillet van pater Frans, die bijna helemaal uit vervangstukken bestond, maar die het eigenlijk nog goed deed. Na een tijdje toerde ik voorzichtig wat rond op de missie om de versnellingen te leren beheersen. Pater Frans had me eens uitgestuurd om met mijn dragers en een paar werklieden op zo'n 35 kilometer van Lubefu, een schoolgebouw te gaan afwerken dat daar al een heel jaar in gedroogde stenen op halve hoogte was blijven staan. Maar wat wist ik van bouwen af? Ik vond het wel een beetje bedenkelijk dat de muren zo scheef opgetrokken waren, dat de kolonnen niet recht tegenover elkaar stonden, en dat de muren niet in die kolonnen waren ingewerkt maar er simpelweg tegen aangeplakt schenen. We verhielpen daaraan naar best vermogen, en na een paar weken was onze voorraad stenen opgebraakt. Toen kwam Pater Frans me met zijn moto halen. Ik sprong er achter op. Niets van! zei Frans, jij rijdt en ik zit achteraan. Ik startte. Het ging over een smal weggetje, en na een paar honderd meter riep Frans: in tweede, en daarna, in derde. We vlogen door het bos. In vierde, riep Frans. Ik had geen tijd om mijn hart vast te houden, maar een ongeluk leel onafwendbaar. Toch viel het nog mee, tot ik ergens midden op de berg stilviel. Nu zou Pater Frans mij eens laten zien hoe je op een weg bergop terug in gang kan geraken. Je laat je naar beneden bollen in "point mort" tot de motor aanslaat, dan draai je de moto om, en je bent weg. Maar in plaats van zich op de moto naar beneden te laten bollen, liep Frans er langs. De motor sloeg inderdaad aan, maar Frans vloog de ene kant van de baan op, en de moto ging de andere kant uit. De segmenten waren stuk, en we konden te voet naar huis, 15 kilometer ver, de moto voortduwend met de hand.

Belevenissen van een reispaters

Naarmate mijn taalperikelen afnamen en de communicatie met de mensen vlotter verliep, kreeg ik steeds meer zin in het reispaters. In de dorpen werd ik goed onthaald: er werden mij kippen bezorgd, eieren, rijst en ook wel eens een tros bananen, die ik dan ophing aan de zoldering van mijn hut. Dan was er boven mij 's nachts een geloop en geritsel van jewelste: tegen de morgen hadden de ratten soms de helft van de bananen opgegeten. Waar ik per fiets niet kon komen, ondernam ik soms afmattende voettochten door pleinen, beken en bossen, op het vermetele af, op zoek naar een afgelegen gehucht diep in de bossen, waar misschien een paar christenen leefden. Maar er was eigenlijk niemand om me leiding te geven of om mijn wat onstuimige werklust in te tomen en bij te sturen. In die wirwar van inlandse gebruiken, opvattingen, huwelijksgewoonten, rouwpraktijken, bijgeloof en superstities, moest ik zelf mijn weg maar weten te vinden.

Ook was er niemand die me enige aanwijzing gaf van hoe ik met de mensen diende om te gaan. Daarom zocht ik dan maar gegevens en wijsheid in de literatuur, onder meer in de geschriften van Mgr. Roelens en Mgr. De Clercq. Daar stonden zeer nuttige informatie over de inlandse mentaliteit, leefgewoonten en bijgeloof, maar ook heel wat negatieve vooroordelen geformuleerd. Hoewel ze toch sommige goede kwaliteiten bezaten, waren de inlanders vooral behept met grove gebreken. Men moest ze dus liefst streng aanpakken, wilde men er iets van bekomen. Dat deed ik dan ook, en soms al te streng. Uit onwetendheid en bij gebrek aan ervaring en begeleiding heb ik tijdens mijn eerste term een aantal flaters en misslagen begaan, die ik nadien diep betreurde. Zo vorderde ik, soms op aandringen van de zusters, christen meisjes op voor het eerstecommunie-onderricht op de missie. Onder de strenge bewaking van enkele van mijn dragers, stuurde ik hen naar Lubefu, waar ze daarna toch wegluchtten. Evenzo liet ik soms christen vrouwen naar de missie begeleiden om hun huwelijk in orde te laten brengen. De echte reispaters was destijds eigenlijk diegene die het meest vrouwvolk naar het onderricht kon brengen. Daarvoor werden wel eens hardhandige methodes aangewend, iets waarvan Pater Rudolf in 1934, tot eigen schade en schande, de nare gevolgen heeft moeten ondervinden. Zo deed ik eens, op aanstoken van mijn dragers, in een dorp een toverpaal (nkinda) in brand steken, en dit tot grote verslagenheid van de dorpelingen die schrik kregen van mij. Het is pas later geweest dat ik ging inzien dat de missie helemaal niet gediend was van zulke praktijken, en dat de evangelische liefde steeds de voorrang verdient. Mijn eerste term in Congo was voor mij veeleer een wel dure leerschool voor mijn verder missiewerk, met allerlei flaters en vergissingen.

Eens bezocht ik Mukole, een dorpje van oud-soldaten, gelegen niet zo ver van Lubefu. Daar wisten de mensen mij het volgende verhaal te vertellen. Ieder jaar kwam Pater Frans daar, om er het appel van de christenen te houden. Sinds enige tijd had een soldaat een christen meisje als tweede vrouw genomen. Twee jaar open had Pater Frans met hem daarover een onderhoud gehad, maar de man lachte de pater uit. De laatste keer dat Pater Frans de man riep voor het appel, zei hij niets tot hem. Hij nam alleen maar zijn groot gebedenboek ter hand, en terwijl hij daarin las, ging hij driemaal rondom de man, en hij bekeek hem schuin. Dan zegde hij: Nog drie weken! En voor de drie weken om waren, was de man dood.

Zo waren er nog andere reispaters die de naam hadden een mens of een dorp te kunnen vervloeken, onder meer pater Adriaan Van Campen (1908-1979). Zo een vloek kon wel eens een averechts effect krijgen. Eens werd Pater Adriaan, samen met zijn dragers, slecht ontvangen in het dorp Lushimapenge, in de streek van Tshumbe. Woedend liet hij zijn gerief weer inpakken om naar het volgende dorp te trekken. Gekomen aan de rand van het dorp, keerde hij zich om en, naar het evangelisch voorschrift, schudde hij het stof van zijn schoenen. Dan spuwde hij vol verachting op de grond en verliet het dorp. Als Pater Adriaan 's zondags thuis was in Tshumbe, ging hij steeds het moederhuis bezoeken, waar veel vrouwen van de buitendorpen kwamen bevallen. Bij zulk een bezoek, zowat een jaar later, vroeg hij aan een mama waar zij vandaan kwam. Van Lushimapenge. En aan de volgende: en van waar komt u? Van Lushimapenge. En een derde en een vierde, en nog enkele anderen, antwoordden: van Lushimapenge. Hoe komt het toch dat jullie dit jaar zoveel geboorten hebt? vroeg Pater Adriaan. Pater, zegden ze, vorig jaar hebt u toch ons dorp gezegend! Hoezo? Ja, u hebt bij ons toch op de grond gespuwd. En inderdaad, de echte zegening gebeurt met op de betrokken persoon te spuwen.

's Avonds vertelden in de dorpen de oudere mensen rond het vuur, griezelige verhalen over een periode die nauwelijks vijftig jaar voorbij was, over de tijd namelijk van Ngongo Leteta, Ngongo de Zwerver: de gevreesde slavenjager die al de dorpen van Lubefu en Katako had afgeschuimd en veel mensen had meegesleurd en anderen had verminkt. Hij was een gehate bandiet van de Basongestam, en hij werkte voor de slavenjagers Sefu en Tippto-Tip. Zijn voorbehouden jachtterrein waren de Atetela, mensen die machteloos stonden tegenover de geweren van Ngongo en zijn handlangers. Zij hielden geduchte razzia's in de dorpen en plunderden die grondig. Ze pakten daarbij veel mensen op, die beladen waren met ivoren slag tanden, in lange karavanen werden afgevoerd naar Kasongo en Nyangwe, en verder door naar Ujdjidi en Zanzibar. Duizenden echter stierven onderweg aan uitputting. Soms toonden ze me een oude man bij wie destijds een oor of een neus was afgesneden. Met dergelijke verhalen voedden de ouderen de afkeer tegen de handlangers en opvolgers van Ndongo, met name de Asambala. Na de overwinning van de blanken op de Arabische slavenjagers, waren de Asambala van kamp veranderd en werden ze de hulp troepen van de Onafhankelijk-Kongo-Staat, waarin ze een tweede maal de bevolking konden pesten en uitzuigen. In 1960, bij het begin van de onafhankelijkheid, waren de mensen dat nog niet vergeten, en de Asambala hebben toen hun vroegere wrede heden duur moeten bekopen.

Pater Rudolf

Intussen waren pater Rudolf en broeder Gaston teruggekomen uit verlof. We brachten samen spannende avonden door, die opgefleurd werden door de onmogelijkste verhalen van pater Rudolf. Hij gaf me soms wel nuttige wenken en informatie over de opvattingen en gebruiken van de mensen, en over hoe ik best met dat volk kon omgaan en ook over wat ik als reispater te doen had. Mijn reiskok, Louis Mbale, drukte hij op het hart goed voor die jonge pater te zorgen, zodat die kon uitgroeien tot een stoere kerel zoals pater Frans. Pater Rudolf sprak vloeiend Otetela, geen boekentaal, maar de taal van de mensen. Hij ging zeer gemeenzaam om met de mensen, die dan ook heel spontaan reageerden op zijn preken.

Op zekere avond, gingen we na het eten in het donker, zoals gewoonlijk naar het kerkkoor om het angelus te bidden. In het schijnsel van de godslamp ziet pater Rudolf een donkere schaduw. Frits, zegt hij. Kijk: Frits ons paard staat daar! Hij haalt uit met een flinke schop en ... de katafalk vliegt in stukken en brokken naar alle kanten van het koor ... Telkens wanneer er sindsdien een dodenmis-met-katefalk zou gelezen worden, vroegen we aan de zusters om Frits klaar te zetten. Na de avondrecreatie baden we op het koor het rozenhoedje, met een litanie en andere gebeden, en alles werd afgerond met het gewetensonderzoek en de avondzegen. Dat rozenhoedje was voor Pater

Frans een onweerstaanbaar slaapmiddel. Wanneer hij zelf moest voorbidden en aan het gewetensonderzoek kwam, duurde het telkens een paar minuten voor hij weer wakkerschoot. Op een avond waren we overeengekomen bij het gewetensonderzoek geruisloos de kerk te verlaten. Die nacht is Frans wakker geworden om drie uur tegen de morgen.

Adieu Lubefu!

Op een septemberavond, midden in een reis van 20 kilometer van Lubefu, stond ik om 9 uur op het punt om te gaan slapen in mijn hut, toen ik een moto het dorp hoorde binnenrijden. Het was iemand die de pater zocht: een bevriende staatsagent, mijnheer Roels, die me kwam melden dat pater Wilfried Van Reeth (1917) in Lubefu was, om mij mee te voeren naar Katako, waar ik tot klaspater was benoemd. Eerst wou ik het niet geloven: ik was eerder in de mening dat hij me een poets wilde bakken. Toch was ik ongerust en de hele nacht kon ik de slaap niet vatten. 's Morgens na de mis droeg ik mijn dragers op alle gerief in te pakken en naar het volgende dorp te gaan, zonder iets uit te pakken voor ik daar aankwam. Een uur later kwam Pater Frans het dorp per moto binnengereden om me te komen halen. Het was dus toch waar! Morgen zou ik met pater Wilfried naar Katako vertrekken.

Abbé Victor Wandja trommelde heel zijn lagere school bijeen om me te komen groeten en danken. Ik improviseerde moeiteloos een hele toespraak: hoe ik mijn hart aan Lubefu had verpand, hoe graag ik in hun dorpen gereisd had, hoe node ik van daar wegging, en dat ik nooit mijn eerste post Lubefu zou vergeten, waar ik jammer genoeg maar acht maanden had mogen verblijven. Die woorden welden op uit de grond van mijn hart. Op mijn kamer ben ik dan in snikken uitgebarsten. Die mooie tijd van full-time reispateren zou nooit meer terugkeren.

Voortaan was ik definitief verkocht aan het onderwijs: eerst in de lagere school, dan op de normaalschool, nadien op een college, en thans op een groot seminarie. Enkel tijdens de vakanties zou ik me soms nog een uitstapje van een week naar de buitendorpen kunnen veroorloven. Maar ik heb het steeds zo weten te regelen dat mijn onderwijstaken steeds met allerlei pastoraal werk werden doorkruist. Gedurende enkele jaren was ik zelfs full-time leraar en terzelfdertijd pastoor van een grote parochie. In Lubefu heb ik de basis meegekregen voor de verdere zielzorg en voor de taalstudie die me steeds bleef boeien, want na acht maanden kon ik me in het Otetela al behoorlijk behelpen.

's Anderendaags verliet ik met pater Wilfried mijn eerste post Lubefu, uitgewuifd door de vele schoolkinderen. Adieu Lubefu, mijn eerste liefde, mijn leerschool voor het missiewerk en bakermat van mijn verder apostolaat, waar ik mijn eerste, schuchtere en nog onzekere stappen zette en, doorheen veel blunders en vergissingen, mijn eerste missie-ervaringen opdeed die mijn verder leven zouden bepalen.

II. Schoolmeester op een missiepost (1948-1949)

Destijds werden wij, omwille van onze studies en wijding, in staat geacht om zowat alle ambten eervol te bekleden en om alle stielen uit te oefenen, zowel die van directeur van een juvenaat als die van leraar Frans of Wiskunde. Wat mij betreft, ik was mede onder de kundige leiding van pater Frans te Lubefu, op enkele maanden tijd uitgegroeid tot een volwaardige reispater. Maar ...schone liedjes duren niet lang, en in september verhuisde ik naar Katako-Kombe, waar ik bevorderd was tot klaspaters. En met mijn 74 jaar sta ik nog steeds in het onderwijs. Al onze missieposten waren goed georganiseerd. Overal was er minstens een pastoor, was er een klaspaters voor de centrale lagere jongensschool, een reis- of broessepater voor de dorpen in het binnenland, en een broeder voor de gebouwen en het onderhoud van de missie.

Zonder te bluffen...

In de centrale lagere school in Katako-Kombe, had de klaspaters ongeveer een 600 leerlingen onder zijn hoede, met daarbij een vijftiental onderwijzers die hij moest begeleiden. De reispater stond in voor een gebied dat minstens zo groot was als twee Belgische provincies. Ook daar funktioneerden overal sukkursale scholen met onderwijzers en katechisten voor de eerste leerjaren. Die reispaters waren bijna het hele jaar in de broesse, en ze ondernamen reizen van een maand lang of meer, tot in de verste uithoeken en meestal zonder enig comfort. De eerste twintig jaar van onze missie, toen er nog haast geen auto's waren, werd er gereisd per fiets, per moto, of zoals Pater Frans dat deed, te paard, langs zandwegen over heuvels en door valleien, begeleid door een tiental dragers met miskoffer, bed, keukenkoffer, fiches van de kristenen en andere benodigdheden. Die missionarissen gaven onderricht, preekten, beslechtten palavers, doopten, bouwden scholen ... en ze sliepen in negerhutten. Zij animeerden hun onderwijzers en hun min of meer gevormde katechisten. Zonder veel drukte hebben zij onnoemelijk veel goed gesticht met hun evangelisatie en ontwikkelingswerk. Zij voorzagen de centrale missiepost van katechumenen en ze brachten ook de trouwlustige koppels daarheen.

Laat me slechts enkele van die oude reispaters vermelden: Pater Benedictus Weetjens (1902), Pater Placide Cornelissen (1906-1942) en Pater Stanislas Ronsmans (1905-1963); verder Pater Raymond Halkett (1904-1964) en Edgard Huygen (1908-1961) die tot in het haast ondoordringbare oerwoud van de Ambuli gingen, waar men slechts in het droog seizoen kan geraken; in Lodja waren er Pater Adalbert Van Iersel (1904-1993) en Pater Hilaire Dams (1910); in Tshumbe Pater Adriaan Van Campen (1908-1979) en Pater Paulus Demeester (1909); en in Lubefu Pater Frans Wouters. En er waren er nog zo veel anderen.

Ik was dus ineens klaspaters geworden, zonder goed te beseffen wat dat eigenlijk inhield, en zonder ook maar enigszins te zijn ingewijd in de geheimen van die stiel. Er bestonden wel direktieven van de staatsinspektie, maar niemand had me daar ooit attent op gemaakt. En dat zou ons duur te staan komen. Ik volgde mijn onderwijzers op de voet. Ik keek hun klasdagboeken en hun lesvoorbereidingen na, gaf zelf al eens een les en ik inspekteerde de schoolvelden. Elke dag organiseerde ik het handwerk, en ik trachtte in die woelige jeugdmassa wat orde te houden. De meeste leerlingen kwamen van ver, soms van tientallen kilometer, en de Ambuli zelfs van honderd kilometer ver. Die verbleven dan in internaatgebouwen. Regelmatig was er voor hen een voedselbedeling van rijst, olie, zout en vis. Dit betekende voor de missie dan ook een hele uitgave.

Een- of tweemaal per week gaf de klaspaters aan heel die bende katechismusonderricht in het Otetela, wat heel wat voorbereiding vergde. De pastoor stond in voor het onderricht van de katechumenen en van de trouwers, die vanuit alle uithoeken der missie door de reispater geronseld werden. Samen met de broeder regelde de pastoor ook de bouwwerken en het handwerk van de trouwers die wat moesten verdienen voor hun onderhoud. Ook al die palavers die geregeld moesten worden, namen veel tijd in beslag. Samen met de klaspaters werden verder de wekelijkse biechten van heel dat schoolvolkje en van de dorpelingen georganiseerd, en ook de sermoenbeurten afgesproken. Daarmee was de dag goed bezet: we waren echter jong, en konden dat ongeveer wel aan.

Die pastoors waren stuk voor stuk prachtmensen die, met zeer beperkte middelen, en vooral met weinig cement (op bevel van de bisschop!) kilometers bouwwerken uit de grond stampten. Eigenlijk zou ik willen zeggen: "recht zetten", maar soms viel dat wel eens "scheef" uit, zoals bij Pater Hilaire met zijn talloze voorlopige gebouwen in de Sankuru en later in Kinshasa. Die mannen waren één voor één geslaagde autodidakten, met een wat rudimentaire technische opleiding. Zo was het ook met onze broeders: de eerste lichting was meestal weinig geschoold, maar ze hadden een klare kijk op de zaken, een groot aanpassingsvermogen, en vooral een paar gespierde armen aan hun lijf. Denken we maar aan Broeder Andreas Vranken (1897-1963), de Broeders Paulus Boodts, Gaston Trappeniers, Thomas Rakels (1902-1944), Hubert Hoho (1903-1980), Michel Bastiaens (1914-1986), Maurits Spiegeleir (1913). En later waren er de Broeders Eugeen Van Hul, Domien-Jos Geerts (1928), Jozef Nuyens (1927), Ferdinand Vlaeminck (1920-1992), Marinus Reymen (1926), Rombout Koopmans (1933-1993), Roeland Koopmans (1939) en zovele anderen.

Eens vertelde broeder Andreas (Drieske) mij over zijn missieroeping. Het zal ergens in 1932 geweest zijn dat op een dag de provinciaal pater Sebastiaan De Beugher (1879-1948), na de avondrecreatie, voor de neergeknielde kommunititeit, de "sentance" hield. Hij gaf enkele vrome beschouwingen weg, deelde een paar maatregelen mee, en hij besloot het geheel met: "En broeder Andreas zal naar Kongo gaan! Benedictio Dei omnipotentis..." Op vandaag spreekt men vaak over ontwikkelingswerkers. Destijds kende men die term niet eens, maar al onze broeders deden dat soort werk, en niet voor een paar, maar voor tientallen jaren. Hoeveel ploegen metsers hebben zij niet opgeleid, hoeveel steenbakkers, schrijnwerkers, mekaniekers, koehouders? En eens dat die werkers de knepen van hun stiel door hadden, gingen ze veelal elders werk zoeken, hetzij bij de staat hetzij in een of andere handelsfirma waar ze wat meer verdienden en waar zij dan ook anderen hun stiel aanleerden, enz. Monseigneur Hagendorens waardeerde zijn broeders, en hij loofde hen ook, maar niet in hun bijzijn, allicht om ze voor hovaardij te behoeden. Zo vertelde hij in Lodja wat Drieske en Eugeen en Jefke en Maurits en Hubert allemaal realiseerden in Tshumbe en in Katako-Kombe; en in Tshumbe dan wat broeder Gaston, Paul en Michel elders presteerden.

Er heerste orde in het bisdom, iedereen wist wat hem te doen stond. Zonder blozen mag onze geringe kongregatie terugzien op dat verleden. Zelfs op wetenschappelijk gebied mag zij bogen op een hele groep gevestigde linguïsten en etnologen. Ze waren misschien allen self-made-men, maar het waren bekwame lui, en we denken hierbij onder andere aan de paters Rudolf Pycke, Stanislas Ronsmans, Robert Pycke (1909), Hubert Labaere (1913), Lambertus Janssen (1910-1964), Théophile Vincent (1925), Gentiel Deruytter (1937), en vooral Mgr. Hagendorens. Het bisdom Tshumbe was één van de eerste bisdommen in het toenmalige Kongo dat, reeds in 1946, een volledig Nieuw Testament kon uitgeven in een inlandse taal. Het was getekend: Mgr. Hagendorens. Maar volgens Mgr. Victor Wandja, zou pater Rudolf een goed deel van het grove werk voor zijn rekening genomen hebben, terwijl Mgr. Hagendorens zorgde voor de grammaticale afwerking.

Voor alle vakken van de verschillende graden van de lagere school, bestonden er aangepaste handboeken in het Otetela: zo voor moedertaal, rekenen, gezondheidsleer, gewijde geschiedenis, aardrijkskunde, geschiedenis, wellevendheid, burgerzin. Zelfs voor de normaalschool bestonden er in de eigen landstaal handleidingen voor opvoedkunde, psychologie, methodologie, enz. Op nauwelijks vijftien jaar tijd was ons bisdom volledig voorzien van alle nodige uitgaven, en nog wel verzorgd in een eigen drukkerij. En dan hebben we nog niet gesproken over de woordenboeken en de latere hoogstaande uitgaven van spreekwoorden, fabels, raadsels, en zo meer. En ... al dat cultureel werk gebeurde zo maar tussendoor, en als iets vanzelfsprekends, zonder veel drukdoenerij. Met dat alles zagen wij een stevige kristenheid wortel schieten in de Sankuru.

Als missionarissen leefden wij "sub rigore disciplinae"; vooral in Tshumbe la sainte was dat het geval, en soms iets minder in Lodja la mondaine, waar er de vele bezoeken van blanken waren. Er werd streng gehouden aan de morgen- en avondmeditatie, aan de geestelijke lezing 's middags, en aan het rozenhoedje 's avonds. Voor wat stiptheid aangaat, was onze bisschop onklopbaar. In feite gedroeg hij zich als onze religieuze overste, en hij aarzelde niet om delinkwenten tot de orde te roepen. Zijn zuinigheid was spreekwoordelijk: zo werd er verteld dat hij een heel jaar rondkwam met een enkel doosje lucifers, en ook dat hij zich altijd in het donker schoor.

Compensatio occulta

Maar keren we terug naar Katako-Kombe. Dankzij de missies, kon België voor de buitenwereld bogen op het meest uitgebreide onderwijsnet van geheel Afrika. Maar vaderschap staat voorzag maar karig in het onderwijs met zijn toelagen voor de missies: slechts voor 60%. Voor de andere 40% moesten de missies zelf maar opdraaien, wat natuurlijk niet mogelijk was. Gelukkig nog dat al die missiebestuurders de moraal van Ed. Genicot bestudeerd hadden en dat in alle missiegebieden, zonder gewetenswroeging de "compensatio occulta" werd toegepast. Eén van de voornaamste richtlijnen die ik als beginnend klaspater had meegekregen was, dat schriften, pennen, potloden, leien en griffels door de leerlingen zelf moesten betaald worden. Nochtans, en dat wist ik toen nog niet, keerde de staat daarvoor bepaalde bedragen uit: dat waren "frais de fonctionnement". Leerlingen zonder het nodige schrijfgereef moest ik maar aan de deur zetten.

Na een paar maand kreeg ik al een staatsinspectie van mijnheer Museur, een Brusselaar. In het zesde leerjaar gaf hij de jongens een paar opgaven. Eén van de jongens deed niet mee. De inspecteur informeerde naar de reden: hij had geen pen. De inspecteur vroeg me om uitleg, en in mijn onnozelheid, zei ik dat hij niet had betaald voor het schrijfgereef, en de anderen wel, volgens het voorschrift van onze missionaris-inspecteur. De inspecteur noteerde vlijtig mijn verklaringen ... Twee maand later kreeg ik van hogerhand een uitbrander van jewelste: door mijn schuld had het bisdom al zijn toelagen voor "équipement scolaire" kwijtgespeeld. Wat kon ik eraan doen? Maar Pater Rudolf zal zich wel schadeloos hebben weten te stellen.

Naar het schijnt beschikte pater Rudolf, ten gerieve van de inspectie, over een landkaart van de streek waarop alle zogenaamde gesubsidieerde scholen stonden aangeduid, ook enkele in een paar haast onbereikbare dorpen. Maar dat waren dan alleen maar fictieve scholen. Op een dag moet er eens een staatsinspecteur gepasseerd zijn die, met de bewuste kaart in de hand, aan pater Rudolf vroeg om hem naar één van die bepaalde dorpen te begeleiden ... Pater Rudolf koos de slechts bedenkbare weg uit. Na zo'n twintig kilometer was die ook nog onberijdbaar, zodat men te voet verder moest, al hijgend door de broesse en over beekjes. Na een uur vroeg de inspecteur of het nog ver kon zijn. O neen, zei Rudolf, hoogstens nog een paar uur. Kom, zei de inspecteur, laat ons dan maar terugkeren.

Meer dan eens heb ik horen vertellen dat de staatsagenten, op de burelen van de provinciehoofdstad Lusambo, als zij niet veel werk hadden, soms één of ander schoolrapport van pater Rudolf ophaalden, om dat met plezier nog eens na te lezen, want die rapporten waren meestal in een sappige taal neergeschreven. Men wist er dat men bedrogen werd, maar men kon er ook om lachen.

Schoolbelevissen

Op een morgen kwam Pater Rudolf mijn school in Katako-Kombe bezoeken. Hij vond toen dat sommige jongens, van ver gekomen internen, toch wat al te oud waren om nog op de schoolbanken te zitten. Opeens nam hij de gymnastiekles, waarmee elke schooldag begon, zelf in handen. In gesloten rangen marcheerden ze over de speelplaats, en het klonk: "Halte! Un deux!" en dan: "Mains sur la tête! Un!" Pater Rudolf inspecteert al die rijen. Al wie te veel hooi onder zijn armen heeft, wordt uit de rij geroepen en Pater Rudolf zegt: "Jij gaat beter je katoenveld bewerken, papa". En die jongens werden doorgestuurd.

In de klas ging het er heel concreet aan toe. Zo klonken bij metriekstelsel de vragen als volgt.

- Hoeveel kilometer is je klas lang?

Na enige aarzeling:

- Misschien twee?

- En hoeveel hektoliter inkt gaat er in je inktpot?

- Misschien drie?

Meteen wist de onderwijzer dat hij het over een andere boeg moest gooien.

Heel in het begin dat ik in Katako-Kombe was, zag ik op het schoolveld een bepaalde stengel staan:

-Wat is dat? vroeg ik aan de onderwijzer.

- Hennep, antwoordde hij.

Thuis had vader altijd een hoekje kemp staan, om daarmee zelf koorden te draaien voor zijn eigen bedrijf. Ik wilde eens nagaan hoe groot die planten hier werden. Maar na een week al was de plant verdwenen. Ik vroeg uitleg aan de onderwijzer.

- Dat heeft iemand meegepakt om ervan te roken.

Zo vernam ik wat ik nog niet wist, en mijn vader allicht ook niet: dat men kemp rookt. Het is een straffe drug, die veel kracht geeft, zegden me de mensen. Later ben ik veel hennep-verslaafden tegengekomen. Vooral met de rebellie, in de zestiger jaren, werd de hennep-rokende jongens ingehamerd dat ze zo onkwetsbaar waren. En metterdaad rukten ze onvervaard op tegen de gewapende soldaten, die hen onbarmhartig neermaiden.

Die Brusselse inspekteur, die onze schoolgerieftoelagen, door mijn schuld, in het water deed vallen, wou toen ook nog mijn schoolveld bezoeken, in gezelschap van mij en van mijn onderwijzer. Behalve enkele schriële maniokstengels, stond er niet veel meer dan wat onkruid. En toen heb ik verbluft gestaan bij de vindingrijkheid waarmee mijn onderwijzer mij uit de penarie hielp. Al die soorten onkruid heeft die man toen met de naam van één of andere inlandse groente bedacht, en stuk voor stuk noteerde de inspekteur die vlijtig in een lovend verslag. Nadien vroeg ik uitleg aan mijn onderwijzer. Misprijzend zei hij:

- Wat weet die staatsagent toch over onze gewassen? We moesten toch een oplossing vinden niet? En hij had ze gevonden.

De zondagnamiddag waren we na het lof vrij, en dan deed iedereen een toertje met zijn fiets, begeleid door een paar jongens die je dan voortduwden doorheen het zand. Zo was ik eens op tocht met achter mij aan een jongetje dat niet veel om het lijf had, heel schamel gekleed dus. En lustig zong hij al maar door:

- Lakumbe! ... tambeta! - Het Trommeltje!...daar gaan we!...

Na een drie kilometer kwamen we aan de rivier Wemalushi, en mijn gezelschap zei:

- Pater, wacht even, ik ga een bad nemen.

Hij schiet het struikgewas in, omgordt uit zedigheid zijn mager buikje met een groot blad en plonst het water in. Na enige minuten komt hij uit het water, ontdoet zich van zijn blad, en het gaat opnieuw verder.

- Lakumbe!...tambeta!...

Zo had hij strikt opgevolgd wat in de katechismus stond: "je zal niet zonder blaadje gaan zwemmen". Er werd dan ook regelmatig gebiecht: "driemaal gaan zwemmen zonder blad". Er was nog iets anders dat regelmatig gebiecht werd en dat mij in het begin toch wel intrigeerde: "ik heb gegeten van het eetmaal van een bijzit". De paters hadden de kristenen op het hart gedrukt dat eten van wat een bijzit had bereid, meewerken was aan het kwaad, net zoals dat het geval was bij de afgodsmalen bij St.Paulus. Maar wat wil men? Die kinderen hadden dikwijls honger, en dan aten ze wat ze konden krijgen.

Wilde beesten

Op zekere morgen zag ik op een tiental meter voor mij een serpent wegglijden. Ik wist al dat men geen schrik voor slangen moest hebben. Men moest ze simpelweg doodkloppen: de ruggegraat breken. Ik wou dus de slang achterna zitten, maar de jongens hielden me tegen.

- Opegepast pater! Het is een spuwserpent, en die zijn gevaarlijk.

En inderdaad, feilloos kunnen die je hun gif in de ogen spuwen en je kan er blind van worden. Dit was pater Joachim Van De Putte (1915-1992) bijna eens overkomen, maar gelukkig had hij aanstonds zijn ogen laten ontsmetten.

Als ik later op verlof naar België ging, werd me door familie en kennissen bijna steevast de vraag gesteld: "en de wilde beesten? Men was er blijkbaar van overtuigd dat die achter elke bocht van de weg op de loer lagen. Telkens moest ik die mensen dan teleurstellen met te zeggen dat ik, op enkele slangen en een paar apen na, geen levende wilde dieren had gezien. Wel zag ik in Okolo eens een pas neergeschoten leeuw, en in Tshume een luipaard dat ze in het varkenshok in een val hadden kunnen lokken en gedood hadden. Voor ik op die laatste plaats ging wonen, hebben ze daar op het kerkplein, waar een geit als lokaas was vastgebonden, ook eens een leeuw geschoten. In mijn tijd hebben ze in de buurt van onze steenovens een buffel kunnen verwonden, en in Lubefu was er elke avond rond zes uur een nijlpaard te zien in de rivier dat daar met zijn neus boven het water hing, en dat me eens danig deed schrikken door vlak voor mij in het water te plonzen. Maar dat alles waren uitzonderingen ... Tijdens één van mijn verloven, was ik in Natoye, en père Charles Clerbois (1895-1972) had me naar zijn kamer gewenkt om wat over mijn missie te praten. Op een moment vroeg hij me, op een manier alsof hij een vertrouwelijke mededeling zou te horen krijgen: "Mon père, et à propos des bêtes sauvages?" Ik moest ook die man ontgoochelen en hem zeggen dat ik eigenlijk nog geen levende gevaarlijke wilde dieren had gezien. De teleurstelling was allicht niet zo groot, want hij gaf me toch op gulle wijze duizend frank: "Voilà mon père, pour votre mission". De echte gevaarlijke wilde beesten voor ons waren de muggen, de tsetseevliegen, de mieren en de amoeben.

Jan Putman

Zo kende ons leven op de missie zijn eenvormig verloop, zonder veel afwisseling of spannende gebeurtenissen. Iedereen bleef trouw op zijn post. Slechts één keer per jaar trokken wij er op uit, en dan nog wel voor onze jaarlijkse retraite, naar Tshumbe of naar Lodja. En dat was een blij weerzien onder konfraters. Destijds, toen de paters nog niet gemotoriseerd waren, was het Jan Putman, een agent van de transportmaatschappij MAS, die gratis onze retraite-transporten verzekerde, hoewel hij zelf nooit een voet in de kerk zette. Jan was één en al bereidwilligheid om iemand een plezier te doen, als er maar voor gezorgd werd dat hij daarbij geen dorst moest lijden. Pater Rudolf typeerde hem als: een groot hart op twee lange benen. Rudolf had nog van die pittige, niet altijd eerbiedige typeringen. Van de onstuimige broeder Stien, Augustinus Van Tendeloo (1898-1969), sprak hij soms in de zin van een stier met geloften.

Die Jan Putman heb ik dikwijls teruggezien. In 1928 was hij als pas getrouwde staatsagent, voor een eerste term van drie jaar naar Kongo afgereisd. Zijn vrouw uit Brugge, zou hem dan op de volgende term vergezellen. Maar toen hij in 1931 per boot voor zijn verlof in Antwerpen aankwam, liep hij al de kroegen van de stad af, en als de drie weken om waren, stapte hij terug de boot op voor Kongo, zonder zijn vrouw ontmoet te hebben. Van haar kant uit, kwam het zo natuurlijk tot een echtscheiding. En Jan ging met zijn inlandse mama Oditu huizen, en hij bleef haar meer dan veertig jaar onvoorwaardelijk trouw. Intussen was hij in zijn lange loopbaan dikwijls van stiel veranderd: hij werd van staatsagent katoenagent, en dan transportagent, ronselaar voor de tinmijnen in Katanga, en tenslotte werd hij koeienboer.

Toen ik in 1970 in Lodja woonde, was Jan daar ook, maar er was sleet op hem gekomen, en hij begon te sukkelen. Kort daarop vernam ik dat zijn vrouw in Brugge gestorven was in 1972. Toen ben ik gaan praten met mama Oditu, en ik heb haar gevraagd of zij niet wilde kristen worden en daarna kerkelijk trouwen met Jan. Ze was akkoord, en trouw volgde zij gedurende zes maanden het dooponderricht. Dan trok ik mijn stoute schoenen aan en ik ging naar Jan.

- Jan, je bent altijd zo goed geweest voor de missie, en steeds heb je ons uit de nood geholpen. Ons Heer is dat niet vergeten. Binnenkort is het met ons hier beneden gedaan, en dan zal jij het nog beter hebben in de hemel. Maar daarvoor zou je eerst kerkelijk moeten trouwen met mama Oditu.

Dat pakte niet bij Jan. Ik liet de zaak dan verder maar over aan mama Oditu. Zij zou hem wel kunnen overhalen. En een maand later kwam ik opnieuw met mijn voorstel voor de dag. Jan mopperde nog wat, maar tenslotte zei hij, misschien om er van af te zijn:

- 't Is dan goed! Maar dan moet zuster Bertilla (van de zusters van Brakel) huwelijksgetuige zijn.

Ik jubelde, en van bisschop Yungu bekwam ik dispensatie van de huwelijksbanden. En samen met zuster Bertilla en met een paar andere zusters zijn we dan naar Jan zijn huis getrokken. Eerst heb ik mama Oditu gedoopt en dan Jan zijn biecht afgenomen. Daarna vond de huwelijksinzegening plaats met mis en kommunie. Het hele gebeuren werd dan bezegeld met een goede fles en met lekkere gebakjes van de zusters. En Jan werd een trouwe kristen, elke week bracht ik hem de kommunie. Zijn vrouw, mama Oditu, werd een apostel die andere vrouwen tot bekering overhaalde. In 1974 stierf die goeie Jan Putman als een brave kristen. Sinds 1931 had hij zijn vaderland nooit meer teruggezien. Maar wel was hij trouw gebleven aan zijn sappig Molenbeeks dialect.

Die retraits waar we per auto naar toe konden rijden, waren een enorme vooruitgang op de retraits van de scheutisten in de Sankuru destijds. Elk jaar trokken ze zes weken uit voor de retraite in Hemptinne in de Kasai, 550 kilometer ver. Zij waren zeker niet gehaast met hun paard en hun wagen. Zij deden elk groot dorp aan en bleven er overnachten, want hun reis beschouwden ze tevens als apostolaat. Ze deden er ruim veertien dagen over, om hun bestemming te bereiken, ze bleven er dan een paar weken, en zo hadden ze nog eens twee weken voor de terugreis aan hetzelfde tempo. Die mannen kenden onze streek dan ook door en door, veel beter dan wij die met onze auto's overall hadden rondgesnord. Dat ondervond ik in 1961, toen ik na de dood van Lumumba in België verbleef. Een oude scheutist van de Sankuru, die aalmoezenier geworden was in de buurt van Diest, had aan onze provinciaal gevraagd om hem een pater uit Tshumbe te sturen, die hem zou komen vertellen over alles wat er tijdens de onlusten daar was gebeurd. Die man ontving me hartelijk, en het duurde niet lang eer ik ondervond, dat hij na dertig jaar afwezigheid, Tshumbe en omstreken veel beter kende dan ik.

Katechismus

Als klaspater gaf ik elke week mijn katechismuslessen in de kerk aan enkele honderden leerlingen samen. Dat vroeg mij in het begin veel geschreven voorbereiding en ook nachtwerk. Er was één vraag die vanuit die jongens regelmatig terugkwam: "Kan een man als pater Kabengele in de hemel zijn?" Kabengele was de inlandse naam van Pater Tielemans, een scheutist die lang in de Sankuru werkte. Na een menselijke zwakheid, was hij gaan samenleven met een negerin van de streek, wat voor de kristenen een schande was. Hij woonde sinds jaren nabij de staatspost in Lubefu, ook nog toen de passionisten daar kwamen. Ergens rond 1944 ontbood Tielemans Pater Rudolf bij hem. Met een klein hart ging Rudolf er naar toe. Tielemans bood hem een kop koffie aan.

-Pater Rudolf, je denkt misschien dat ik al die tijd gelukkig ben geweest? Geen ogenblik!

En dan vroeg hij Rudolf de nodige stappen te doen bij de bisschop en bij de nuntiatuur om zijn toestand te regelen. Kort nadien werd hij op penitentie gestuurd in een benediktijnerklooster in de Katanga. Na de oorlog keerde hij naar Europa terug, en hij werd aalmoezenier in een Frans zusterklooster. Altijd bad hij zijn rozenkrans, en hij stierf als een heilige. Maar dat alles wisten mijn leerlingen niet, en ik profiteerde ervan om hun te spreken over Gods mateloze barmhartigheid voor gelijk welke zondaar.

Om de veertien dagen had ik mijn preekbeurt. Er werden toen geen homilieën over het evangelie gehouden zoals thans, maar uiteenzettingen over de kristelijke leer, zoals dat destijds ook in België was. Dat vroeg een degelijke voorbereiding, eerst om dat sermoen op te stellen, en het dan ook nog van buiten te leren. Ik trok mij terug in de eenzaamheid nabij onze steenovens om mijn preek te deklameren, zoals Demosthenes dat deed tegen de woelige baren in, maar dan wel zonder een kei in

mijn mond. Met de pastoor en de broeder was ik van nabij betrokken bij het parochieleven. De pastoor beredderde al de bezigheden. Het hoofdaandeel waren het onderricht aan de vele jongens-katechumenen, de zusters deden dat voor de meisjes, en het onderricht aan de "pannevrouwen". Het is een mysterieuze term dat woord "pannevrouwen", maar het werd op al onze missieposten gebruikt. De trouwlustigen, mannen en vrouwen, leefden op de missie in internaatsverband, met strenge scheiding der geslachten. De reispater zorgde voor het ronselen van die koppels uit alle uithoeken van de missie. Behalve voor het geestelijk voedsel, moest de pastoor ook zorgen voor hun materieel onderhoud. Dat bracht zware uitgaven mee aan rijst, olie, gezouten vis, enz. Naar het schijnt werd op één van onze missieposten, het eerste gebouw met een pannendak, door dat soort vrouwen betrokken. Sindsdien werden die dan overal "pannevrouwen" genoemd.

Dat tweeslachtig internaat bracht onvermijdelijk problemen mee van intiemere aard die niet met het zesde gebod te rijmen vielen, en waartegen de pastoors lelijk te keer gingen met zware straffen voor het behoud van de goede zeden. In Lubefu had Pater Rudolf er iets op gevonden. Na het gemeenschappelijk avondgebed in de kerk rond half zes, mochten de trouwers elkaar gedurende een half uur ontmoeten op het kerkplein, dat met bomen was beplant. En elk koppel had zo zijn "vrijboom".

Nu gebeurde het nogal dikwijls dat het niet boterde, vooral tussen dat vrouwvolk. De ruzies liepen dan hoog op, en er ontstonden zelfs gevechten in regel, vooral wanneer het ging tussen vrouwen van verschillende stammen. De pastoor had dan weer die palavers te beslechten, en vrede te stichten, wat hem niet altijd lukte. Op een dag zat het er weer bovenarms op, en de pastoor had er deze keer genoeg van. Opeens riep hij al dat vrouwvolk bijeen, en hij zei:

- Allez! vecht jullie woede nu maar eens uit!

In een vloek en een zucht vlogen al hun kleren in het ronde, en de vrouwen vlogen al tierend en al slaand, al krabbend en bijtend, elkaar te lijf. Intussen stond de pastoor, onbewogen, met zijn pijp in de mond, dat hele spektakel gade te slaan. En na een kwartier floot hij plots het einde der vijandelijkheden. Elk van hen was uitgeraasd, ieder pakte haar kleren weer op, de kalmte kwam terug en iedereen was tevreden.

Tijdens de eerste weken dat ik in Katako-Kombe was, zag ik de hele dag twee waterdragers, die met een kuip aan een staak die ze over hun schouders droegen, water gingen putten uit de bron op een tiental kilometer van onze missiepost gelegen. Stromend water kenden wij daar toen nog niet. En terwijl zij met veel moeite in marstempo hun last sjouwden, zongen zij almaar door hetzelfde refreintje: "Onya w'olongo haje asungu, antu w'edima mbajande". - "De zon van de hemel (God) gaat niet onder voor de blanken, alleen voor de zwarten gaat zij onder". Anders gezegd: God is alleen de blanken genegen, niet de zwarten. Ik probeerde tegen die lasterlijke taal in te gaan, maar het was tevergeefs. Op de missie van Katako-Kombe stond, dicht bij de keuken, een primitief stortbad: een vat van een 200 liter met een sproeier. Onze kok Jan moest langs een ladder, regelmatig de voorraad met een emmer aanvullen. Op een keer kwam Rudolf moe en bezweet bij ons aan en hij trok recht naar het stortbad. Toen hij daar spiernaakt klaar stond voor het bad, klom Jan juist met een emmer water de ladder op. Van het schrikken laat de man zijn emmer water naar beneden vallen. Maar Rudolf stelt hem al direkt op zijn gemak.

- 't Is niets Jan, we zijn allemaal mansvolk ondereen.

Muziek

Toen ik in Katako-Kombe belandde, was daar die zachte broeder Hubert voor de schrijnwerkerij. Hij was een artiest en er zat ook muziek in hem: hij begeleidde op het harmonium de missen en het lof. De klaspater werd eens te meer, bevoegd geacht om ook dirigent te zijn van het knapenkoor. In die tijd stonden meerstemmige missen van Moortgat, Steele, enz. verplichtend op het programma voor de grote feestdagen. Enkele maanden na mijn aankomst op de missie van Katako-Kombe, vertrok broeder Hubert naar België op verlof. Er was nu geen koster meer. Ik zette mij dus maar aan het harmonium, en na een paar maand had ik al heel wat vorderingen gemaakt, al werden er hier en daar nog wel wat noten gekraakt. En ik dierf al eens een mis of een lof met eenvoudige melodieën op te luisteren. Mgr. Hagendorens had de gewoonte om elk jaar op halfvoorst naar Katako-Kombe te komen. Boze tongen beweerden dat het was om te ontsnappen aan de lange Lieve-Vrouw-processie van

Tshumbe in die schroeiende hitte. Voor dat feest had ik dan maar met mijn knapenkor een tweestemmige mis van Moortgat voorbereid. Het was een hele opgave geweest: het inoefenen, het begeleiden op het harmonium en intussen ook nog met mijn hoofd of met mijn ogen de maat slaan. Mgr. assisteerde plechtig in het koor van de kerk. Na de mis gingen we, met een aantal blanke bezoekers, koffie drinken. En opeens vraagt de bisschop nijdig in mijn richting:

- Wie zat daarboven zo te toeteren?

- Ik, monseigneur!

- Wel jongen, zei hij, je zou best je pinken daarvan afhouden.

Dat was de aard van aanmoedigingen die we van onze bisschop kregen. En ik ben er inderdaad mee opgehouden. Mozart in de kiem gesmoord, zou de St.Exupéry gezegd hebben.

Op de missie van Katako-Kombe hadden de zusters van Oprakel een ziekenhuis en een moederhuis die druk bezocht werden. Van tientallen kilometer ver kwamen de vrouwen en de zieken daarheen. De bezoekers zochten dan een onderkomen in het missiedorp bij één of ander familielid of kennis. Soms bleven ze daar dan gedurende weken plakken, en hielpen ze heel die spaarzaam verzamelde voorraad van de missiebewoners mee opeten. Deze waren daar niet altijd mee opgezet. Anderzijds durfden zij die lastige bezoekers ook niet weggagen, gezien de Afrikaanse hospitaliteit. De pastoor van ter plaatse had daar wel al eens tegen gepreikt, maar veel had het niet geholpen. Op een dag komt er een zekere missiebewoner bij de pastoor zijn nood klagen.

- Een verre nonkel zit al meer dan een maand bij mij, en ik durf hem niet wegsturen. Kan u daar niets aan doen?

- Goed, zegt de pastoor, volgende zondag preek ik er nog eens over dat het aan de mensen van de missie verboden is om een bezoeker langer dan een week te huisvesten. Diezelfde avond zal ik, ongemerkt in mijn zwart kleed, bij jou binnenvallen, en je uitschelden, in het bijzijn van je nonkel, voor al wat lelijk is, zogezegd omdat jij weigert om mijn bevelen op te volgen. Zo gezegd, zo gedaan ... En 's anderendaags was die lastige klant ervandoor.

Doodskist

Boven in de schrijnwerkerij van broeder Hubert, heeft lange tijd een doodskist gestaan, waaraan een speciale geschiedenis verbonden was. Zuster Cyrilla (van Brakel) was stervensziek. Dokter Hemeryckx deed al het mogelijke, maar hij meende te zien dat de zuster de avond niet zou halen. En omwille van de geweldige hitte, zei hij aan de pastoor:

- Laat alvast maar een doodskist maken, zodat we haar morgen kunnen begraven. Broeder Hubert gelastte één van zijn schrijnwerkers om onmiddellijk met het maken van die kist te beginnen, op maat van zuster Cyrilla. En wat deed die man? Hij trok met zijn meter recht naar de kamer van zuster Cyrilla die daar lag te zeltogen, zoals het er naar uitzag ... en hij nam de maat op haar bed. Tegen alle verwachting in, overleefde de zuster, en de doodskist verhuisde naar de schrijnwerkerij. Telkens Cyrilla later op de missie kwam, zag zij haar eigen doodskist staan. Vanaf 1952 werd zuster Cyrilla de bekwame novicenmeesteres van de pas gestichte diocesane kongregatie van de zusters van St.Franciskus van Assisi. En ze leefde ... nog bijna veertig jaar.

Katechisten

De pastoor werd bijgestaan door een paar hoofdkatechisten, één voor de katechumenen en een andere voor de trouwers. Een beroemd katechist was Joseph Mundeke, die in Lubefu tientallen jaren voor de trouwers instond. Behalve het aanleren van de gebeden van de kristenmens en van de antwoorden op de katechismusvragen, die door de hele groep van buiten werden afgedreund, durfde Joseph ook al eens een persoonlijke vraag stellen, om zich ervan te vergewissen of dat vrouwvolk zijn uitleg wel had begrepen. Als de ondervraagde vrouw haar antwoord gegeven had, dan verliep het onveranderlijk als volgt.

- Joseph: Gij allen, goed beantwoord?

- Allen: Slecht!

- Joseph: Waarom?

- Allen: Wij weten het niet. Zeg jij het zelf maar, onderwijzer.

Pater Rudolf had dat refreintje, met de erbij horende tonaliteit, mooi aan zijn papegaai aangeleerd, die het nu en dan ook perfect kon weergeven.

- Tshe kame, kawo?

- Kolo!

- Dikambo kuna?

- Sho hatewe, otote weme, wetsha.

Pater Rudolf ging zelf nogal eens huwelijksonderricht geven. Eens vroeg hij aan een vrouw:

- Waar gingen Adam en Eva naar toe, toen ze uit het paradijs werden verjaagd?

- Naar huis!

Inderdaad, waar zouden ze anders wel naar toe getrokken zijn?

In 1949 had het missiedorp een groot stuk vruchtbare bosgrond gekregen van een inlandse chef, om het in kultuur te brengen. Aan Gods zegen is alles gelegen! En dus, alvorens het in gebruik te nemen, waren de onderwijzers en de katechisten bij mij gekomen, en ze hadden mij gevraagd om dat bos te gaan zegenen met veel wijwater. Dat bos lag wel op 7 kilometer van de missie, en nog wel aan de overkant van de zeker één kilometer brede moerassen van de Lokenyerivier die daar ergens ontspringt. De nachtwacht van de missie, de stoere papa Mfunga, zou me op zijn schouders daaroverheen dragen. Bij mijn aankomst, had zich daar al een grote groep mensen verzameld, die stonden te wachten. En al biddend begeleidden ze mij doorheen de bossen, terwijl ik overal mijn kwispel moest hanteren. Jaren later vertelden de mensen van Katako-Kombe nog altijd over die tocht. Zo'n schone rijstogst hadden ze nog nooit gehad, en dat bleef zo duren die grond scheen onuitputtelijk te zijn. Ik moest toch wel zeer grote krachten in mij dragen.

Wat de katechisten betreft, ik heb in Katako-Kombe in 1949 nog de allerlaatste gekend van de zeven katechisten die de streek van Katako-Kombe al evangeliseerden, nog voor de eerste scheutisten zich in 1910 in de Sankuru vestigden. Zij waren oud-gedienden van het leger van de Onafhankelijke Kongostaat. Na zeven jaar dienst in de Evenaarsprovincie, keerden zij terug naar hun streek van herkomst, Katako-Kombe. Tijdens hun soldatendienst hadden zij het katechumenaat gevolgd bij de paters trappisten van Bamanya waar zij ook werden gedoopt. Eén van hen was een zekere Benoit, die later katechist werd van generaal Lundula en van Mgr. Victor Wandja. De allerlaatste overlevende was Charles Mpangu.

Reeds voor 1909 organiseerden die katechisten hier en daar het gebed in de dorpen, en ze doopten kinderen en stervenden. Elk jaar rond Pasen, trokken ze met hun zeven te voet naar Lusambo, om hun Pasen te gaan houden op de meest nabije scheutistenmissie, gelegen op 425 kilometer van Katako-Kombe. Het gebeurde wel eens, maar heel zelden, dat de reispater Achiel De Munster, in hun streek passeerde. Die katechisten hebben bij de Atetela-chefs mede aangedrongen om aan de Belgische minister van Kolonieën Renkin, een missie voor de Atetela te vragen. Pater De Munster werd met de prospectie belast, om een geschikt terrein te vinden. Het moerassige terrein van de grote

chef Wembonyama liet hij links liggen ten voordele van het meer geschikte gebied van chef Otete, waar in 1910 Tshumbe zou oprijzen. Dat wekte woede op bij de gefrustreerde Wembonyama, die dan maar beroep deed op de Amerikaanse Methodisten. En sindsdien stak een wederzijds fanatisme de kop op. Waar een katholieke school oprees, ontstond er weldra vlakbij ook een concurrerende protestantse school. Door de Methodisten werden er pamfletten tegen de katholieken verspreid. En door de katholieken werden de protestanten bestempeld als dwaalleraars en "Ansonyi", dit laatste betekent "kiezers" omdat men daar met de schriftteksten selektief te werk ging. In die tijd verspreidde de fanatieke Raad, die in latere meer oekumenische tijden een goede vriend van mij zou worden, een bepaald pamflet tegen de katholieken waarin te lezen stond dat één van de pausen dertien kinderen zou hebben gehad. De nuchtere reactie van Pater Rudolf daarop was: "Dat ze zulks maar niet te veel rondvertellen, want met zulke vruchtbare pausen, zou het wel eens kunnen dat iedereen katholiek wil worden". Overigens was Pater Rudolf zeer goed bevriend met een protestantse dokter, een zekere Huglette, die regelmatig met hem kwam praten die bijna overtuigd was van de waarheid van onze godsdienst. Maar hij waagde het niet om de laatste stap te zetten, want volgens zijn godsdienst mochten zij niet twijfelen. Een andere protestant, een verwoed jager, kwam ook regelmatig eens binnen bij Pater Rudolf, voor een borrel whisky. Zoiets mocht vanuit hun godsdienst ook niet worden aangeraakt, maar op verplaatsing zal dat wel gemogen hebben. Later kregen de Methodisten Atetela als bisschoppen en intendenten. Die beheerden dan ook de financiën uit Amerika, en nogal eens volgens de gebruikelijke manier. Zo kreeg één van hen, van de Amerikanen, de toepasselijke naam "mpitolembo", wat "lijm aan de vingers" betekent, want de subsidies uit Amerika kleefden goed in zijn handen.

Die zeven katechisten hebben zich onvermoeid ingezet voor de evangelisatie van de Atetela, eerst onder de scheutisten, en daarna bij ons. In 1924 opende pater Jules Deckers de normaalschool in Tshumbe, en aan de onderwijzers en aan de katechisten maakte hij zijn sierlijk schoonschrift over, dat nog tientallen jaren later het schrijven beïnvloedde. Elke morgen was Charles Mpangu in de mis en elke avond in het gebed, en soms ging ik dan wel eens met hem praten. Alhoewel hij kinderloos was, is hij in zijn huwelijk trouw gebleven, wat destijds een heldhaftige prestatie was. Op een dag zei hij: "Pater, gij passionisten hebt ons leren werken, maar de trappisten hebben ons leren bidden". En toen ik eens vroeg hoe het met hem ging, antwoordde hij: "Dit omhulsel, mijn lichaam, begint uiteen te vallen, maar mijn geest is nog zeer sterk in God". Een tijd nadien stierf zijn vrouw. Charles wilde toen van geen inlandse rouwgewoonten weten, maar alwie bij zijn vrouw een paternoster wou komen bidden was welkom. Niet lang daarna is ook die heilige Charles Mpangu heengegaan naar zijn Heer.

Heel wat onderwijzers hebben ons na enkele dienstjaren verlaten, om elders beter betaalde arbeid te zoeken en te vinden. We konden het hun niet kwalijk nemen, hoewel het ons pijn deed dat ze, na die kosteloze studies, zich niet langer wensten in te zetten voor de opvoeding van eigen volk, en eerder bedacht schenen op eigen profijt. Toch waren er ook echte onderwijzersroepingen, die voor niets ter wereld hun beroep zouden hebben opgegeven, en wier leven dan ook een getuigenis was voor heel hun omgeving. Pater Rudolf was de grote ontwerper en bezieler van dat uitgebreid onderwijsnet. Weldra zou hij worden opgevolgd door Pater Bertold Poosen (1920-1987), die het op een andere manier aanpakte, maar die even efficiënt was. Kort daarop in 1954, zou pater Rudolf voortijdig bezwijken, pas 56 jaar oud. Hij was er altijd fier over geweest dat hij nog van de eeuw van Napoleon was. Hij stierf aan een hartaanval in Kananga. Daarop werd hij, onder impuls van Mgr. Victor Wandja, in triomf overgebracht naar zijn geliefd Lubefu. Hij had onder ons ruim zijn taak volbracht en het loon verdiend van de trouwe en toegewijde knecht.

III. Tshumbe La Sainte (1949-1951)

Toen ik in Katakoto al ruim een jaar voor de klas had gestaan, kwam daar op 5 december 1949, het was een donkere avond, een kamion aan uit Tshumbe. Iemand kwam daarmee een lading planken ophalen. De chauffeur had vanwege de bisschop voor mij een onopvallend briefje meegebracht, en daar stond op: "Gij zijt benoemd tot leraar op de normaalschool in Tshumbe! Kom morgen vroeg mee met de kamion planken". Zo ging dat, een religieuze overste kwam daar niet aan te pas, en bedenkingen waren zo al bij voorbaat uitgesloten. Gods wil was duidelijk. Hij vraagt, wij draaien.

Inderhaast pakte ik wat spullen bijeen, maar ik kon de slaap die nacht niet vatten, ik was te opgejaagd. Om 2 uur in die morgen kreeg ik plots snerpande pijnen in de lendenstreek, en tegen half zes ging ik toch nog de mis bij de zusters lezen. De zuster verpleegster meende dat die plotse aanval wellicht te wijten was aan mijn zenuwachtigheid bij die al even onverwachte benoeming, en ze stopte me een paar pijnstillers in de hand. En we vertrokken ... Maar, na veertig kilometer rijden in die kamion, kon ik niet meer van de pijn. Even moest ik langs de graskant gaan staan: het was puur bloed. Zo sukkelde ik verder mee tot Tshumbe, waar ik recht naar Dr. Ronsijn trok. En na een vluchtig onderzoek te hebben uitgevoerd, zei die man:

- Ja! Ja! Nierstenen zijn het. Je kan alvast beginnen met acht dagen platte rust. Dat was een tegenvaller. En toch begon ik na een week mijn lessen op de "école de moniteurs". Daarna ging het de ene week al beter dan de andere, maar soms moest ik er bij gaan liggen. Ik had me vlug ingewerkt, en ik begon me thuis te voelen bij mijn nieuwe confraters, hoewel er in Tshumbe een ietwat strenger regime werd aangehouden dan elders. De bisschop, Mgr. Hagendorens, trachtte ons met alle mogelijke argumenten ervan te overtuigen dat rijst en maniok meer voedingsstoffen bevatten dan aardappelen. Wij waren daarvan maar half overtuigd, en op een dag maakt broeder Eugene de opmerking:

- Als er patatten zijn, dan steekt monseigneur er toch ook niet naast. Het eigenlijke argument bij monseigneur was dat rijst en maniok heel wat minder kosten dan aardappelen.

Aan tafel beredderde de oude huisknecht Filip het zo dat er voor monseigneur alle dagen van het jaar citroenen beschikbaar waren. Of ze nu rijp waren of groen, de bisschop kon er altijd wel een paar druppels uitpersen... De hele dag liepen wij als echte monniken in kleed: 's morgens in het zwart en na het ontbijt in het wit. Pater Edgar was de mekaniker van het bisdom. Kwam er van ergens een auto op de missie binnengereden, na vijf minuten lag pater Edgar er al onder met zijn schoon wit kleed aan, want steeds viel er aan zo'n wagen wel iets te repareren. De zusters kloegen dan ook stenen uit de grond omwille van die vuile kleren die zij dan moesten wassen en schoon krijgen. Maar tenslotte hadden ook zij pater Edgar nodig. In Tshumbe mocht niemand naar de zusters gaan zonder uitdrukkelijke toestemming van de bisschop, en elders van de pastoor. Er werd dus maar weinig over en weer gelopen, alleen met Kerstmis, Nieuwjaar en Pasen bezocht men elkaar voor wederzijdse wensen. Het principe van de bisschop was dat men zich kon branden, ook aan een gewijde kaars. Daarom heette het wegeltje dat naar het huis van de zusters leidde: "le chemin de la bougie sacrée".

Bouwen en ontwikkelingswerk

Heel de dag woekerde Mgr. met zijn tijd aan de studie van de taal, aan oetela-uitgaven en aan het verbeteren van drukproeven. Maar elke morgen, om tien uur precies, klom hij op zijn ijzeren ros en fietste hij naar de werkplaatsen. Hij klom er op de stellingen, inspecteerde, en interesseerde zich werkelijk aan alles, en dat waardeerden onze broeders. Wat hun echter minder zinde, was dat hij bij het metselwerk zoals altijd en overal, aan de zuinige kant was: "zo weinig mogelijk cement gebruiken!" was het parool. Waar de normale verhouding één op drie was, stelde hij één op twintig voorop. Alleen het invoegen mocht op volwaardige wijze gebeuren, en dit om eventueel opdagende inspecteurs zand in de ogen te strooien. Gedwee betuigden onze broeders ten overstaan van hun bisschop hun instemming. Maar van zodra de bisschop zijn rug had gedraaid, ging hun schop dieper in de cementzak, en gelukkig maar voor de duurzaamheid van de gebouwen. De bisschop moet dat wel in de mot gehad hebben, want op een dag kreeg broeder Andreas een sneer mee aan zijn adres:

- Ik weet wel dat gij mij bedriegt!

Tegen alle principes van de ecologie eigenlijk in, werd heel de streek van Tshumbe tot kilometers in de omtrek, grondig ontbost. Bomen werden opgehaald voor onze zagerij die op volle toeren draaide, tien jaar lang, met aan het hoofd de broeders Eugene Van Hul en Jozef Nuyens. Eugene trok de bossen in om er de in stukken gezaagde woudreuzen met zijn tire-fort uit weg te slepen. Dan kon men de broeder in zijn element zien. Ook broeder Andreas, we noemden hem meestal broeder Dries of Drieske, had steeds hout nodig voor zijn steenovens, want tot in de jaren vijftig werden alle gebouwen in baksteen opgetrokken. Men gebruikte daarvoor de klei van grote mierenhopen die door de mieren zelf reeds gemalaxeerd was. Soms was een grote mierenhoop voldoende voor het aanmaken van al de bakstenen die nodig waren om een volledig gebouw op te trekken.

Die steenovens van broeder Drieske lagen op ongeveer één kilometer van de missie. Dag en nacht moesten ze blijven branden. Daarom reed de broeder tijdens de avondrecreatie in het donker naar de ovens, om er de stokers te controleren, want die durfden soms te liggen slapen. Met een paar man vergezelden we hem dan. Dries was bang in het donker, en om hem te plagen, pedaleerden we al eens wat vlugger, en Dries beende al wat hij geven kon om bij ons te kunnen blijven. Soms waren er in de buurt van de ovens sporen te zien van een pas voorbijgekomen luipaard, en daar waren de stokers echt bang voor. Op een dag vertelde Dries me over een belevenis die hij in 1932 had meegemaakt. Hij woonde toen, samen met onze eerste missionaris pater Joris Joye (1899-1979), op de beginnende missiepost van Ifuta bij de Sankuru-rivier. Nu was pater Joris eens voor enkele dagen op reis gegaan naar de dorpen, en Dries was alleen thuis gebleven in de stampergebouwen. Op een bepaalde avond rond negen uur, had hij zich juist klaargemaakt om te gaan slapen, toen er onverwacht op de deur werd gebonkt. De schrik sloeg Dries al om het hart. Heel voorzichtig, en in het licht van een lantaarn, deed hij de deur open. En daar staat voor hem een hele groep notabelen, behangen met halssnoeren, luipaardstanden, enz. Ze stellen broeder Dries algauw gerust.

- Broeder, vrees niet, maar wij wilden u iets vragen. Men vertelt dat u zonder vrouw leeft. Laat u ons toe om even binnen te gaan in uw huis en eens rond te kijken?

- O ja! zei Drieske opgelucht. Al die vervaarlijke kerels traden binnen en ze keken overal rond, in hoeken en kanten, zelfs onder het bed. En dan vol verbazing:

- Het is dan toch waar! Ze begrepen maar niet hoe zulk een forse kerel als broeder Dries het zonder vrouw kon stellen. Het leven alleen al van Dries was een getuigenis. Overal in de omtrek had Dries zijn houtkappers zitten. Hij betaalde die mannen dan per stere. Maar na verloop van tijd moest hij toch al wat kilometers afleggen om nog geschikt hout te vinden.

Pater Gustaaf Leys (1917-1989) was directeur van de normaalschool. Hij had 3 hektaren visvijvers aangelegd voor plantenetende "tilapia melanopleura" (= een soort baars). Samen vormden die een geheel van 21 vijvers met stromend water, dat voorzien werd via een voedingsbeek met sluizensysteem. Op de hellingen naar de vijvers had Pater Staf twee hektaren koffievelden aangelegd, en na een tijd stonden die in volle bloei. Vier jaar later zou ik dat initiatief overnemen en voortzetten. Om de veertien dagen ledigden we één vijver: de nog kleine vissen werden in andere vijvers overgezet en de grote kwamen terecht in de keuken van de normaalschool en van de paters. In 1960 had de normaalschool zeven ton koffie liggen, klaar voor de verkoop. De bisschop waardeerde dat werk ten zeerste: een onderneming van autosubsistence noemde hij dat.

De zondagmorgen veroorloofde de bisschop zich een moment van ontspanning. Dan trok hij, met het jachtgeweer op de schouders, naar de visvijvers, een plaats waartoe veel vogels werden aangetrokken. Die vogels hagelde de bisschop dan met veel plezier neer. Na de dood van Patrice Lumumba in 1961, moesten al de paters weg uit Tshumbe. Daags na hun vertrek, kwamen de dorpelingen al de dijken rond de vijvers doorsteken. Ze haalden alle vis weg en konden zo een hele week goed eten, tot ze opeens bemerkten dat er nergens nog vis was. Evenzo staken die mensen al onze koffievelden in brand om er rijstvelden te kunnen aanleggen. Maar op grond van dat soort kon geen rijst gedijen. En met de koffie was het ook vlug uit. Nooit is monseigneur nadien nog naar de visvijvers willen trekken. Hij wilde die verwoesting daar niet met eigen ogen aanschouwen: "abominatio desolationis".

Ziek zijn

Regelmatig ging de directeur van de normaalschool diep het binnenland in, om er kamions rijst te kopen voor zijn paar honderd leerlingen-internen: paddy-rijst was het, die nadien gepeld werd in een rijstmolen. De hele afval zemelen kon dienen voor onze kippen en eenden, die daardoor welig gedijden. Dit bracht praktisch geen kosten mee en het hielp om in eigen onderhoud te voorzien. Wel maakten die eenden heel onze veranda vuil, maar de bisschop zag daar geen graten in.

- Moest ik eens zo iets ondernemen, zei broeder Michel, je zou wat horen!

Intussen had ik op de normaalschool een lessenrooster van 27 uur per week gekregen. Ik deed wat ik kon, maar die nierstenen lieten me niet met rust, en er was maar weinig tegen te doen. Voor een gewone ziekte konden we steeds bij de zuster terecht, maar niet voor zo'n geval als het mijne. Wanneer het broeder Dries overkwam om ziek te vallen, en dat overkwam iedereen wel, dan geraakte de arme man in paniek. En hij kende maar één beproefd middel: tegen de ziekte in eten. De kok en de huisknecht moesten dan draaien en springen. Het kon niet rap genoeg gaan met het spek-en-eieren.

In Tshumbe was het drinkwater beneden aan de bron, besmet door amoeben, en regelmatig waren er mensen die daaraan stierven. In één bepaald jaar bezweken er vier van onze normalisten aan "dysentérie amibienne", ondanks de toegewijde zorgen van dokter Ronsijn. Onze ijskasten werkten overal op volle toeren met petrololie, en het was een hele kunst om wijk en vlam steeds op de juiste hoogte te houden. Maar we hadden zo toch koud water en we konden ons vlees bewaren. Die ijskasten waren het resultaat van de eerste visitatie van de Belgische Provinciaal Pater Gerardus-Modest Vanden Broeck (1883-1959), die in 1936 naar onze nieuwe Prefektuur was gekomen. Zoals iedereen kreeg ook hij aan tafel meestal flets water te drinken, en hij had ook moeten ondervinden dat het vlees soms al een reukje had. Plots was die brave man gevaarlijk ziek geworden en zo goed als in paniek geraakt. Eens terug in België aangekomen, ondernam hij onmiddellijk stappen opdat elke missiepost in het bezit van een ijskast kon komen. Dat was tenminste een tastbaar resultaat van een kerkelijke visitatie.

Pater Gerard had ook een week hart. De man kon de ellende waarin onze mensen vaak moesten leven, nauwelijks aanzien: al die armoede en ziekten allerlei zoals de slaapziekte, de tering en vooral de melaatsheid, die Dr. Hemeryckx met alle mogelijke middelen bestreed. Bij zijn terugkeer in België, kwam hij ons in het juvenaat daarover vertellen, en hij weende. Hij zette zich dan ook efficiënt in voor hulp aan de missie. Pater Edgar deed me nog een verhaaltje. Pater Gerard was voor een paar weken in Tshumbe. Op een dag zag hij er van op de veranda een jongetje staan met haast niets om het lijf. En Pater Gerard zegt tot Edgar:

- Maar Pater overste, geef dat mannetje toch een broekje.

- En Edgar gaf een broekje. Een paar dagen later stond daar weer zo een schamel gekleed jongetje.

- Maar Pater overste, heb je dan geen hart? Geef dat jongetje een broekje. En het jongetje kreeg zijn broekje. En nog een week later stond daar alweer zo een sukkelaartje te bedelen om een broekje. En deze keer bekeek Pater Gerard het wat aandachtiger.

- Maar Pater overste, me dunkt dat ik dat mannetje al eens eerder gezien heb.

- Natuurlijk Pater provinciaal, zei Edgar, dat is de derde keer dat hij om een broekje vraagt.

Zulke voorvallen maakten wij allen mee. Dat was dan ook geen liegen of bedriegen, maar gewoon een kwestie van slim zijn. Nadat ik zo een jaar aan het sukkelen was in Tshumbe, riep de bisschop me op een dag in 1950 bij zich. Ik zou naar Elisabethstad (Lubumbashi in Katanga) gaan, om daar in het groot ziekenhuis mijn nierstenen te laten verbrijzelen. Edgar bracht me per auto via Lubefu en Lusambo naar Luluaburg (Kananga), waar ik Pater Berthold ontmoette die me op het hart drukte om me toch maar goed te laten verzorgen. Weldra zou deze laatste onze legendarische Pater Rudolf als inspekteur opvolgen. Rudolf, die in juli 1954 in Luluaburg tijdens zijn slaap zou sterven, en die dan later in triomf zou worden overgebracht naar zijn missiepost Lubefu. Pater Berthold was een geboren

organisator. Van zijn honderden onderwijzers had hij nauwkeurig steekkaarten bijgehouden met gegevens over hun identiteit, huwelijk, dienstjaren, het aantal kinderen, enz. Iedereen wist zo waar hij aan toe was en waarop hij recht had. En dat alles, beredderde Pater Berthold alleen, zonder sekretaris. Slechts later zou hij, in de persoon van Pater Julien Piette (1909), er een half-time sekretaris op nahouden. De diocesane priester die hem later opvolgde, stelde aanstonds een machtig inspectie-bureau samen, met een twintigtal "chefs de bureau" en sekretarissen. En sindsdien liep alles in het honderd, en wist niemand meer wat of hoe.

Een treinreis van twee dagen en één nacht bracht me van Luluaburg naar Elisabethstad. Zuster Marcine van de Zusters van Liefde, nam mij moederlijk op in het speciaal paviljoen voor missionarissen, waar wij letterlijk vertroeteld werden. En daar ontmoette ik de scheutist Pater Achiel De Munster, die blij was als een kind, omdat hij iemand zag uit Tshumbe, de uitgestrekte hem wel bekende streek, die hij als eerste jonge reispaters sinds 1906 was begonnen te doorkruisen. In 1910 had hij Tshumbe gevonden als eerste en meest geschikte post voor de Atetela-missie. Pater De Munster was na 45 jaar missie-leven versleten, en nu ziek geworden. Op een namiddag, ik was juist wat aan het wandelen in de tuin, kwam de zuster mij roepen.

- Pater De Munster is stervend. Kom vlug.

Ik haastte mij erheen, en ik kon hem nog juist de absolutie geven. 's Anderendaags kon ik zijn begrafenis meemaken, waarop ook Mgr. de Hemptinne aanwezig was. De onderzoeken in het ziekenhuis wezen op de aanwezigheid van twee nierstenen, maar al de pogingen om die te verbrijzelen waren vergeefs. Onverrichterzake moest ik naar Luluaburg terugkeren, en ik zou nog bijna een jaar voortsukkelen met mijn nierpijnen.

Kaartspelen

Zolang er in Luluaburg geen kamion te vinden was die richting Tshumbe zou rijden, was ik gedwongen om enkele dagen in de prokuur van Scheut te verblijven. Wat me er steeds opviel bij die oude groep missionarissen, oud in vergelijking met onze eerste en nog jonge lichte, was hun trouw in het deelnemen aan de dagelijkse gemeenschappelijke gebedsstonden in de kapel. Alles verliep toen nog in het Latijn natuurlijk, tot en met het gewetensonderzoek. Bij de scheutisten waren er overal verwoede kaartspelers. Het bridgen was het koloniale spel. Het ging er soms hard aan toe, en er werd dan geroepen en gescholden. Onze bisschop Hagendorens was ook een graag gezien figuur bij die bridgende scheutisten. Tijdens het spel vergat die man soms dat hij bisschop was, zo erg kon hij soms iemand uitkafferen wanneer deze in zijn ogen stommititeiten beging. Het gebeurde in Tshumbe wel meer, dat wanneer er niet voldoende spelers aanwezig waren, ik als vierde man moest inspringen. Ik zag daar nogal tegen op, omdat ik de reeds gevallen kaarten niet kon onthouden, en dan begin ik de ene flater na de andere. Wee mij als ik de speelmaat van de bisschop was, want voor hem was zo'n vergeetachtigheid niet te begrijpen. Bij mijn veelvuldige misstappen, kreeg ik dan ook mijn huid volgescholden, want ... onze bisschop was een slecht verliezer. Onze broeders Andreas, Maurits en Eugene hadden er soms heimelijk plezier in als ze hem konden doen verliezen. Verloor de monseigneur te veel op een avond, dan slingerde hij zijn kaarten weg, waar ze vliegen wilden, en hij trok er van onder.

Daar in Luluaburg leefden er een paar beruchte oude scheutisten: de paters Emiel Bouche en Abel De Mol die onder elkaar wel een en ander aan bier konden versassen. In Luluaburg woonden ze elk op een eigen parochie. Viel Bouche nu op een dag zonder bier, dan werd dat kort en bondig opgelost. Hij stuurde zijn knecht naar De Mol toe, met een vodge papier waarop stond: "Mol-bière-Bouche". Een kwartier nadien was de knecht terug met een karton bier, en met hetzelfde kattebelletje waarvan op de achterkant was neergekrabbeld: "Bouche-bière-Mol". Luluaburg dat als hoofdstad van de Kasai in volle uitbreiding was, telde onder zijn bewoners heel wat blanken, en Bouche was hun geliefde pastoor. Op een bepaalde zondag nam hij een groot deel van die blanken in het ootje. Na de mis zaten ze gezellig bijeen rond een kop koffie. Op een gegeven moment staat Bouche recht, hij haalt zijn blocnote boven, en met een uitgestreken gezicht zegt hij:

- Elk van jullie zou me eens zijn juiste handtekening moeten opschrijven, want ik heb die niet. Zonder argwaan ging men daarop in. Toen iedereen vertrokken was, noteerde Bouche duidelijk zijn naam en

adres onder elke handtekening, en daarboven: "Bon pour un carton de bière". De bonnen gingen naar de brouwerij en tientallen kartons bier werden bij Bouche afgeleverd. Bouche mocht zoiets doen.

IV. Herscholing (1951-1954)

In Tshumbe bleef ik naar mijn beste vermogen lesgeven, maar met mijn gezondheid wilde het niet vlotten, en ik werd -zo zei men toch- zienderogen magerder. Intussen was de schoolstrijd uitgebroken: op de officiële scholen werd er gratis onderwijs verstrekt, terwijl men daarvoor op de missiescholen moest blijven betalen. Bovendien werd er overal gediplomeerd onderwijspersoneel geëist. Dit werd een zware opgave voor de bisschoppen in de missies bij wie tot dan toe, de meeste leerkrachten alleen al op grond van gedane priesterstudies, bekwaam geacht werden om les te geven. In oktober 1951 roept de bisschop me bij zich.

- Ga je in België laten verzorgen, en behaal intussen ook maar een diploma. Deze keer protesteerde ik.

- Maar Monseigneur, ziek zijn en moeten gaan studeren, weet u wel wat dat betekent?

- Ja!Ja! zei hij, en zie maar dat je niet gebuisd wordt! Daarmee was de kous af.

Van Tshumbe belandde ik per auto te Luluaburg, waar ik op de missieprokuur de scheutist Pater Rombouts aantrof, die toen juist gestart was met zijn "Institut St.Louis", dat na enkele jaren misschien wel tot het beste kollege van heel het land zou uitgroeien. Hij was er de bekwame maar gevreesde directeur, die in staat was om eender welk vak te onderwijzen en die zijn lerarenkorps deed draaien. Vandaar ging het per trein naar Port Francqui (Ilebo) en verder met de kleine boot, de steamer, naar Leopoldstad. In Ilebo kwam de picpus Pater Alfons Goemaere, een specialist in de Londengésé-taal, zich bij mij voegen, en ook de scheutist Karel Hemeryckx, de broer van onze dokter Hemeryckx. Elke avond toen we aan de houtposten hadden aangelegd, gingen we in het nabijgelegen dorp wat wandelen. Op één van die avondwandelingen, kreeg ik weer opeens één van die akute nierkrisissen. Ik repte mij vlug terug naar de boot, ging er naar de toiletten, en ...tsjoep, tsjoep, ik was mijn nierstenen kwijt, en ik had er verder geen last meer van.

Zowel op de kleine, als op de grote boot, vanaf Matadi, aten wij missionarissen als "dijkendelvers". Op die ene maand varen, won ik vijf kilo bij. Thuis waren ze ervan op de hoogte dat ik wegens ziekte afkwam, maar toen ik in Antwerpen van de boot stapte, had vader al onmiddellijk een opmerking.

- Het valt nog mee, je ziet er nog zo slecht niet uit.

In die tijd was de regel voor de missionarissen die op verlof kwamen: recht van de boot naar het klooster van Kortrijk trekken. Daardoor wilde een confrater mij aanstonds daarheen meetronen. Maar mijn familie had haar eigen plannen gesmeed: zij had in Antwerpen voor mij en de opgekomen familieleden een smakelijke koffietafel voorzien. Ik had wel wat moeite om te verkrijgen van daar even langs te gaan en om met mijn familie inderhaast wat mee te smullen. Na afloop van die korte pauze toog vader weer naar huis en ik naar Kortrijk.

Ik moest daar in ons huis in principe acht dagen verblijven, om mij zonodig, de goede geest weer eigen te maken, die wij "wilden in Kongo" zo gemakkelijk heetten te verliezen. Ik logeerde op de vreemdelingenkamers langs de straatkant, waarvan wij door vensters met matglas, waren afgeschermd. De eerste nacht al schrok ik plots wakker: mijn kamer en de gang baadden in het licht en ik hoorde sirenen loeien. Ik ging kijken en in een plaats waar Pater Denis altijd zijn passietekens maakte, klauterde ik op een tafeltje. Van daaruit kon ik zien hoe pompiers bezig waren een beginnende brand in de wasserij te blussen. Dat was gelukkig vlug voorbij. Intussen was ik echter vergeten dat ik op een tafel was geklommen, en toen ik, om naar mijn kamer terug te gaan, een stap achteruit deed, vloog ik met mijn rug plat neer tegen de plankenvloer. Broeder Damasceen Van Der Straeten (1897-1961) moet die felle bonk gehoord hebben, want hij kwam naar boven gesneld. Ik lag te kreunen.

- Broeder, help me recht.

De man moet een schrik gepakt hebben, want hij vluchtte weg. Met veel moeite geraakte ik terug op mijn kamer, maar ik sliep die hele nacht niet meer en gedurende maanden hield ik nog pijn over aan die valpartij. Na het ontbijt heeft broeder Damasceen dan maar aan iedereen verteld dat die jonge missionaris een slaapwandelaar was.

Ik had er op gestaan om onmiddellijk mijn studies aan te vatten, en nu zat ik daar nutteloos mijn tijd te verdoen. Tenslotte kreeg ik de toelating om mij, na twee dagen verlof thuis, in onze school te St.Katelijne Waver te gaan voorbereiden op een toelatingsexamen in de regentenschool St.Thomas in Brussel. Gedurende acht maanden aan één stuk, en onder leiding van Pater Hugo Hendrickx (1917-1982), heb ik daar geblokt voor wiskunde en exacte wetenschappen, vakken waarvoor onze opleiding destijds zeer gebrekkig was geweest. Voor de andere vakken meende ik niet zo beducht te moeten zijn. En tenslotte, in de maand juni 1952, slaagde ik voor het toelatingsexamen tot het regentaat letterkundige afdeling, in het St.Thomas-instituut van de broeders van de kristelijke scholen te Brussel.

Onze pater Willibrord Mols (1921) had daar juist zijn diploma regentaat behaald. Dat liep echter niet van een leien dakje. Het probleem was niet dat hij het niet aankon. Eigenlijk had hij het veel te gemakkelijk, en hij studeerde niet. Hij hielp zwakke studenten door ze bij te werken, en intussen vertaalde hij voor een uitgeverij ook nog een boek van Jean Daniélou. Men mag wel zeggen dat hij de beste student was van zijn jaar. Voor studenten van de Franstalige afdeling was het een klein kunstje om de speciale vermelding "Nederlands" te behalen. Maar met het geven van de vermelding "Frans" aan Nederlandstalige studenten, was men in het instituut zeer gierig. Pater Willibrord kreeg van zijn docent de verhoopte vermelding niet.

- Vous parlez très bien le français mon père, mais vous n'avez pas étudié.

In mijn jaar kregen we die vermelding slechts met vier. Pater Willibrord zou dan na enkele jaren lesgeven aan de normaalschool van Tshumbe, directeur worden van het eerste college van Lodja. Daarnaast zou hij een hele waaier van pastorale bezigheden op zich nemen. Na de onlusten van de jaren zestig in onze streek, vertrok hij naar de missie in Brazilië van de Nederlandse passionisten. Voor het bisdom Tshumbe was zijn heengaan een groot verlies.

Rustverstoorders

Pater Gommaar Tibax (1924) volgde in Brussel de wetenschappelijke afdeling, ik deed de letterkundige. In het begin van onze studietijd in Brussel, woonden wij in ons huis in Wezembeek-Oppem. Iedere maandagmorgen trokken wij op naar Brussel, en voor de weekends kwamen we, beladen met onze studieboeken, weer naar het klooster. Wij hadden elk een kamer op de tweede verdieping, maar bij ons over en weer geloop daar, kraakte de plankenvloer nogal erg, en dit tot tamelijk ongenoegen van een paar oudere paters. Wij maakten te veel lawaai. De zaterdagavond en ook op zondagmorgen ging ik naar de parochie van Sterrebeek om er biecht te horen en de mis te lezen. Pater Gommaar verzorgde in onze kloosterkerk de hoogmis. Na verloop van tijd deelde de overste pater Herman Waerenborg (1909-1994) ons mee dat hij van oordeel was dat het voor ons beter zou zijn als we in ons studiehuis in Leuven zouden gaan wonen. De eigenlijke reden, ons hinderlijk lawaai, werd echter niet vermeld. Gehoorzaam echter verhuisden wij. Dat gaf problemen in het klooster van Wezembeek-Oppem, want men vond niet gemakkelijk nog liefhebbers, noch voor de dienst in Sterrebeek, noch voor de hoogmis in onze kerk. En zo kwam het dat overste pater Herman zijn oordeel in verband met onze verblijfplaats herzag: het zou voor onze studies toch beter zijn om weer in Wezembeek-Oppem te komen wonen. Wij gehoorzaamden en hervatten onze functies in onze kerk en in Sterrebeek. En over lawaai hoorden we geen klachten meer.

Sint Thomas

Onze twee jaren regentaat in het St.Thomas-instituut beloofden zonder veel problemen te zullen verlopen. Er werkte daar een zeer geleerde en vriendelijke broeder Fernandus - we noemden hem Fernandje- die het niet over zijn hart kon krijgen om een student voor een examen te laten zakken. Hoewel hij een heel stel diploma's bijeen had gestudeerd, was hij de eenvoud in persoon gebleven. Hij onderwees ons ondermeer biologie, en voor dat bepaald vak ging hij heel praktisch te werk. Onder een podium in het leslokaal zat een jongetje verscholen, dat op het aangewezen moment te voorschijn kwam en naar voren kwam gestapt met alleen maar een broekje aan. Fernandje legde hem op een

tafel, begon zijn lichaam met rood en blauw krijt te belijnen en toonde ons op die manier waar al de organen in het menselijk binnenwerk lagen. Sommigen moeten daarover geklaagd hebben en dat hebben aangezien als een inbreuk op de goede zeden. Zo kwam op zekere dag de prefect broeder Aloïs bij mij binnen. Bezorgd legt hij mij de hele toestand met de eventueel daaraan verbonden gevaren uit, en hij wou mijn mening daarover kennen.

- Wat denkt u daarvan, pater?

- Och, zei ik, dat gebeurt allemaal heel fatsoenlijk, maak u daar maar geen zorgen over, broeder.

Opgelucht ging de man weer weg. Tijdens de volgende les van biologie, wendde Fernandje zich tot de hele groep studenten en hij liet duidelijk horen dat hij van de klachten op de hoogte was.

- Mijne heren, ik weet dat sommigen onder jullie niet akkoord gaan met deze vorm van aanschouwelijk onderwijs. Pater Maes, wat denkt u daarover?

- Maar broeder, volgens mij is daar niet veel aan gelegen.

- Zien jullie wel, zei Fernandje, we hebben de theologie met ons. Kom maar te voorschijn, vriendje.

En de les had haar gewoon verloop.

Met mijn dertig jaar was ik veruit de oudste tussen die achttienjarige jongens. Maar zonder moeite kon ik me thuis voelen in hun midden, en ook door hen voelde ik me opgenomen. De beste docent, maar tevens de schrik van St. Thomas, was broeder Bruno die aardrijkskunde onderwees. Gelukkig voor ons was hij in de loop van het eerste jaar wat ongesteld, en we kregen voor dat vak een leek bij wie we eigenlijk niets hebben geleerd. Het enige wat ik van bij hem herinner is, dat hij op een dag, ons met een groot gebaar wou duidelijk maken dat de aarde een bol is. Het tweede jaar dan, was broeder Bruno daar: een schitterend docent die ons een methode meegaf, die me later zeer dienstig zou zijn. Wel was hij veeleisend. Hij behandelde in de lessen slechts een gedeelte van de leerstof, maar dan ook tot op de bodem. De rest moesten wij volgens zijn methode zelf bewerken en instuderen. Ik was wat bang voor het nakende eindexamen, maar gelukkig viel tegen die tijd Bruno weer ziek. Fernandje moest hem toen vervangen, en bij die kwam ik er glansrijk door.

Voor tekenen hadden we mijnheer Dolfijn als docent. En voor tekenen nu, ben ik er nooit geslaagd om de voorlaatste in ons jaar te zijn. Ik was steeds de laatste daarin, want van technisch tekenen verstond ik geen snars. Docent Dolfijn deed de hele les door, een rondgang. Bij de begaafde studenten bracht hij verbeteringen aan, maar sukkelaars in dat vak zoals mij, liep hij steeds achteloos voorbij. Eens maakte ik hem vlakweg een opmerking daarover.

- Mijnheer, u bent een slechte opvoeder.

- Hoezo?

- Wel ja, u helpt altijd alleen maar de goede studenten, en de sukkelaars interesseren u niet.

De volgende les van technisch tekenen kwam hij bij mij langs. En met een meewarige glimlach bekeek hij mijn produkt.

- Ja Pater, als je in Kongo zulke plannen voor kathedralen gaat maken, dan zal het er naar zijn. Dat was dan heel zijn aanmoediging. Bij de eindproef stond ik naast een goede vriend, en ik trachtte zijn tekening zo goed als het ging na te bootsen. En ik was geslaagd.

Het vak Latijn moest ik niet volgen, maar er wel een examen voor afleggen. Ik hielp duchtig sommige vrienden of normalisten die nooit een letter Latijn hadden gevolgd, en die toch aan dezelfde normen moesten voldoen als de latinisten. Dat vond ik dan ook onrechtvaardig. Eens leende ik tijdens het examen mijn kladschrift aan een vriend uit, op gevaar af daarbij betrap te worden. Er was ook nog

een mondelinge proef Latijn af te leggen, voorgezeten door een staatsassessor. Het was een papenvreter, vond ik, die mij allerlei spitsvondigheden betreffende een tekst van Julius Caesar voorlegde, om mij te kunnen vangen. Maar ik trok me eerlijk uit de slag. Godsdienst moest ik ook niet volgen, maar er wel het examen voor afleggen. Een goede vriend van mij kreeg bij het examen een 9,5 op 10, en ik met al mijn theologie maar een negen. Dat heeft hij me nog vaak onder mijn neus gewreven.

Voor letterkunde hadden we een docent die pas was afgestudeerd aan de universiteit, waar hij de dichter Guido Gezelle scheen te hebben ingeslikt. Hij speelde het klaar om ons drie weken lang te onderhouden over het gedicht Boerke Naas. Voor de externen, die verplicht waren hun middagstudie in de grote studiezaal te houden, koos broeder prefekt dan als toezichter steeds iemand uit die pas was afgestudeerd. Zo'n docent wist dan meestal nog niet goed hoe jonge mensen aan te pakken, met als gevolg dat er in de studiezaal meestal grote kermis werd gehouden. Op zekere middag liep het toch de spuigaten uit, en boven dat rumoer riep de surveillant om aandacht.

- Maar mijn heren, kunnen jullie dan geen ogenblik stil blijven?

En plots riep daarop een student een wederwoord.

- Mijnheer! Pak uw zevenscot!

En toen was natuurlijk alles om zeep.

Een nogal zwakke student moest op een keer bij Ferdinandje zijn eindproef afleggen, en nog wel in aanwezigheid van een staatsassessor. Die wilde bij dat gebeuren ook wel eens een vraag proberen, maar Fernandje was hem steeds te vlug af. En de man werd opeens zichtbaar ongeduldig.

- Maar broeder, laat mij toch ook eens een vraag stellen. Ik ben toch regent.

- O zo, zei Fernandje, bent u regent? Wacht even.

Fernandje verdwijnt naar zijn kamer, en even later komt hij terug met een heel stel documenten.

- Ik ben dokter in de geneeskunde, in de scheikunde, in de biologie ...Fernandje haalt alles bijeen zeven diploma's en attesten boven, legt ze één voor één neer, en gaat daarna gewoon voort met zijn ondervraging.

Fernandje was een heel bijzondere type. Men moest hem niet vragen om 's morgens voor tien uur les te geven. Na het morgengebed trok hij naar de keuken om er tersluiks wat proviand op te doen, dat hij ging bezorgen aan de schamele armen die hij alleen kende. Daarna ging hij van de ene kerk naar de andere, om er aan de zijaltaren missen te dienen, in die tijd toen er geen concelebratie was. Fernandje had een heilige eerbied voor het misoffer. Voor Frans hadden we een bekwaam docent. Voor ons jaar had hij een studiereis van drie dagen naar Parijs gepland. We logeerden daar bij de broeders van de Kristelijke Scholen. Een Franse broeder begeleidde ons samen met onze docent, en het werd een leerzame reis. De laatste dag ging het naar Chartres, waar we op de kathedraal zo hoog klommen als we mochten. En daar boven, vroeg ons die broeder om eens een Vlaams lied te zingen. We hebben toen uit volle borst de Vlaamse Leeuw gezongen. De broeder stond ingetogen, met de handen in de mouwen, te luisteren, en toen ons lied was uitgestorven, zei hij:

- Cela vraiment, c'est l'âme mystique flamande...

En na twee jaar St.Thomas, was er eindelijk de proklamatie en de uitreiking van de diploma's. Normaal had dit plaats met een academische zitting, en in aanwezigheid van een afgevaardigde van de staat. Daarbij moest ook de Brabançonne gezongen worden, maar niemand van ons jaar kende dat vreemde lied, behalve ik, en dan alleen maar in het Frans. In Kongo maakte dat deel uit de staatsburgerlijke opvoeding. Maar ... toen rezen er moeilijkheden. Bij de deliberatie had het er gestoven: er was een harde woordenwisseling geweest tussen broeder prefekt, die -terecht volgens mij- aan drie bepaalde studenten het diploma wou laten toekennen, en een paar assessoren die dat

mordicus weigerden. Woedend schrapte broeder prefekt de hele academische zitting, en de diploma's werden vlug, ergens in een klein bureel, uitgereikt. Van mijn 32 studiemakkers werden er maar 17 gediplomeerd, en slechts 4 van deze laatsten kregen ook de vermelding "Frans". Na een kwartier was alles afgelopen, en we gingen in de Brusselse kajotterscentrale een glas drinken. We waren gereed voor Kongo.

V. Opnieuw Tshumbe (1954-1961)

Tweede afreis

In september 1954 reisden pater Eugeen Heynen, pater Gummaar Tibax en ik voor de tweede keer af naar onze missie in Afrika. Het ging per boot naar Matadi over Tenerife en Luanda. Vanaf Leopoldstad liepen onze wegen uiteen: pater Eugeen trok naar Lodja, pater Gummaar wou zijn broer Witte Pater Piet in de Kivu gaan bezoeken, en ik toog naar mijn zus Clementine van de zusters van Heverlee, in Boyange. Ze was vertrokken in 1946, en ze had me dus nog niet gezien als priester. In Boyange kon ik bij de Scheutisten logeren. Ik mocht eten in het zusterklooster, maar niet samen met mijn zuster: dat was tegen de regel. Ik bezocht daar toen enkele bloeiende missieposten van Scheut, en natuurlijk ook de school waar mijn zuster bestuurster was. Na een verblijf van een week vloog ik over Stanley-stad (Kisangani) naar Kindu. Vanuit Kindu bracht pater Edgar mij en pater Gummaar, over de Lomami-rivier en de bosmissiepost van Kiomi, naar mijn vroegere post Katako, en van daar naar Tshumbe.

Om even terug te keren naar Clementine: mijn zuster werkte 37 jaar lang in Kongo, tot in 1983, meestal in de Evenaarsprovincie en steeds nog wel als schoolbestuurster. Gelukkig heeft zij het nooit tot overste gebracht. In de school stond zij bekend om haar tucht. Maar rond het jaar 1972 zag zij het niet meer zitten. Zij was het altijd gewoon geweest de tucht te handhaven, maar toen liep alles in het honderd. Zij kon het eens zijn met pater Konstantinus Van Hemelen (1906-1983) die placht te zeggen: "Waar geen tucht is, is er ontucht". Mijn zus vroeg dan maar ontslag uit het onderwijs aan. Ze zou zich gaan bezig houden met het huishouden, met de kippen, de konijnen en de tuin. Dat lag haar beter en het zou al de zusters ten goede komen. Op een keer was Clementine voor een tijd op verlof. Na enkele weken sprak de radio geen Nederlands meer, had de frigo het opgegeven te koelen, viel de wasmachine in panne en legden de kippen geen eieren meer. Wat nu gedaan? Er zat niets anders op dan maar te wachten op de terugkeer van Clementine. De dag zelf van haar thuiskomst sprak de radio weer Nederlands, 's anderendaags draaide de wasmachine weer op volle toeren, was de frigo weer gaan koelen, en drie weken later waren de kippen weer aan de leg. Zo was ons Clementine, ze was thuis de oudste en ze had 'n paar armen aan haar lijf; heel wat anders was ze dan haar broer met zijn beetje boekenverstand...

Op de normaalschool

Op de normaalschool van Tshumbe volgde ik pater Gustaaf Leys op, waar ook Pater Willibrord Mols volop in de weer was. Pater Gummaar werd daar de onovertroffen leraar wiskunde-wetenschappen. Bij de inspecties kreeg hij dan ook steeds de hoogste kwotering. Iets was er in de gang van zaken op de school wat me al van bij de aanvang tegenstond. Toen ik er aan kwam, waren de normalisten al een paar jaar actief ingeschakeld in de bouwwerken op de missie. Bij de realisatie van een Tienjarenplan (1950-1960) werd er in alle bisdommen duchtig gebouwd voor de sociale en economische ontwikkeling van Kongo; daarvoor werden ruime toelagen voorzien vanuit het "Fonds du Bien-Etre Indigène" (FBI). Overal nam men die gunstige situatie te baat om normaalscholen, kolleges en technische scholen te bouwen, en daarnaast ook nog ziekenhuizen, materniteiten, woningen, dorpen voor melaatsen, waterputten, enz. Ook in Tshumbe werd dus hard gewerkt, misschien wel te hard. Onze normalisten moesten meehelpen bij het takkenbossen sleuren, enz. De hele dag door. Het gevolg daarvan was dat de leerkrachten maar voor twee derden van de leerlingen les konden geven. Het andere derde van hen was altijd wel ergens aan het werk gezet. Daags nadien moest dan de leerstof van de vorige les, voor wie daarin afwezig waren, worden hernomen. Op die manier geraakte men maar niet vooruit. Het speelde enkel in de kaarten van Monseigneur: het werk vorderde zo goed. Op een dag besloot ik daarover eens mijn beklag te doen bij de inspecteur pater Berthold Poosen: zo kon dat niet blijven duren, aan dat tempo zou men er nooit in slagen om de hele leerstof te verwerken. Willibrord en Gummaar steunden me hierbij ten volle. Goed! Maar ...Enkele dagen daarop word ik bij de bisschop ontboden, en ik krijg daar een uitbrander mee van jewelste: ik heb me niet te mengen in de zaken van de missie! Ik stond er zo verbouwereerd dat ik niet wist wat nog te zeggen ...Ik vluchtte vandaar naar de overste pater Matthias Janssen (1912-1969), die toen de bijnaam had van "lowoko", de "kei", en hij was een harde kei! Ik vertelde hem wat ik ondernomen had en sprak ook over het standje vanwege de bisschop.

- Wat? zei Matthias, heeft hij dat gezegd?

En hij laat me in de steek, en klimt recht naar boven. En daar werd er op tafel getroefd, hard tegen hard. Maar nooit meer werd ik verontrust in mijn inzet voor een degelijk onderwijs.

Op volle toeren

Aan de lesvoorbereidingen en de "Prévisions de matière" van pater Gummaar viel niets te verbeteren, evenmin als aan zijn aanschouwelijk onderwijs dat altijd verlucht werd met veel leermateriaal. Trouwens, wij samen tekenden allerlei kaarten en we konstrueerden massa's leermateriaal, dat alles werd ondergebracht in een soort museum dat voor alle leraars toegankelijk was. In 1961, kort na de dood van Lumumba, moesten we voor een jaar heengaan, en ik verhuisde dan naar Lodja. Na verloop van tijd verging het Gummaar niet meer zo goed. Zijn inlandse bestuurders bedachten hem met kwoteringen, die niet beantwoordden aan zijn inzet. Na verloop van tijd zou hij er uit konkluderen dat hij eerder ongewenst was en zou hij verhuizen naar Kinshasa waar hij zich op een heel ander terrein zou ontplooiën. Jaren nadien kwam ik nog eens op de normaalschool langs, en toen zag ik al dat leermateriaal in een hoek liggen, weggegooid, en door de witte mieren opgevreten. Het gaf me het gevoel dat we ons voor niets hadden druk gemaakt.

Willibrord Mols verzette, buiten zijn lessen, nog veel pastoraal werk. Het gebeurde meer dan eens dat hij door de week, 's namiddags op de moto sprong en hij een 30 kilometer verder ergens een bijeenkomst van een afdeling van het Maria-legioen ging animeren en er de mis las. Maar 's anderendaags tegen zeven uur was hij terug voor de les van halfacht. In het voorbereidend jaar gaf de jonge abbé Alfons Djamba Franse les. Op 'n mooie dag tijdens de examenperiode, zie ik hem op de missie rondtoeren, en ik spreek hem aan.

- Fonske, moet jij op dit moment geen toezicht houden op je leerlingen?

- Ik heb hen goed op het hart gedrukt er aan te denken dat hun engelbewaarder daar is en alles ziet, en dat ze dus niet mogen afschrijven. Ik had maar weinig vertrouwen in het toezicht van al die engelbewaarders, ondanks de vele hulp die zij ons bieden, en ik vond dat Fonske maar beter zijn eigen engelbewaarder kon gaan assisteren.

Regelmatig trok ik het binnenland in om er kamions rijst te kopen en ook vaten olie. Maar voor de rest stond onze prokuur in Lodja voor onze bevoorrading in. Pater Gilbert Heyde (1917) stond gedurende enkele jaren aan het hoofd van die prokuur, en hij was ook de sympathieke en gewiekste man voor de public relations met de staatsbeambten en voor de commerciële transakties evenzeer. Zo waren er onder onze missionarissen nog enkele anderen die door hun hartelijkheid, als prokurator zowel als pastoor van een parochie, overal hun weg vonden, zoals de paters Benediktus Weetjens (1902-1969), Raymond Halkett, Tharcise Lasure, en nog anderen. Pater Gilbert Heyde is ook jarenlang de geliefde pastoor van Katako geweest. Later, van 1964 tot 1977, zouden in Kinshasa, onder zijn beleid, de gebouwen oprijzen van de parochie St. Marc en ook van andere parochies, door onze konfraters verder uitgebouwd. Door zijn invloed en persoonlijke kontakten bekam hij heel wat hulp van een aantal blanken, voor wie hij wekelijks een "Vlaamse mis" organiseerde.

Nu de missieposten overal in goede doen waren en volop funktioneerden, kwamen ook Belgische lekenleraars ons bij het onderwijs assisteren. Meestal verrichten die lui goed werk. Maar in Tshumbe was er één die ons het leven wel erg zuur maakte. Het was nog wel een oud-medestudent van ons in Sint-Thomas (Brussel) geweest, en bovendien was hij gehuwd met een nichtje van gewezen provinciaal pater Albert Exelmans (1910-1992). Misschien was het daarom dat hij meende zich zo te mogen aanstellen. Hij brak alle gezag af en ook het werk van zijn kollega's en dat van ons. Zo lag hij met iedereen in konflikt. Eens probeerde hij hardhandig op te treden tegen pater Gommaar, maar pater Désiré-Karel Bosschaerts (1920) pakte hem bij de kraag en maakte hem meteen onschadelijk.

Pater Désiré was de sekretaris van Monseigneur, en hij woonde naast hem op de bovenverdieping. Op een keer, schrok ik, iets na middernacht wakker: er werd geluid op de toren ... of had ik me dat maar ingebeeld? 's Morgens bij het ontbijt, bracht ik dat ter sprake ... ook anderen hadden het geluid gehoord. En toen wist de nachtwachter ons te vertellen dat pater Désiré toch zo'n medelijdende man

was. Rond middernacht was er in het ziekenhuis een kind gestorven, en daarom was de pater gaan luiden. Daarna ontmoette hij de familie met het overleden kind, en hij ging naar ze toe om hen te troosten.

- Maar, zo zei de wachter, dat alles gebeurde alleen maar in de droom van de pater.

Désiré was gaan slaapwandelen ... en de nachtwachter begeleidde hem nadien voorzichtig naar de kamer terug.

Chinezen

Ik was bestuurder van de normaalschool, full-time leraar en directeur van het internaat, maar alle leerlingen waren intern. En dat alles kon, want ik was nog jong. Soms werkte ik wel tot middernacht om de verbetering van de schriften gedaan te krijgen. Ik gaf behalve enkele lessen godsdienst, dan ook nog Frans aan de leerlingen van de laatste jaren, verder geschiedenis en aardrijkskunde, en ik volgde ook nog de didaktische lessen. Wij hielden ook een pluviometer bij, waarvan pater Lambert Janssen en de broeders van de Passie, al sinds 1940 alle gegevens in verband met de regenneerslag hadden opgetekend. Ik zette dat werk voort, dag na dag, eerst in Tshumbe en nadien in Lodja. Dat was interessant voor de fysische aardrijkskunde.

Rond 1970 begonnen Chinezen van Taiwan, in Lodja met de bij de Atetela ongekende cultuur van moerasrijst. Daarvoor gingen ze eerst bij de meteorologische dienst in Lodja op zoek naar concrete gegevens over de neerslag. Er was daar echter niets te vinden. Toen gingen ze maar te rade bij de katoenmaatschappij, maar ook daar vonden ze niets. Ze werden er wel verwezen naar de missie. Die jongens waren blij als kinderen met mijn gegevens, en zeer zorgvuldig schreven ze al die reeksen cijfers over. Nadien behaalden die lui van Taiwan prachtige resultaten: ze konden twee keer per jaar oogsten. Onze mensen stonden er vol bewondering naar te kijken. Maar niemand heeft ooit het initiatief genomen om die methode te gaan toepassen: dat was te vermoeiend. Hun excuus was: "onze bosrijst is toch beter van smaak". Die Taiwanezen waren sympathieke kereltjes. Elke zaterdagmiddag maakten ze met hun kamionnette de ronde van de missie- en de staatspost, en overal gingen ze gratis groenten afleveren. Zij waren dan ook graag gezien bij de bevolking.

Toen heeft Mobutu van Taiwan afgehaakt, en heeft hij diplomatieke betrekkingen met kontinentaal China aangeknoopt ... De Taiwanezen zijn al wenend weggegaan. De nieuwe Chinezen die kwamen werkten al even hard, maar ze leefden in gemeenschap als monniken, zonder enig contact met de bevolking. Naar het schijnt moesten zij elkaar bewaken. Ze kwamen nu en dan op de missie, maar alleen om varkensvlees te kopen, waarop ze verzot waren. Dan leverden zij ons al eens van hun meststoffen. Maar die zaterdagse groentenbedelingen hebben we niet meer mogen meemaken. In Tshumbe had iedereen de handen vol met de bouwwerken, de vele scholen, de duizenden leerlingen, het ziekenhuis, het moederhuis, de katekumenen, enz. Elke middag om kwart voor twaalf, werd er bij ons in de kapel voor allen geestelijke lezing gehouden. Nu liepen de morgenlessen op de normaalschool, ook tot precies kwart voor twaalf. Na de les spurtte ik telkens op de fiets naar de kapel, waar ik vanzelfsprekend enkele minuten te laat kwam. Dat leverde me eens vanwege de bisschop een ernstige vermaning over de stiptheid op: ik moest het goede voorbeeld geven!

- Maar Monseigneur, ik moet ook het goede voorbeeld geven aan mijn onderwijzers. Houd ik voor de aangegeven tijd op, dan zullen ook zij vroeger ophouden.

- Tut, tut, tut! Zie dat je voortaan op tijd bent!

De roep van de broesse

Op mijn tochten per kamion in het binnenland om er rijst te kopen, bleef ik regelmatig overnachten in een hut. Dan las ik daar 's morgens de mis en hoorde ik biecht, want het reispateren zat me nog in het bloed. Ik profiteerde vooral van de vakanties om soms een hele week het binnenland in te trekken, voor de laatste voorbereiding van de katekumenen op het doopsel. Gewoonlijk droeg de reispatere ook een kleine voorraad van de meest gewone medikamenten met zich mee. Daarmee was hij overal erg welkom. Eens kwam een papa bij me met zijn kindje: het was misschien één jaar oud en het had

bronchitis. Daar moest een "potion pectorale" aan te pas komen, leek me. Ik goot de kleine 'n koffielepeltje daarvan op, maar -gelukkig misschien ... zo zou achteraf blijken- een deel vloeide weg naast het mondje. Na een paar uur kwam de vader opnieuw bij me aangelopen: zijn kind sliep vast en was niet wakker te krijgen! Ik zei dat het een goed teken was. Toen de man weer vertrokken was realiseerde ik me pas wat ik gedaan had. Ik had het kind pure lotion pectorale toegediend, zonder die met water aan te lengen, zoals het moest. Misschien zou dat kindje helemaal niet meer ontwaken! ... Ik heb toen de hele nacht tot broeder Isidorus gebeden. Na middernacht kwam de vader mij opgelucht vertellen dat het kind weer was wakker geworden en het goed stelde. Toen heb ik de hele hemel bedankt. Bijna had ik een onvrijwillige doodslag op mijn geweten.

Op een morgen trok ik met mijn fiets, die ik met lege zakken volgeladen had, naar een dorp Shungankoy, op een 25 kilometer van Tshumbe: ik zou er rijst gaan kopen. En op ongeveer 7 kilometer van de missie zie ik daar langs de weg een man en een vrouw met een pasgeboren kindje neerzitten. Ik had zo'n medelijden met die jonge mama, maar ik kon haar niets geven, behalve een handdoek waarin zij haar wichtje kon wikkelen... 's Avonds om vijf uur waren we terug op de missie, en ik liep even langs het moederhuis. Daar lag die jonge moeder. Vlak na de bevalling was zij op eigen krachten naar de missie voortgesukkeld. Dan begreep ik een beetje hoe sterk die negerinnen wel waren en hoe bestand tegen het lijden. Monseigneur de bisschop had als reispater zijn voorbehouden jachtterrein, en dat was het dorp Ludanga. Tijdens de weekends trok hij daar soms naartoe met een paar inlandse zusters. Nooit ging Monseigneur vandaar met lege handen weg: altijd kreeg hij wel een bokje of een geit, rijst en eieren mee, en voor zijn zusters suikerriet. Later gedoogde hij dat ik daar ook wel eens het woord Gods ging verkondigen, en zo kon delen in de vruchten van de arbeid.

Pater Adriaan Van Campen was één van de beroemde, om niet te zeggen beruchte reispaters van Tshumbe. Zijn bijnaam luidde: "Omayumbu"! In goed Nederlands, of liever in het Vlaams vertaald, betekent dat "het groot bakkes". Adriaan kon ook luid preken, en hij ging erg te keer tegen de zonde overal waar hij ze aantrof. En dat gebeurde vooral op reis, op plaatsen waar de duivel nog wel wat had te vertellen. Adriaan botste er ook op veel onregelmatige situaties, waarmee onze oude "Génicot" het evenmin zou kunnen vinden. Op zekere dag roept Adriaan bij zich een man en een vrouw wier dochter zich kennelijk misdragen had. Hij ging lelijk tekeer tegen die man, en hij slingerde hem een hele hoop verwijten naar het hoofd: dat hij niets te zeggen had aan zijn kinderen, dat hij ze zo maar liet rondlopen, enz.

- En, schold Adriaan woedend, je bent een jakhals, je vrouw is een jakhals, je dochter is een jakhals, en jakhalzen zijn al je kinderen!

Deemoedig aanhoorde de man dat hele repertorium scheldnamen, en tenslotte antwoordde hij gelaten aan Adriaan:

- En u bent onze vader.

Adriaan zijn naam was gemaakt: hij was de patriarch van heel die jakhalzenfamilie!

Adriaans reisgebied strekte zich uit tot op 20 kilometer van Katako. Zo kwam het dat hij in Katako nog al eens ging buurten bij zijn vriend Pater Raymond, in plaats van weer in Tshumbe aan te komen. Het is hem zelfs eens overkomen bij de Picpussen in Lomela aan te belanden, op 200 kilometer van daar. In de eerste Platea van Lodja staat, door de hand van scheutist Pater Handekeyn, iets dergelijks opgetekend, over Pater Tielemans: "Gisteren is Pater Tielemans hier aangekomen vanuit Tshumbe. Hij was op weg naar Katako, maar vergiste zich van weg". Drie dagen later schrijft Handekeyn nuchter: "Vandaag vertrok Tielemans van hier naar Tshumbe. Waarschijnlijk zal hij zich van weg vergissen en in Katako aankomen".

Eens kwam een schamel geklede man bij Adriaan om een broek te bedelen. En Adriaan, met zijn week hart, gaf hem prompt één van zijn eigen broeken. Drie weken later kwam Adriaan over een markt gewandeld, waar allerlei kleren lagen uitgespreid, te koop.

- Tiens, zegt Adriaan, die broek daar zou me wel passen.

Hij keurt ze en betaalt 300 frank. Thuisgekomen bekijkt hij ze wat aandachtiger en ziet dat het zijn eigen broek is, die hij een tijd daarvoor aan die haveloze stumperd had meegegeven, en nu had teruggekocht.

Toen Adriaan voor het eerst terug in België op verlof was gekomen, rekte hij dat nogal. Hij was blijkbaar niet zo gehaast om terug te gaan. Pater Mathias Janssen die een tijd nadien ook op verlof was gekomen, had met een paar andere missionarissen een en ander bekokstofd: ergens had men briefpapier met hoofding van het provinciaal bekomen, en men was erin geslaagd om de stempel en de handtekening van provinciaal pater Bernardinus Vandenberghe (1912-1993) perfekt na te bootsen. Zo werd er naar pater Adriaan, door pater Bernardinus zagezegd, een vermanend schrijven gestuurd waarin werd gesteld dat de provinciaal tot zijn grote verwondering moest vaststellen dat pater Adriaan maar bleef rondzwerfen in België, en dit tot grote ergernis van sommige jonge kloosterlingen, en dat het, zo hij niet van zins was om spoedig naar zijn missiepost terug te keren, aangewezen zou zijn om vanaf heden in een klooster de observantie te volgen, enz. Adriaan was danig onder de indruk: zo'n schrijven had hij van die goede en begripvolle pater Bernardinus allerm minst verwacht. En het gevolg was dat hij een paar dagen nadien al zijn terugreis druk aan het voorbereiden was.

Elke week waren er voor de normalisten twee uur handwerk voorzien, ondermeer aan de visvijvers en op het koffieveld. Op de velden moest men proefondervindelijk bewijzen dat er met bemesting betere resultaten waren te behalen dan zonder, alsof onze jongens dat nog niet wisten. De normalisten moesten voor de keuken ook water aanrollen in 200-liter vaten. En dat werd eigenlijk als vrouwenwerk beschouwd. Nu was er naast de normaalschool ook nog de artisanale school van pater Jaak De Leener (1912-1983). Maar zijn leerlingen kregen hun eten uit onze keuken, zonder dat hun ooit werd gevraagd om water aan te dragen of om wat in de keuken te helpen. Die stonden dan onze normalisten te treiteren door ze "onze vrouwen" te noemen. En de normalisten van hun kant vonden er dan niets beters op dan de rijst van de tegenpartij met zagemeel te bestrooien, wat dan soms wel uitdraaide op gevechten in regel.

Voetbal

De normaalschool kon ook prat gaan op een flinke voetbalploeg. Vanuit mijn geboortedorp was daarvoor de nodige uitrusting bezorgd. Wij gingen door als de ploeg van Lubefu, vermits de plaats Lubefu voor de rest geen volwaardige ploeg had, en Tshumbe juist op de grens van dat gewest gelegen was. In een bepaald jaar versloegen wij, ter gelegenheid van het kampioenschap van de Sankuru, al de andere gewesten: Lodja, Katoko, Lomela en Dimbelenge. Alleen Lusambo was ons te sterk, want die ploeg bestond uit enkel leerlingen van de broeders van Liefde. Als we ergens gingen spelen, kwamen mijn spelers eerst de zegen vragen om van ongelukken gespaard te blijven. Als de tegenpartij dat zag, liet men er de armen zakken, want op die manier beschouwde men zich al bij voorbaat verslagen. Tegen dergelijke oneerlijke concurrentie waren de tovermiddelen die zij van hun féticheurs kregen, niet bestand. Wanneer we op eigen terrein speelden, hadden we de meisjes-normalisten als de beste supporters. En altijd liepen er ook een paar mama's langs de lijn hun paternoster te bidden voor onze overwinning. Eens daagden de normalisten hun paters en profs uit voor een voetbalmatch. De paters evolueerden natuurlijk "in kleed" volgens de gebruikelijkheid van die tijd. De ster op het veld was natuurlijk pater Gummaar, die als goalkeeper wonderlijk zijn man stond. Alle momenten moest hij in zijn hele lengte duikelen, want tegen die normalisten hadden wij geen verhaal. Abbé Albert Yungu, de latere bisschop, sloeg ook een goed figuur, evenals pater Désiré, en Prof. Jos Gommers en nog een paar anderen. In het midden van het veld stond daar neergeplant broeder Eugeen Van Hul, als stoere half-back, met zijn pijp in de mond, te wachten op een bal. Maar hij heeft geen bal aangeraakt. Soms hadden de jongens medelijden en lieten ze ons even de bal aanraken. De heldendaden van Gummaar beperkten echter onze schade en schande tot een 5-0. Welke klaagliederen de zusters 's anderendaags over onze vuile "witte habijten" hebben aangeheven, laat zich alleen maar raden!

Pater Emmanuel

In 1956 was pater Emmanuel-Piet Van de Winkel (1925-1995) onze rangen komen versterken, en wel als directeur van de grote lagere school van Tshumbe, die zeker 800 kinderen telde, met veel internen. Hij volgde een inlandse priester op. Al die internen voedsel geven, was steeds een kopbrekerij, want op een bepaald moment had de Belgische administratie in de toelagen voor de

internaten van lagere scholen, nogal erg gesnoeid. Al van de eerste dag, zat Emmanuel volop in de problemen: zijn voorganger had in de kas geen frank achtergelaten, en in het magazijn niet één korrel rijst. Emmanuel heeft toen gesakkerd! Wat hij daarbuiten nog gedaan heeft om aan eten te geraken, weet ik niet, maar overal was hij in de weer. De arme man had geen tijd om Otetela te leren, zo diep zat hij in de problemen. En hij zwoer bij al wat heilig was, dat zijn opvolger zo iets nooit zou overkomen. Hij heeft woord gehouden: toen abbé Yungu hem opvolgde, heeft die een goed voorzien magazijn aangetroffen. Maar intussen had hijzelf steeds goed moeten uitkijken en sparen. En op die manier werden de milde abbés aangezien als "de goeden" en de gierige paters als "de slechten".

Toen Emmanuel daar zo al een half jaar in die drukte zat, meende Monseigneur Hagendorens hem eens ter verantwoording te moeten roepen: wanneer zou hij eindelijk eens beginnen preken in het Otetela? En Monseigneur haalde voorbeelden aan:

- Kijk, na één maand verblijf hier, preekte pater Paulus Demeester al, en na vier maand deed pater Koenraad Maes (1921) dat ook, enz.

En toen sprak Emmanuel een historisch woord, dat tevens als mondstopper kon dienen:

- Monseigneur, ik zal U dat eens uitleggen. In de bijbel staat er geschreven: "In illo tempore erant gigantes super terram, viri famosi ...!" Welnu Monseigneur, denkt u er goed aan: dat reuzentijdperk zal nooit of nimmer nog terugkeren.

Na alweer een tijd, verhuisde Emmanuel naar Omendjadi, waar hij gelukkige jaren moet gekend hebben, want later sprak hij dikwijls van "lakaso l'Omendjadi", dit is "bij ons in Omendjadi" ... Weldra was zijn technische vaardigheid alom gekend. Bijna al de radio's van heel de streek van Omendjadi passeerden door zijn handen. Op een dag kwam een onderwijzer klagen:

- Pater, ik weet niet wat er hapert aan mijn radio, maar hij spreekt nog enkel "Vlaams".

- Laat even zien, zei Emmanuel, en hij begon één en ander los te vijzen... en liet toen een lamp zien. Zie je wel! De vertaallamp is naar de knoppen.

Vele jaren later deelden Emmanuel en ik, in Lodja, samen lief en leed. Op 'n mooie namiddag komt er een onderwijzer, per fiets met daarop een radio, naar me toe gereden. Die fiets en die radio liet hij een eind verderop staan. En toen zag ik dat hij ook nog een prachtige haan had meegebracht.

- Wat ben ik blij, pater, sprak de man mij aan, van u terug te zien! U weet nog wel van destijds toen we samen waren in Omendjadi...

- Maar ik heb nooit in Omendjadi gewoond! En ik ken je niet.

- Zijt u dan pater Emmanuel niet?

- Neen, dat ben ik niet. Die pater woont hier vlak naast mij.

En de man trok naar mijn gebuur...

- Pater Emmanuel! Wat een geluk u hier weer te zien. U weet nog wel van de tijd toen we samen in Omendjadi waren. Om onze vriendschap te bezegelen, bracht ik u deze haan mee.

Maar Emmanuel had van ver die radio ook al zien staan, die hij zou moeten repareren. En hij zei:

- Niks van, ik moet je hanen niet hebben, want die hebben toch altijd haken.

Zo ging de sukkelaar maar verder, nu naar abbé Paul Mambe, die ook een radioreparateur was. Daar was weer hetzelfde refrein te horen, en ... dat hij die haan had meegebracht om hun vroegere vriendschap te bezegelen.

- Oh! Welbedankt! zei Paul, en hij riep op onze kok: Louis, doe die haan eens dood en bereid hem voor morgenmiddag.

Na wat over en weer gepraat, kwam de man tenslotte over de brug met zijn radio.

- Kijk, mijn vriend, zei abbé Paul. Je weet dat ik voor jou alles zou doen. Maar de laatste tijd zijn mijn ogen zo slecht dat ik mij geen radio meer zie te repareren. En de man droop af, met zijn kapotte radio, en zonder haan...

Koffieplanter

Evenals ik, voor de normaalschool, had ook pater Emmanuel, maar dan voor zijn lagere school, een schoolveld naast het mijne. Op een bepaald moment waren de leerlingen van Emmanuel druk in de weer om een pas ontgonnen veld in gereedheid te brengen. Enkele maanden voordien had ik op mijn stuk een grote partij jonge koffieplantjes laten uitzetten die welig aan het opschieten waren. Op een middag komt Emmanuel bij mij en hij zegt zo bijna terloops:

- Koen, om goed te zijn, moeten koffiebonen toch eerst gebrand worden, is het niet?

- Ja, zeg ik, en dan, waarom?

- Wel, mijn jongens hebben zojuist uw koffieveld afgebrand. En inderdaad, ze waren begonnen met het opstoken van allerlei bocht op hun veld, maar het vuur had om zich heen gegrepen, en ook mijn schoon veld had vuur gevat.

Onze 21 visvijvers waren toen ook in volle cultuur. Elke dag werd de vis gevoed met groen en keukenafval. Tijdens de grote vakantie kwamen veel kleine jongens van het missiedorp, werken aan onze visvijvers en op onze koffievelden. Op het einde van de vakantie kregen ze dan kleren, schriften, stylo's en al wat nodig was voor het nieuwe schooljaar. Bovendien kregen ze elke middag eten. Vijf van die jongens werden later priester. Eén van hen, abbé Nyeme, deken van het "département de développement" van de Faculteit van Theologie in Kinshasa, hoor ik onlangs nog tegen me zeggen:

- Pater Koen, de eerste beginselen van ontwikkelingswerk heb ik meegekregen aan uw visvijvers.

In 1960 hadden we heel wat van die koffie verkocht, en we hadden nog zeven ton ongebrande koffie liggen. Maar bij de dood van Patrice Lumumba, werd alles gestolen: de koffievelden werden afgestookt en de visvijvers leeggehaald...Het was een definitieve streep door ons ontwikkelingswerk.

Vorming van onderwijzers

Onze normalisten werden degelijk opgeleid zodat ze later op de missieposten konden worden ingezet voor het katholiek onderwijs en de evangelisatie. Daarom ook werd speciale aandacht besteed aan het vak godsdienst. Elke morgen voor de les marcheerden ze naar de kerk. Daarna kwamen ze terug onder het zingen van stapliederen, die ze later in de scholen van de missies zouden kunnen aanleren, naast de Latijnse en Otetela-gezangen voor mis en lof, die zij van buiten kenden.

Het basisvoedsel op de normaalschool was rijst. Maniok vermengd met maïsbloem werd gezien als hongervoedsel. In de tijd van pater Staf was er eens geen rijst meer, en Staf serveerde dan maar goed bereide maïs met maniok, 't basisvoedsel van de Baluba. Allen weigerden daarvan te eten, want dan konden ze wel eens impotent worden. Toen er maar geen verandering kwam, marcheerden ze op een morgen naar de kerk, baden er zeer devoot, en stapten toen met de hele groep naar de staatspost van Lubefu, 150 kilometer ver, om daar bij de Belgische gewestbeheerder hun beklag te doen. Die beheerder trok zich die palaber wijselijk niet aan. Na een week waren ze allen, zonder resultaat, terug op de normaalschool, waar ondertussen rijst was aangekomen. Ik geloof niet dat er door dit voorval demografische wijzigingen te noteren vielen, waaronder de streek zou hebben geleden.

Kole, een naburig bisdom dat door de Picpussen, onder de leiding van Monseigneur Van Beurden, een dorpsgenoot van mij, werd beheerd, had geen eigen normaalschool. Vermits men daar dezelfde taal sprak als bij ons, mocht het zijn kandidaten naar onze school sturen. Stel je voor: het was voor hen 400 kilometer te voet te doen vanuit Kole, ruim 500 kilometer vanuit Dekese en meer dan 250 kilometer vanuit Lomela. Dat bisdom had nog niet zoveel geschoold personeel. Daarom had ik compassie met Monseigneur Van Beurden. Ik liet zijn studenten nogal gemakkelijk door, hoewel er soms een zeker voorbehoud te maken was in verband met resultaten of gedrag. Zo kregen we eens een zekere Modest binnen, een jongen met een onmogelijk karakter. Eigenlijk wou ik hem doorsturen, en deed het uiteindelijk toch niet, om de aangehaalde reden. Een paar jaar na het beëindigen van zijn studies, ging de jongeman in de politiek en hij werd volksvertegenwoordiger. In 1961 heeft hij Monseigneur gepest en publiekelijk vernederd.

- Koen, had je hem toch maar doorgestuurd! zei Monseigneur me toen.

Vorming van kloosterlingen

Naast de normaalschool woonden de broeders van de Passie. Ze waren in 1945 gesticht door Monseigneur Hagendorens, vooral met de hulp van pater Lambert Janssen die later hun eerste novicenmeester zou worden. Hij kreeg daar de bijnaam "dihuto", dit is "de geleerde", en dat was hij ook. Hij kende al de planten en bomen van de streek met hun Tetela- en met hun wetenschappelijke naam. Pater Lambert leefde samen met de broeders, die vooral gesticht waren met het oog op het onderwijs. Altijd was hij klaar om te preken. Van een verblijf ergens, had hij eens geprofiteerd om proeven te doen met fruitbomen van overal. Later volgde hij een jaar agronomie in Leuven. Zijn professor moet toen gezegd hebben dat hij van tropische flora meer wist dan gelijk wie. In 1954 stichtte Monseigneur Hagendorens ook de diocesane kongregatie van de zusters van St. Franciskus van Assisi, waarvan moeder Cyrilla de eerste novicenmeesteres zou worden. Monseigneur zelf hield er zich ook intens mee bezig.

De eerste broeders van de Passie waren degelijk gevormd. Toch kwam die kongregatie maar moeilijk van de grond, zoals dat trouwens het geval was met de meeste diocesane kongregaties van broeders in Kongo. Broeder Philippe hielp Monseigneur bij diens onderzoek van het Tetela en hij hield ook toezicht op de drukkerij waar veel werk werd gepresteerd. Broeder Jan runde en volgde op de voet een varkensbedrijf, dat onder zijn kundige leiding echt floreerde. Broeder Obert was een heilige man, die jarenlang novicenmeester zou zijn.

Na pater Lambert kwamen er nog anderen die voor de broeders instonden: de paters Flaviaan Van Keer (1908-1982), Stanislas Ronsmans (1905-1963), Fabiaan Van Der Heyden (1915-1981), en tenslotte pater Berthold Poosten (1920-1987) en pater Damiaan Plaisier (1908-1995). Broeder worden was niet zulk een sociale promotie als abbé of zuster worden. Voor zo'n eerder verborgen leven van nederige dienstbaarheid en inzet, moest men al heel veel geest van geloof hebben. Daarom wellicht stagneerden bijna overal de diocesane broederkongregaties. Voor de inlandse zusters was dat anders: op de sociale ladder stonden zij hoger aangeschreven. Daarbij groeide hun prestige nog door het feit dat de bisschop zelf een paar keer per week les gaf aan hen. Intussen moesten de broeders het stellen met mindere goden, met het gewone voetvolk van het personeel van de normaalschool.

Niet ver van ons hadden de zusters Penitenten hun nederzetting, met hun lagere- en normaalschool, en verderop hun druk bezocht hospitaal en moederhuis. Dat bracht voor de paters heel wat bijkomend werk mee, vooral urenlang biechthoren bij die talrijke schooljeugd. Voor de paasbiechten was het tijdens de Goede Week, een ware overrompeling als de mensen in lange rijen kwamen aanschuiven. Soms wipte een kleine jongen voor een volwassene vlug de biechtstoel in, wat dan een luid protest uitlokte. Eens was dat weer gebeurd, en ik hoorde een zware stem opgaan van een man die lelijk tekeerging in de richting van de jonge snuiters:

- Jullie klein volk, jullie zijn hovaardig! Menen jullie misschien dat je zonden groter zijn dan de onze? Wij grote mensen doen veel grotere zonden dan jullie! En dus hebben wij voorrang!

De nabijheid van jongens- en meisjesnormalisten bracht onvermijdelijk problemen met zich mee. Bij de wederzijdse toenaderingspogingen, trachten wij de goede zeden in ere te houden, en trachtten wij die pogingen in de kiem te smoren, maar dat lukte niet altijd. Pater Emmanuel meende luimig dat er

op dat punt, bij de schepping, iets mis moest gegaan zijn met al dat mannen- en vrouwvolk. Het had beter het één of het ander kunnen zijn, want nu zaten wij met de rompslomp!

Waakzaam

De bisschop woonde op de verdieping, waar hij heel de dag met zijn tijd woekerde, vooral in verband met steeds nieuwe studies van het Otetela, en publikaties daarrond. Van daarboven kon hij alles wat daar beneden op de missie aan de gang was, gadeslaan: de drukkerij, de scholen, de schrijnwerkerij, en alle bijbehorende activiteiten. Zag hij soms een schrijnwerker met een plank het dorp intrekken, dan werd ons dat prompt meegedeeld. Dat zulke dingen gebeurden, wisten onze broeders even goed, maar zij maakten er geen drama van. Zo wist broeder Eugeen Van Hul pertinent goed dat één van zijn werkers nagels stal voor zijn eigen werk in het dorp. De betichte ontkende natuurlijk ten stelligste. Op zekere dag pakte broeder Eugeen hem bij de kraag, keerde hem onderste boven ... en de nagels vlogen uit zijn zakken in alle richtingen.

Onze eetzaal lag eveneens op de verdieping. Daar slenterde dan ook onze kat regelmatig rond, en daarbij schuwde ze zelfs niet de bisschoppelijke appartementen. Op een dag had zij op het bed van de bisschop iets gepresteerd wat nou eenmaal niet kon. De bisschop had haar vastgepakt, eens goed om zich heen gekeken om te weten of niemand hen zag, en met een grote zwaai had hij die verfoeilijke kat naar beneden gesmakt. Maar! Iemand had het toch gezien: broeder Eugeen. Bij het vieruurtje in de eetzaal, kwam die kat rond zijn benen flemen, en toen zei Eugeen even zeemzoet in het bijzijn van de bisschop:

- Kom maar hier poeske, ik zal eens een mooi parachuteke voor je maken.

VI. Naar de onafhankelijkheid (1960)

Lumumba

Zo verliep ons leven in Tshumbe la Sainte, zonder veel strubbelingen, in tucht en regelmaat. Maar vanaf 1956 hoorde men de eerste schuchtere verzuchtingen naar de onafhankelijkheid. Nadien zou die in versneld tempo aanrukken onder de stuwing van Patrice Emery Lumumba, oud-leerling van onze lagere school van Tshumbe. In de tijd van pater Hilaire Dams, rond 1945, was hij, naar het schijnt, ingeschreven onder een andere naam. Hij behoorde niet tot de beste leerlingen, vermits hij niet in aanmerking kwam voor het zesde jaar van de "degré sélectionné". Daarom ging hij het zesde jaar volgen bij de Metodisten te Wembonyama. Later beëindigde hij zijn studies op de postschool in Stanleystad, en hij geraakte zo langs omwegen in de politiek. Hij was een voorvechter van de volledige en onmiddellijke onafhankelijkheid, die België, onder internationale druk, zou toestaan. Hij was de voorman van het "Mouvement National Congolais Lumumba" dat niet, zoals de andere partijen, een tribaal blok vormde, maar dat krachten uit alle provincies verzamelde. Hij was een handige volksmenner. Tegenover hem stond in onze streek, de PNP, de "Parti National de Progrès", spottenderwijs "penepene" genoemd, die een meer geleide onafhankelijkheid voorstond. Velen van hen behoorden tot de Basambala-groep, die 60 jaar voorheen de bevolking hadden geterroriseerd, op de eerste plaats als handlangers van Ngongo Leteta de slavenjager, en nadien als hulptroepen van de "Onafhankelijke Kongostaat". Zij vreesden namelijk de onafhankelijkheid, omdat de mensen hun vroegere wandaden nog niet vergeten waren, en dat zij die, na de onafhankelijkheid, zouden moeten uitboeten, wat later inderdaad het geval zou zijn.

En op die memorabele 30ste juni 1960 overviel ons de onvoorbereide onafhankelijkheid, met een hele nasleep van ellende. Al de bisschoppen, ook de onze, begroetten in een pastoraal schrijven die onafhankelijkheid, en ze gaven richtlijnen om er de weldoende resultaten van te plukken. Wij leefden in een klimaat van ongerustheid. Toch verliepen de onafhankelijkheidsfeesten zelf zonder incidenten. Maar de incidenten zouden niet lang uitblijven. Eerst kwam de muiterij van het leger aangespoeld, waarbij vrouwen werden verkracht en veel blanken het land uitvluchtten. Toen stak ook de rivaliteit tussen president Kasavubu en eerste minister Lumumba de kop op, die elk het laken van de macht naar zich probeerden te trekken. Twee hanen op één mesthoop, dat kon niet gaan. Weldra zette Kasavubu Lumumba af, en Lumumba Kasavubu. En toen werd Lumumba gevangen gezet, maar met de hulp van medeplichtigen kon hij uit Kinshasa ontsnappen in de richting van zijn domein Stanleystad, eerst langs de stroom, vervolgens per voertuig. Maar net op het moment dat hij in zijn eigen streek, de Sankuru, binnenkwam, werd hij door de soldaten gevat bij de veerpont van Lodi op de Sankuru-rivier, en naar Kinshasa overgebracht. Een tijdje nadien werd hij per vliegtuig overgeleverd aan zijn vijanden in Katanga. Mishandeld op het vliegtuig, en reeds halfdood, werd hij in geheimzinnige omstandigheden in Katanga vermoord.

In maart 1961 raakte dat alles bekend. De dood van Lumumba wekte overal veel beroering, vooral in de Sankuru en in al de Lumumbistische gebieden. Overal moest daar een Requiemmis gezongen worden, ook in Tshumbe. Het was een mis met een katafalk, en de mensen zegden: "Kijk, daar zit hij onder, de blanken hebben hem vermoord". Er braken toen onlusten uit in Lodja, Tshumbe en elders waar oproerstakingen de missie wilden plunderen. Mgr. Wandja zat op de veranda met zijn geweer geladen, en zijn pijp in de mond. Wij moesten veilig op de verdieping blijven en ons niet vertonen. Op een bepaald ogenblik begon men al onze kippen, eenden en varkens te stelen, maar de inlandse broeders van de Passie stormden op de dieven los. Broeder Jan trof iemand aan met op zijn fiets een varken vastgebonden. Hij grijpt naar het stuur van de fiets: Gij zijt van de Yenge-stam en ik ook. Laat eens zien wie van ons twee hier de sterkste is!

En hij wringt het varken los van de fiets. Reeds voorheen waren jongemannen naar de zusters gelopen om ze met verkrachting te bedreigen. Pater Berthold Posen liep naar het klooster om daar de blanke zusters te gaan beschermen. Hij zag ze juist, achternagezet door jonge kerels, wegvlugten. Pater Berthold vliegt naar dat jong gespuis, begint te vloeken en te schelden, te dreigen en naar alle kanten te slaan, tot iedereen afdroop. Ik liep naar de inlandse zusters doorheen een wilde volksmassa, maar niemand stak een hand naar me uit. En de zusters begeleidden me vlug terug: ik moest aan mijn eigen veiligheid denken! Er werd dan wat over en weer gepraat door Mgr. Wandja en

een paar chefs, aan wie Mgr. een varken en wat geld gaf, en de chefs stuurden hun volk terug naar huis. Drie weken tevoren had Mgr. Wandja mij 'n nieuwe fiets bezorgd, ter vervanging van een oude die helemaal was verroest. Toen we tijdens de plundering op de bovenverdieping veilig zaten toe te kijken, zag ik opeens de zoon van onze drukker er met mijn nieuwe fiets van door gaan. Ik zag die fiets nooit meer terug.

Een paar dagen later vielen soldaten van Stanleystad Tshumbe binnen. Ze kwamen van Kindu, waar ze lelijk hadden huis gehouden, en er elf vliegeniers hadden vermoord. Ze werden in Tshumbe op gejuich onthaald: ze moesten eten hebben! Op de normaalschool was er eten in overvloed. Ik trok daarnaar toe, met achter mij aan een soldaat die me zijn geweer in de rug duwde. Toch had ik geen schrik. Mijn koks maakten rijst met olie en gezouten vis klaar. De mannen konden eten naar hartelust. Daarna bezorgde ik hun in de zalen van de normaalschool, ook nog de nodige slaapgelegenheid. 's Anderendaags kwamen ze me bedanken, en ze trokken al zingend verder voor nieuwe veroveringen. Daarna moeten zij naar Okolo getrokken zijn, waar ze de paters mishandelden. Ook hebben ze de zusters met verkrachting bedreigd, maar deze stelden zich dapper te weer. Pater Jaak De Leener, pater Edgar Huygen en broeder Domien Geerts (1928) moesten door de spitsroeden lopen van een dubbele haag soldaten die hen met hun geweerkolven bewerkten en ze sloegen tot zij erbij vielen. Het is mogelijk dat toen inwendige letsels zijn toegebracht die mede oorzaak waren van het vroegtijdige afsterven van pater Edgar enkele maanden later in het Salvatorziekenhuis te Hasselt. In elk geval had pater Edgar na die gebeurtenissen, toen hij naar België was teruggekeerd, besloten om niet meer naar Kongo terug te keren, en hij werd kapelaan in Kiewit. De soldaten maakten korte metten met sommige tegenstrevers van Lumumba in onze streek, de zogenaamde penepene, waarvan ze enkele vooraanstaanden hebben vermoord.

Enkel dagen nadien kwam een fanatieke lumumbist, een zekere Albert Shungankoy, die beweerde tot de nieuwe administratie van Stanleystad te behoren, ons in Tshumbe ophalen om ons naar een onbekende bestemming te brengen, maar alleszins met kwade bedoelingen. Monseigneur en pater Désiré bleven voorlopig achter. We werden naar Okolo gebracht, waar we logeerden in de kloosters van paters en zusters. 's Nachts werden enkelen van ons door de soldaten getreiterd. Vandaar ging het naar Katako, waar ook de bisschop en pater Désiré zich weldra bij ons kwamen voegen, na een enigszins bewogen evacuatie uit Tshumbe. Maar spoedig kwam een afdeling UNO-soldaten, onder Brits kommando, ons daar ontzetten. Zij begeleidden heel onze groep naar Lodja, behalve de paters Tarcies en Désiré, en ook mij die gevraagd had om te blijven.

In Lodja vernam de groep wat daar gebeurd was nog voor de aankomst van de Ghanezen. Men had daar veel blanken samengebracht op de missie: missionarissen van al onze posten en ook die van de picpussen van Kole, en andere mensen. Op zeker moment joegen de soldaten ze allen naar boven in de eetzaal, waar ze hen nek aan nek aan mekaar vastbonden, en ze begonnen er dan op los te slaan. Zo werd het daar een heen en weer getrek, zodat sommigen bijna werden gewurgd. Abbé Victor Kainda kwam daar op uit, en hij riep vliegensvlug de hulp in van een officier, die de gevangenen losmaakte. Toen onze groep uit Katako daar aankwam, vroeg mijn vriend Monseigneur Van Beurden aan onze bisschop waar ik wel gebleven was.

- Pater Koen vroeg om in Katako te blijven.

- Laat die toch gauw met verlof gaan. Hij heeft al een term van zeven jaar achter de rug.

Een militaire jeep met Ghanezen werd uitgezonden. Ze kwamen mij ophalen in Katako, en via Tshumbe brachten ze mij terug naar Lodja. Enkele dagen later werden al die vluchtelingen door UNO-vliegtuigen overgebracht naar Kananga bij de scheutisten die ons broederlijk onthaalden. Nog een paar dagen later ging het verder naar Kinshasa, en vandaar naar België waar de provinciaal pater Lambert Janssen ons opwachtte. Ondertussen waren op al onze missieposten de meeste voertuigen geplunderd.

Toen de UNO-troepen er nog waren, kwam op een dag Omonombe, de onvervaarde adjudant van Lumumba, en tevens berucht menseneter, zegt men, de UNO-officieren uitdagen en aanmanen om aanstonds de streek te verlaten waar hij de baas was van de Lumumba-troepen. Toen zei de Britse officier: "Monsieur, vous avez encore une minute pour partir", en hij stelde zijn Ghanezen in het gelid, terwijl Omonombe voortging met schelden en dreigen. "Encore trente secondes! Chargez!" En

Omonombe deed maar lelijk. "Encore dix secondes! Arme aux épaules". Ze stonden schietensklaar, en ze zouden hem neergeknald hebben, maar ineens was Omonombe verdwenen.

Omonombe was een oud-leerling van pater Tarcies. Eens wilde hij Tarcies in Katako 300.000 frank afpersen om zijn troepen te kunnen betalen. Maar Jacques, zei Tarcies, zoveel geld heb ik echt nog nooit bijeen gezien! Kom, we gaan samen een pint bier drinken. En de zaak was beklonken. Tarcies mocht hem alles zeggen. Intussen had pater Tarcies pater Staf Leys, die naar België was vertrokken, als religieuze overste vervangen. Een paar maanden later zou pater Désiré naar het kleinseminarie verhuizen met enkele seminaristen, onder begeleiding van abbé Kainda. Op een 25 kilometer van Lodja, vielen ze bij de Vunge, die de naam hadden menseneters te zijn, in de handen van ongere elementen. Na een poos mocht iedereen weer verder, maar die ene blanke bleef in de handen van die lui. Pater Désiré werd door hen getergd, hij moest palmwijn drinken en dansen - de dodendans?- en ze kapten ook nog zijn baard af met een machete. Intussen was abbé Kainda in volle vaart abbé Paul Mambe gaan alarmeren. Die troonde Omonombe mee in zijn auto, en zo vlug als de wind waren ze daar terug, juist op tijd om Désiré van een gewisse dood te redden. Omonombe liet die bandieten flink aftroeven.

Diepenbeek

Ik was nu terug in België, en tegen wil en dank werd ik voor een goed jaar, in 1961-1962, directeur van de theologiëstudenten in Diepenbeek. Het werd voor mij een onzalige tijd van onbegrip, vermits ik in de waan verkeerde dat het kloosterleven nog steeds was zoals ik het destijds had gekend. Daarin heb ik mij schromelijk vergist. Ik stond in voor de later toch wel beroemde lichting van Maarten Fripont, Juul Sterckx, Frans Weerts, Mathieu Creemers, Erwin De Clercq, Gentiel Deruytter, Ernest Hanau en zoveel anderen.

Na een maand kreeg ik een telefoon uit Hasselt. Pater Corneel Geysmans (1915-1982) had aangenomen om een Limburgse bedevaart per autobus, naar Lourdes te begeleiden. Maar plots had hij een malaria-aanval gekregen, en zo moest hij dadelijk worden vervangen, vermits de bus 's anderendaags al vroeg zou vertrekken. En of ik kon inspringen? En of! Natuurlijk! Ik was blij er eens tussenuit te zijn. Toen ik daar in Diepenbeek was, kregen de mensen meer en meer televisie in huis. Pater Eugeen was toen overste in Diepenbeek, en zijn zuster Alice Heynen was in Rotem één van de eersten die een televisie hadden. Soms nam pater Eugeen me na het avondgebed mee naar Rotem, waar we dan een aangename avond doorbrachten. Eugeen zag graag opera, ik niet, maar voor mij was het vooral belangrijk om eens ergens anders te zijn. Tegen middernacht waren we dan terug thuis.

Na een tijd voelde ik me niet goed. In de Salvatoriekliniek werd ik door dokter Rotsaert onderzocht die me medikamenten voorschreef. Ik had iets aan de lever.

En, zei hij, ga maar eens naar kamer 26, daar ligt een kollega van u uit Kongo. Hij is er erg aan toe, maar hij zelf weet het niet. Ik had niet het minste vermoeden wie die kollega wel kon zijn. In Diepenbeek had noch pater provinciaal noch iemand anders ons een zieke confrater gesignaleerd. "Ah! Dag Koentje!" Het was pater Edgar die sinds enkele maanden kapelaan geworden was. Hij had op zijn nieuwe standplaats onder meer de hele elektrische installatie vernieuwd. Kort daarop was hij ziek gevallen. Maar noch pater Eugeen noch pater provinciaal wisten dat hij in het ziekenhuis was opgenomen. Van dan af gingen we hem elke dag bezoeken. Na enkele dagen gingen de studenten om beurt dag en nacht bij hem waken. Na een drietal weken stierf pater Edgar tengevolge van een uremie. Men veronderstelde dat de mishandelingen in Okolo niet vreemd waren aan zijn overlijden.

Enkele maanden waren voorbijgegaan na onze terugkeer uit Kongo, en er werd een bijeenkomst van de weergekeerde missionarissen belegd om een eventuele terugkeer naar de missie te bespreken. Pater Efreem Jorissen (1919) was wel de hevigste om een onmiddellijke terugkeer te bepleiten. Hij vertrok dan ook met de eerste groep. Op een avond, een goede maand later, zat ik in het koor te mediteren. Opeens gaat de deur open en iemand vraagt naar me. Ik ga naar buiten en in de gang valt pater Efreem me al wenend om de hals.

- Nu begrijp ik iets van wat ons Heer in Getsemani geleden heeft.

En hij vertelt me zijn wedervaren. Dadelijk na zijn terugkeer kreeg de schrik hem weer te pakken. Het overviel hem, en hij kon het maar niet van zich afzetten. Ook anderen maakten hetzelfde mee. Sommigen vonden een tussenoplossing door in Kinshasa te gaan werken, waar ze door pater Gilbert Heyde goed werden opgevangen en in hun nieuwe taak door hem werden begeleid.

Men wilde mij in Diepenbeek houden, maar dat zou en voor de studenten en voor mij een ramp geweest zijn. Men had blijkbaar buiten de bisschop gerekend. Die moet hard doorgesproken hebben. Hij eiste dat men mij liet teruggaan, want het was juist die pater die voor het onderwijs in zijn bisdom had moeten studeren, zei hij. Hij haalde het, en spoedig was ik terug in mijn vertrouwd milieu. Het was wel niet meer in Tshumbe, maar in Lodja, waar ik leraar werd op het kollege Esemola en aan het lyceum Lokenye. Ik werd ook nog overste van de kommunauteit, en ik kreeg daarbij ook nog veel pastoraal werk te doen.

VII. Lodja en de rebellie (1962-1964)

Abbé Albert Yungu (1928-1997) de latere bisschop, was bestuurder van het kollege van Lodja. Tevens was hij er full-time leraar wiskunde. Hij gaf ook moderne wiskunde, een tak waarin hij spoedig thuis was. Bovendien was hij nog pastoor van de parochie. Ik gaf daar ook les, samen met pater Willibrord Mols. In de toenmalige Kongo was ons kollege er één van standing. Pater Willibrord nam daarbij nog heel wat pastoraal werk voor zijn rekening. Stilaan leerden de mensen leven met hun "indépendance", hoewel er velen, die ontuchtig waren, ons wel eens vroegen wanneer die een einde zou nemen. Het leven immers werd steeds maar duurder, de wanorde nam overal toe, en de elementaire levensmiddelen gingen ontbreken. Van de vroegere 6 provincies had men 24 provincettes gemaakt, waarvan elk een volledige administratie kreeg. Ook de Sankuru was een provincie. Toen daar de eerste goeverneur werd aangesteld, werd er natuurlijk een Te Deum gezongen te Lodja. Maar na een jaar werd die man vervangen door een andere, en weer was er een Te Deum. In zijn gelegenheidstoespraak zei abbé Paul Mambe: "Mijnheer de goeverneur, u zijn niet onze eerste goeverneur, en u zult ook niet de laatste zijn, want de glorie van deze wereld gaat voorbij".

Pleinen en bossen

Rond 1961 hadden de politici twee begrippen gelanceerd die veel opgang maakten, maar die eigenlijk heel wat vergif inhielden voor de hele streek en die tot op vandaag de harten van de mensen vergiften. Die begrippen of woorden zijn "eswe" en "ekonda", pleinen en bossen. De herkomst ervan ligt heel ver. Toen de scheutisten in 1910 de Atetela kwamen evangeliseren, ondervonden zij aanvankelijk heel wat tegenstand om kinderen te werven voor hun scholen. De notabelen zagen dat de jongens 's morgens al zingend en in rang marcheerden, en ze zegden "ziet ge wel, de blanken willen van onze kinderen soldaten maken". Er heersten nog meer vooroordelen. De vader van Monseigneur Victor Wandja, een notabele, drukte zijn zoon op het hart 's zondags bij de hoogmis te letten om geen druppels wijwater van het "Asperges" op zijn lichaam te krijgen, want daarvan kreeg men schurft. Toch vond de school weldra ingang, vooral te Tshumbe, Katako en Lubefu, en dan nog het meest bij de Asambala, die het langst in betrekking waren geweest, eerst met de Arabieren-slavenjagers, en nadien met de blanken van de Onafhankelijke Kongostaat. Onze eerste inlandse priesters en broeders zouden Asambala zijn. Deze kregen van de Belgische administratie sinds lang, veel dorpen toegewezen nabij de staatsposten, om de opstandige Atetela-bevolking te temmen. En zij terroriseerden inderdaad de mensen in de tijd van de Onafhankelijke Kongostaat. Samen met hen openden de mensen van Tshumbe, Katako en Lubefu hun hart en geest voor het onderwijs. Zij waren zogezegd de mensen van de "pleinen". Die van Lodja, die van de "bossen", bleven daarvoor langer gesloten. Het gevolg daarvan was dat met de tijd, de interessante posten in het onderwijs, ziekenzorg, de administratie en de bedrijven, aan de langst geschoolden werden toegekend, aan de mensen van de pleinen dus. Ook in Lodja bekleedden dat soort mensen de voornaamste functies. Die situatie deed naijver ontstaan, en na de onafhankelijkheid werd die uitgebuit door de politici. Op een gegeven moment kwam het tot een bloedig treffen waarbij veel doden vielen en de mensen van de pleinen werden verjaagd uit de bosstreek. Daaruit ontstonden in 1963 de stamtwisten. Alvorens uit Lodja op de vlucht te slaan, hadden de weggejaagden hun huizen in brand gestoken. Onder impuls van abbé Kaïnda, werden voor die vluchtelingen de posten van Djalo en Otshudi gesticht.

Dank zij abbé Yungu, ontsnapten het kollege van Lodja en het lyceum, tijdens die onlusten, aan alle geschillen en twisten en konden de lessen ongehinderd doorgang vinden. Tot op vandaag wordt heel het politieke, sociale, kulturele en zelfs het godsdienstige leven in de Sankuru, beheerst en vergiftigd door de tegenstelling "pleinen" - "bossen". Tussen beide groepen mensen is een onoverbrugbare kloof ontstaan. Om aan te tonen hoe een naam of een woord soms jarenlang een invloed ten goede of ten kwade kan hebben, vertelde de eerste inlandse zuster van Tshumbe mij, onlangs in 1995, het volgende: "In 1964 deed ik studies in Bastenaken. U was toen in Lodja, van waaruit u mij het volgende schreef: Zuster, de laatste tijd maken hier bij ons twee woorden opgang: bossen en pleinen. Die woorden dragen venijn in zich, en ze verdelen de bevolking in twee kampen. Laat uw kongregatie niet besmet worden door die twee woorden, wanneer u het volgende jaar naar hier terugkomt. Want veel mensen, ook priesters, zijn er al door getekend". Nu dertig jaar later, ben ik die brief nog niet vergeten.

Ik heb hem onlangs nog ter sprake gebracht op ons generaal kapittel. Ikzelf herinnerde mij van die brief niets meer.

Requiemmis

Intussen was Patrice Lumumba uitgeroepen tot nationale held. Ook zijn moordenaars zagen hem zo. En elk jaar werd op de verjaardag van zijn overlijden een Requiemmis gezongen. Zo ging dat jarenlang, en telkens werd het gebeuren daags te voor via de radio aangekondigd. Nu was men dat in Sankuru een keer vergeten. Men dacht er pas aan op de morgen van de bewuste dag. In allerijl werden de pastoors van de missieposten dan maar door boden verwittigd, dat er om acht uur een Requiemmis moest zijn. Die morgen was abbé Yungu al van halfacht wiskunde aan het doceren. Daar komt in de les een soldaat binnengevallen met de boodschap: "Mijnheer Pastoor, om acht uur zal er in de kerk een Requiemmis zijn voor Lumumba". Abbé Yungu bekeek de soldaat nog niet eens, en hij deed gewoon door met zijn les. Na een kwartier kwam een detachement soldaten zich opstellen voor de gesloten kerkdeur, gevolgd door de autoriteiten. Yungu deed alsof er niets aan de hand was, en onbewogen bleef hij les geven. Na een uur dropen de soldaten en alle autoriteiten af. En Yungu kreeg geen moeilijkheden. In Katako ging het iets anders. Terwijl pater Jaak De Leener al aan het ontbijten was, kwam ook daar een bode aangerend om te melden dat er om acht uur een Requiemmis zou zijn. "In orde!", zei pater Jaak, en hij ging de schoolkinderen verwittigen, die weldra de kerk vulden. Toen kwamen de soldaten aangerukt en gingen zich opstellen in de middengang. De autoriteiten namen de ereplaatsen in, en pater Jaak komt naar de sakristie. Na een paar ogenblikken trekt hij de kerk binnen, gehuld in een koorkap. Hij gaat voor het altaar staan en plechtig heft hij een "Te Deum laudamus" aan. Heel de kerk valt hem zingend bij, ook de autoriteiten, onder wie veel oud-seminaristen waren. Er deed zich slechts één moeilijkheid voor: de klaroenblazer wist niet waar hij zijn "Te velde" moest plaatsen, want er was geen konsekratie. Ook pater Jaak kreeg niet de minste moeilijkheid.

In Lubefu ging het weer anders. Daar was pater Egidius Vanluydt (1921). Ook hem kwamen ze informeren over de Requiemmis om acht uur. "Goed!", zei Egidius, "maar acht uur is voor mij acht uur, geen kwartier later". Al de kinderen zaten in de kerk. Egidius wachtte toch nog tot kwart over acht, maar geen enkele van de autoriteiten kwam opdagen. De Requiemmis werd dan maar samen met de kinderen gezongen. Tegen het einde van de mis kwamen de soldaten en autoriteiten toch nog af. Alles was inmiddels ten einde, en Egidius was via de sakristie al naar zijn kamer getrokken, terwijl de kerk leegliep. De gewestbeheerder kwam Egidius bedreigen. Maar Egidius toonde zich niet vervaard en hij weerde zich vinnig: de heren moesten zich maar houden aan hun eigen vastgestelde uren, en als ze dat wilden mochten ze hem gerust de bak indraaien. Ook deze match liep onbeslist af.

Pastoraal intermezzo

Naast mijn schoolwerk, had ik ook nog de vorming van honderden schoolkinderen-katechumenen op mij genomen. Vijf keer per week, telkens onmiddellijk na de morgenmis, gaf ik ruim een half uur onderricht met veel platen en ander leermateriaal. Vijftien jaar lang bleef ik dat doen, en dat soort pastoraal werk gaf me wel enige voldoening. Tijdens de grote vakantie trok ik er regelmatig op uit om laatste-voorbereidingsweken op het doopsel te geven, in enkele belangrijke scholen en centra van het binnenland. Aan iedere nieuwgedoopte gaf ik een rozenkrans mee. In die dorpen werd ik goed onthaald. Voor eten moest ik niet zorgen, dat deden de vrouwen, en ze kunnen lekker koken. Ook werd er altijd voor een behoorlijk onderkomen voor de pater gezorgd. Het doopsel was telkens voor het dorp een groot feest. En de pater moest niet met lege handen terugkeren: in zijn auto reisden er altijd kippen en een paar geiten mee naar huis. Eens trok ik naar Onema-Lotahe, een dorp op 80 kilometer gelegen van Lodja. Het ging langs een haast niet te berijden weg. Heel die week heb ik en 's middags en 's avonds alleen maar aap gegeten. Ik was bijna in staat om de bomen in te klimmen.

In Lodja heb ik jaren geleden eens een verminkte man zien rondkruipen op de missie. Men vertelde mij zijn geschiedenis. In de eerste jaren van de kolonisatie, waren er bij de inlanders nog bepaalde praktijken in zwang, die de Belgen met alle middelen poogden te bestrijden. Zo was er bijvoorbeeld de gewoonte om, wanneer een grote chef gestorven was, samen met hem ook een paar van zijn slaven of slavinnen levend te begraven, zodat die hem in het hiernamaals zouden kunnen dienen. Toen de grote chef Kandolo Vimbo in de jaren 20 was gestorven, kwam de blanke administratie een en ander over zo'n plan ter ore. In allerijl is men toen naar die plaats getrokken, en op het laatste nippertje heeft men nog kunnen verhinderen dat er een man in het graf verdween. Het was de slaaf van de chef,

waarvan men reeds de benen had gebroken opdat hij niet zou kunnen wegluchten. Die man heeft dan jarenlang geleefd van de liefdadigheid van de missie, zoals vele sukkelaars die geholpen werden door de paters en de zusters. De zusters bedienden eerst het groot hospitaal en het moederhuis van de staat in Lodja. Nadien, toen ook daar haast alles geplunderd was en er geen medicijnen meer voorhanden waren, verzorgden zij de vele zieken van uit hun klooster, waar de alom bekende zuster Bertillia, het meest populaire mens van Lodja, woonde.

Martelaren van de Simba's

Na de onafhankelijkheid braken voortdurend onlusten uit. Eerst werden na de dood van Lumumba haast al onze voertuigen geplunderd. Dan kwam er de twist tussen de pleinen en de bossen, waarbij vele ontheemden gedwongen waren een nieuw leven op te bouwen. En in 1964 brak de oorlog uit tussen het regelmatige leger en de zogenaamde rebellen of simba's, die aangevoerd werden door Mulele en daarom ook mulelisten werden genoemd. Die beweging ging voornamelijk uit van de Lumumba-troepen van Stanleystad, waaronder onze streek zoveel te lijden kreeg. Ik was juist op verlof gegaan begin juli. Kort nadien vielen de rebellen de streek binnen. Toen ik nog in Lodja verbleef, was pater Raymond een tijd procurator, een taak die hem eigenlijk niet zo lag, al deed hij het dan nog zo goed. Hij had aan Monseigneur gevraagd om te mogen verhuizen naar Katako om daar pastoraal werk te verrichten, en waar hij samen zou zijn met pater Lambert. Nadien kwam hij bij mij wenen: hij meende tegen Gods wil gehandeld te hebben door voor zichzelf die verandering te vragen. Ik wist niet dat pater Raymond zo teer van geweten was, en ik had alle moeite om hem gerust te stellen. Na de dood van Lumumba was hij, toen hij in Omendjadi was, al eens aan een gewisse dood ontsnapt, samen met pater Théophane. Bandieten hadden hen toen in hun eigen voertuig weggebracht om ze te vermoorden. Die twee paters hadden mekaars biecht al gehoord, toen ze nog net op tijd door soldaten konden worden ontzet. Pater Raymond lachte toen nog en hij zei dat Ons Heer hem nog niet waardig had bevonden voor het martelaarschap. Hij wist echter niet dat zijn tijd spoedig zou aanbreken.

Pater Raymond woonde dus in Katako samen met pater Lambert, broeder Maurits en de inlandse broeder Philippe, toen de mulelisten naderden. Een vliegtuig van de protestanten overvloog de missie en liet een brief vallen met de boodschap dat de rebellen in aantocht waren, en met de vraag dat de vier religieuzen zich, samen met de zusters, naar het vliegveldje zouden begeven, om daar opgepikt te worden. Dat deden ze, en een uur later kwam men hen daar ophalen. Maar eens dat ze in Lodja aanbeland waren, betreurden zij het dat ze hun kudde zagezegd in de steek hadden gelaten. En bij de eerste gelegenheid trokken zij terug naar Katako, waar ze met de rebellen zouden te doen krijgen. Herhaaldelijk werden zij lastig gevallen en mishandeld, tot enkele weken nadien het regelmatige leger de mulelisten verdreef. Van dan af waren de missionarissen in goede doen, dank zij het leger dat op een drie kilometer zijn hoofdkwartier had.

Maar de mensen rond de missie moeten meer geweten hebben. Herhaaldelijk raadden zij de paters aan om voor een tijdje weg te trekken, tot de streek volledig veilig zou zijn. De mensen wisten dat de mulelisten zich in de omtrek verscholen hielden en elk ogenblik konden toeslaan. Maar ze zegden het niet met zoveel woorden. De paters waanden zich in veiligheid onder een bescherming van het nationaal leger. En toen gebeurde het. Op 24 oktober 1964, 's morgens tijdens het ontbijt, vielen de mulelisten plots de missie binnen. Pater Lambert kwam met de pijp in de mond naar buiten om te zien wat er gaande was, en daar werd hij in het gezicht geschoten. Pater Raymond rende naar de zusters van leper om ze te beschermen, maar onderweg werd hij met stokken neergeknuppeld. Broeder Maurits en broeder Philippe vluchtten doorheen de broesse en het struikgewas de vallei in, terwijl de kogels om hun oren floten. Zij gingen onmiddellijk het leger op de hoogte brengen. De zusters dankten hun leven aan het feit dat een verpleegster onder hen een mulelist had verzorgd. Dat kon ze redden. Intussen hadden de zusters zich toch maar verschanst onder matrassen, om zich te beschermen tegen de kogels van het oprukkende leger. Ze wisten nog niet wat onze twee paters overkomen was. Spoedig werden de mulelisten gedood of op de vlucht gedreven, en werden de zusters bevrijd.

Toen vernamen deze de hele toedracht van de zaak. Samen met de dode lichamen werden de broeders en de zusters, per kamion naar Tshumbe overgebracht. Tussen 1960 en 1964 vielen er ongeveer 180 missionarissen, als slachtoffer van de rebellie en de onlusten. En voor de tweede keer verloren wij de meeste van onze voertuigen. Het hele gebeuren liep uit op de tweede aftocht van de meesten van onze missionarissen, die bijna een jaar zouden wachten om terug te keren.

Engeland en Schotland

Zou ik intussen mijn tijd zitten verdoen in België? Ik wou iets gaan ondernemen. Eerst kreeg ik toelating om gedurende een viertal weken mijn Engels wat bij te werken in Engeland. Ik ging naar Aylesford in Kent bij de Karmelieten, maar daar maakte ik onvoldoende vorderingen. Na een week telefoneerde ik naar het passionistenklooster in Londen, waar pater Stanislas Mc Cann overste was. Die man was de broer van pater Mathew, die op ons kollege in Lodja, een paar jaren leraar Engels was geweest. Pater Stanislas stelde me voor dadelijk naar Londen te komen: hij zou daar mijn reis naar Schotland regelen. Stanislas onthaalde me hartelijk en hij betaalde zelfs mijn treinbiljet naar Edinburg, waar pater Mathew mij zou opwachten. Bij het ontbijt 's morgens in het klooster van Londen, bereidde een oude broeder me nog "Spek met Eieren" en hij zei: "Pater, in België drinken jullie koffie, maar hier bij ons is het "laudamus the, benedicimus the, adoramus the". In Edinburg stond pater Mathew Mc Cann op me te wachten, en hij begeleidde me naar het klooster met parochie Prestonpans. In het koor schreeuwde men daar het officie tegen mekaar op. 's Namiddags las men er, zoals overal in de kongregatie, als geestelijke lezing Rodriguez. Voorts was het een leerrijke ervaring. Ik kwam er met enkele katholieke families in contact. Het was in die dagen daar, dat ik via een lokale krant, de dood van de paters Lambert en Raymond vernam. Ik werd dan door het komiteit van de parochie uitgenodigd om over onze Kongomissie te praten.

Beroepsschool in Duffel

Vermits een spoedige terugkeer naar Kongo niet in het vooruitzicht werd gesteld, bood ik me nadien aan om voor een tijdje plaatsvervangend onderpastoor of godsdienstleraar te zijn. Na een drietal dagen kreeg ik al een telefoon. In de beroepsschool voor meisjes van de norbertinessen te Duffel, zocht men een godsdienstleraar. Men vroeg me of ik het wou aannemen. Natuurlijk! Maar! Ik had toen nog niet ervaren wat een beroepsschool was, en nog minder wat meisjes waren. Ik zou het weldra tot eigen schade en schande gaan weten.

Ik zette me moedig aan het werk, en zoals in Tshumbe, bereidde ik heel keurig mijn lessen voor. Maar het was allemaal verloren moeite. Dat interesseerde die meisjes helemaal niet. Het waren kinderen die geen middelbare studies aankonden. Ze volgden dan maar beroepsschool, omdat ze van thuis uit moesten studeren omwille van de kinderbijslag. Het was dan ook dikwijls kermis, wanneer ik les gaf. In Kongo had ik nooit de minste last gehad om er de tucht in te houden, want de jongens waren er leergierig. Toch bleef ik mijn best doen en me inzetten. Maar één van de eerste dagen al zei een meisje onomwonden haar mening.

- Pater, waarom u zo druk maken! We zijn hier toch niet voor moedertaal of godsdienst, maar om te leren naaien.

Wanneer het echt de spuigaten uitliep, begon ik te vertellen over Kongo. Dan zat iedereen geboeid te luisteren. En op een keer liep het weer uit de hand. Midden in de les stond een meisje op, ging voor de spiegel staan, en ostentatief begon ze haar haar te kammen.

- Naar je plaats ! riep ik. Verachtend keek ze me aan.

- Waar u zich toch mee bezig houdt!

Op dat moment kwam zuster Berlindis, de bestuurster binnen. En ze begon de kinderen er van langs te geven. Ze zou ze zelf eens onder handen nemen.

- Waarover ging de les vandaag, pater?

Ik liet het haar zien, en de meisjes moesten allen die les driemaal overschrijven, onmiddellijk. Het volkje triomfeerde, want de volgende les was er één van wiskunde, een vak waaraan zij een grondige hekel hadden. Dat waren de opvoedende straffen van zuster Berlindis. Nu eerst begreep ik hoe wreed meisjes kunnen zijn, ondanks hun lief voorkomen, en hoe zij een mens het leven zuur kunnen maken. Gewoonlijk reisde ik vanuit St.Katelijne Waver met de bus naar school. Op de eerste dag al ontmoette ik een lerares snit en naad uit Lier. Zij was ijveraarster van "Kruis en Liefde". Als onze lesuren

samenvielen, nam ze me soms mee in haar wagen, en ze voerde me tot aan de voordeur van het klooster.

Ik zag al verlangend uit naar het einde van het schooljaar en naar mijn terugkeer naar Kongo. En toen kon ik plots meemaken hoe onvermoed en onvoorspelbaar de reacties van meisjes kunnen zijn. Nadat ze mij een half jaar lang gepest hadden, begonnen gedurende de laatste anderhalve maand, die meisjes hopen kleren mee te brengen, "voor de negertjes, pater!" Het waren zo goed als allemaal nieuwe kleren. Ik zei hun dat ze dat niet moesten doen, het was toch niet nodig om zich zo te ontriefen van die mooie kleren!

- Jawel! Jawel! vonden ze. Dat moeten we wel doen! Als we onze kleerkast niet leegmaken, krijgen we van ons moeder geen nieuwe kleren.

Zo zat de zaak dus in mekaar. Er kwamen hele pakken kleren binnen. Met de auto van Waver moest er driemaal over en weer gereden worden, om alles thuis te krijgen, en toen ik een tijd nadien eindelijk terug in Kongo was, begonnen er een tiental van die meisjes mij brieven te sturen. Ze hadden nu een andere godsdienstleraar, en ze vonden toch maar dat ik een veel betere was geweest ... Geraak daar maar wijs uit!

VIII. Barensweeën van een nieuwe (wan)orde (1965-1980)

Toen ik bij het begin van het nieuwe schooljaar weer in Lodja terecht kwam, deed Mobutu een staatsgreep, om op zijn manier orde op zaken te stellen. In 1967 kwam de eenheidspartij tot stand: iedereen maakte daar deel van uit vanaf de geboorte. De scholen funktioneerden weer ongeveer normaal. Elke dag was er overal, voor het eerste lesuur, een animatiemoment met slogans en strijdliederen van de partij. Iedereen moest, goedschiks of kwaadschiks, daaraan deelnemen. Alle jongeren werden ondergebracht in de eenheidsjeugd, en de werklui in het eenheidssyndicaat. Bij gelijk welke promotie moest men zijn ijver voor de partij laten blijken en bewijzen een echte militant te zijn. Wij leefden in een totalitaire staat en we voelden ons bespied door de nationale veiligheid. Deze had overal haar verklikkers. Op een dag legde ik voor de laatstejaars het systeem uit van de Sovjetunie met haar eenheidspartij, haar eenheidsjeugd en haar eenheidssyndicaat, dat enkel de richtlijnen van de partij moest doorgeven, enz. Een leerling reageerde prompt: "Dat is net hetzelfde bij ons. Hier is geen democratie, maar een diktatuur!" Droogjes merkte ik op: "Dat heb jij gezegd, hoor, niet ik", want ook in de klas zaten er betaalde spionnen. Het was precies mijn bedoeling geweest hun, met die les, de ogen te openen.

Nogmaals Emmanuel

Na ons kort samenwonen in Tshumbe, trof ik rond 1965 pater Emmanuel Vandewinkel in Lodja aan waar hij zich inzette voor het kollege en voor vele andere dingen. Hij was bekwaam om eender welk vak te doceren: zo gaf hij naast Engels, ook nog wiskunde, wetenschappen, aardrijkskunde, geschiedenis, Frans, enz. Om de twee jaar mochten wij op staatskosten op verlof gaan. Zo vertrokken er elk jaar, in het begin van juli, honderden leerkrachten. Bij één van die thuisreizen waren Emmanuel en ik overeengekomen om een stop van een zestal dagen in Rome te maken. Sabena had toen voor onze vlucht beroep moeten doen op een gecharterd Schots vliegtuig van de Caledonian Airlines. Om 7 uur 's avonds bolde de machine naar de startlijn om er haar aanloop te nemen. Het was nog donker en het vliegtuig testte zijn motoren. Er sloegen vlammen uit! Akelig om te zien! Alle gesprekken waren stilgevallen. Plots nam het vliegtuig zijn start en Emmanuel zei: "Koen, morgen staan onze namen in de krant!" Maar gelukkig, het vliegtuig hield halt en we moesten uitstappen. Men had besloten de motoren te reviseren. We hoopten met een ander vliegtuig te kunnen starten, maar dat werd niets. Vijf uur lang werkte men aan de motoren. Pas na middernacht konden we weer instappen, dit keer met een klein hart. De reis verliep verder zonder incidenten, maar het ging al te traag en er was geen tussenlanding. De aankomst te Rome was voorzien tegen half twaalf 's middags. Op de hele reis werd ons alleen maar een kopje thee aangeboden. Ik vroeg de steward om uitleg over de eetmalen. Het bleek dat die reis inderhaast geregeld was en dat er geen ontbijt was voorzien. Was er dan ook in Rome niets voorzien? Hij meende van niet ...maar bij de aankomst daar werden alle passagiers van die gierige Caledonian uitgenodigd om te gaan eten.

Zonder gids, en alleen gewapend met een stadsplan, zouden Emmanuel en ik, vanuit ons klooster te Rome, alle monumenten en kerken gaan bezichtigen. Op een gegeven moment zochten we tevergeefs een bepaalde kerk. Ik klampte een voorbijganger aan, en in gebroken Italiaans vermengd met wat Otetela, vroeg ik de weg naar die kerk. In vlot Italiaans gaf de man ons uitleg. Toen zei ik aan Emmanuel in het Nederlands: "Zie je wel dat het die kant op was!", "Natuurlijk", zei die zogezegde Italiaan, die een rasechte Antwerpenaar was, en hij nodigde ons meteen uit op een espresso. Al die oudheden en kerken interesseerden pater Emmanuel maar bijster weinig ... Toen we in het EUR kwamen, het nieuwe Rome van Mussolini, fleurde Emmanuel op, en de laatste dag zei hij me: "Koen, trek er alleen maar op uit naar al je kerken. Nooit van mijn leven zet ik nog een voet in een kerk". De dag daarop zetten we onze Sabena-reis verder via Nice naar Brussel. Maar nog in de vlieghaven Fiumicino, we waren in passionistenhabijt, spreekt ons een airhostess aan in het Frans: "Komen jullie soms uit Lodja?" We keken nogal raar op. "Hoe weet u dat?" Ik ben de dochter van mijnheer De Robeis, hij was aannemer in Lodja, en ik heb daar een tijd geleefd, ik ken goed de passionisten". Dat was nog eens een verrassing, want wij kenden goed De Robeis. En de airhostess bezorgde ons de beste plaatsen in het vliegtuig.

In Lodja hadden we dikwijls bezoek van konfraters uit de verschillende missieposten, die zich kwamen bevoorraden op de prokuur of bij de zakenlui. Zo kwam daar vaak: pater Paulus Demeester uit

Omendjadi, pater Gustave Leys, broeder Eugeen van Hul en nog anderen, pater Daniël Tack had een paar jaar geleden in Nganga een mooi kerkje gebouwd, de mooiste van het bisdom. Pater Wilfried van Reeth (1917) en pater Raymond Halkett hadden in Omendjadi ook een mooie en ruime kerk opgetrokken, maar volgens de bisschop was dat gebouw 100.000 frank te groot! Wat moet je je daar bij voorstellen? Langzaam kwamen de missieposten er weer bovenop na die tweede plunderingen, en men had weer voertuigen. Sommigen van onze missionarissen waren getraumatiseerd geraakt door wat ze hadden moeten meemaken. Toen de rebellen in 1964 Otutu kwamen plunderen en de missionarissen een tijd gevangen zetten, hadden ze ook nogal wat devotievoorwerpen en paternosters gestolen. Nadien kwamen ze daarmee bij de pastoor om ze te laten zegenen. Toen de paters in Lodja werden opgeleid, liep de wacht Tanga die niet was gevluht, hen al wenend achterna, hij wou hun lot delen.

In die tijd was het kleinseminarie van Otutu uitgegroeid tot misschien wel de beste school van het hele land. Het had zeer goede leerkrachten, zo o.a. de paters Leopold Saenen (1925), Eric Peeters (1922-1995), Maarten Fripont (1935), Joachim Van de Putte, Julien Piette (1909-1997), abbé Raf Smet (1922-1967) en nog anderen. Na een tijd zouden sommigen van hen het bisdom verlaten omwille van onbegrip bij en relatiestoornissen met de inlandse kerkelijke autoriteiten. Dat was het geval onder meer met Eric Peeters en Emmanuel Vandewinkel rond 1975. In 1967 verdrong abbé Raf Smet ongelukkigerwijze ook nog in de rivier de Sankuru. Pater Alfons Smet (1926), zijn broer, kwam nadien zijn plaats innemen en hij werd in Kinshasa en Lubumbashi een briljant professor in de filosofie.

Staatsexamens

In Lodja bestuurden de zusters Penitenten een bloeiend lyceum met een letterkundige afdeling. Dit was, na de onafhankelijkheid, in de plaats gekomen van de vroegere school van de blanke kinderen. Alle meisjes waren intern. Ze kregen een zeer degelijk onderwijs, dat zelfs van een hoger niveau was dan dat van de jongens. Tijdens de laatste twee jaar van hun opleiding, volgden die meisjes de lessen op de letterkundige afdeling van ons kollege. De eerste lichting meisjes was niet erg talrijk, want men had ze zorgvuldig geselecteerd. Bij de eerste examens werden de eerste zes plaatsen door de meisjes ingenomen. Dat werd de aanleiding tot een heuse palaver met de jongens: de paters zouden de meisjes voorgetrokken hebben, want deze zullen wel hun vrouwen geweest zijn! De meisjes werden mishandeld. Maar na dat voorval, werden ze van en naar hun internaat steeds ridderlijk begeleid door een lijfwacht van vier sterke jongens.

En toen werden de staatsexamens georganiseerd. In alle grote centra was er een staatskommissie en overal werden dezelfde multiple-choice vragen voorgelegd. Voor die examens moesten er verhandelingen in het Frans worden gemaakt. Bij de beoordeling achteraf maakte ik telkens deel uit van de jury. Wanneer in die verhandelingen de ijver voor de partij tot uiting kwam, was dat een pluspunt. In die schrijfsels kon men allerlei fraais lezen, zoals: "Voor de staatsgreep van Mobutu, stond het land aan de rand van de afgrond, maar daarna heeft het een stap voorwaarts gezet". Om de fouten van zijn voorgangers te onderlijnen had "de baas" het bij zijn meetings vaak over de "tien plagen" die toen het land teisterden en die hij had bezworen. In één van die verhandelingen heette het zo: "Sinds Mobutu de tien plagen bij ons heeft binnengehaald, is er in ons land heel wat veranderd". Veel leerlingen die nooit een echte verhandeling hadden gemaakt, leerden er een tiental van buiten, uit het materiaal dat ik met hen als verbeteringsoefening had behandeld. Die stukken cirkuleerden overal. Voor de opgegeven onderwerpen zou daar allicht wel iets bruikbaar bij zijn. Er werd van alles geprobeerd, zoals het doorgeven van briefjes, om te bedriegen. Soldaten moesten voor de orde instaan en pogen om bedriegerij te beletten, maar zij waren zelf de ijverigsten om boodschappen, waarvan zij soms niets begrepen, door te geven, mits ze er voor werden betaald.

De voorzitter van zo'n examenkommissie was steeds een vreemde. Zo hoopte men tot een objectief oordeel te komen. Die vreemden kenden echter geen Otetela, maar rijke zakenmannen slaagden er meestal in om afgevaardigden om te kopen. Zo zag ik meer dan eens hun zonen, die bij mij in de les niet konden volgen, op het staatsexamen veel punten halen. Bij één van die examens zat er een man hoog in een palmboom die, geïnformeerd door leraars, in het Otetela luid het antwoord op de vragen omriep: vraag 6, antwoord 3, enz. Al de leerlingen schreven zeer ijverig alles op. De voorzitter werd achterdochtig en wou weten wat dat te betekenen had. De leraars zegden hem: "Och, die man is gek. Hij weet niet wat hij zegt. Let u maar niet op hem". Toch waren er nog veel mislukkingen. Van sommige scholen, die een goede en gevestigde reputatie hadden, zoals ons seminarie van Otutu

slaagde bijna iedereen, en zonder bedriegerij. Eén van onze finalisten, Benoît Okolo, behaalde ooit het onovertroffen maximum tot nog toe van 94%. Momenteel is hij een befaamd professor.

In latere jaren kende Mobutu aan verdienstelijke personen de tekens van een of andere nationale orde toe. Daarvoor moest eerst wel vet betaald worden. Men wou op een bepaald moment aan Benoît Okolo de zeer begeerde "Orde van de Luipaard" bezorgen, omwille van zijn uitzonderlijke prestatie van destijds. Men legde hem wel goed uit hoe diep hij daarvoor in zijn beurs zou moeten tasten. Okolo vond dat men die Orde dan maar moest houden. Tenslotte kon men niet meer achteruit, en men overhandigde hem de onderscheiding gratis.

De kanselier van al die Nationale Orden was de vroegere oppergeneraal van het leger, generaal Lundula uit Katakoto. Voor hij de eretekens opspelde, hield hij altijd een toespraak van drie uur, waarbij heel zijn vroegere katechismus te pas kwam. Een pastoor zou het hem niet nadoen. In 1985 zouden er in Kinshasa eretekens worden toegekend aan een paar honderd titularissen. Het waren allen inlanders, behalve ik die ook was uitverkoren. Een inlandse inspekteur onder onze kennissen had dat voor mij geflikt: ik zou enkele medailles krijgen voor mijn jaren dienst in het onderwijs. Driemaal beklom ik, in habijt, het podium voor brons, zilver en goud, en telkens vloog er een daverend applaus op uit de zaal.

Autenticiteit

Mobutu lanceerde ook de campagne voor de authenticiteit, wat onder meer de afschaffing van het kostuum met das en van de kristelijke namen meebracht. Iedereen moest zich daarnaar schikken. In Bukavu had Jef Van Hees, witte pater en dorpsgenoot van mij, toch een kind gedoopt met een kristelijke naam, op uitdrukkelijk verzoek van de vader die kolonel was. Binnen de 24 uur zette de verantwoordelijke van de partij de missionaris het land uit, die pas vier jaar later kon terugkeren. Werd er bij officiële gelegenheden een glas gedronken, dan moest men daarvan eerst wat op de grond gieten voor de geest van de voorouders. Als vreemdeling weigerde ik dat. Ondanks aandringen van de gewestbeheerder, weigerde ook abbé Yungu zulks kordaat. "Bij de Atetela bestaat die gewoonte niet, en dus doe ik dat niet", zei hij.

In 1967 had de laatste bisschoppenkonferentie plaats, waar de buitenlandse bisschoppen nog in de meerderheid waren. Ook Mgr. Hagendorens was daar aanwezig. Sinds 1966 maakte ik, als religieuze overste, deel uit van ASUMA, dit is de Association des Supérieurs Majeurs. De ASUMA stuurde steeds een waarnemer naar die vergadering van de bisschoppenkonferentie. Gewoonlijk was dat een jezuïet, een scheutist of iemand van een andere grote kongregatie. Dit keer was mij gevraagd om de ASUMA te vertegenwoordigen. Het was een interessante ervaring om die bisschoppen daar bezig te zien. Er waren flinke mannen bij die indruk maakten: de jezuïet Mgr. Bouckaert die instond voor de seminaries, de oblaat Mgr. Toussaint voor ontwikkeling, de jozefiet Mgr. Van Rengen voor het onderwijs, en Mgr. Van Cauwelaert die niet kon zwijgen en bij alles zijn zeg had. Mgr. Hagendorens liet zich niet opmerken, tot op het moment dat zijn gevoelige plek werd geraakt: de financiën. Voor een bepaald project werd van alle bisdommen een bijdrage gevraagd. Toen geraakte onze Mgr. in vuur: "En wat gebeurt er dan voor de "diocèses sinistrés, de rampgebieden"? Tweemaal werd mijn bisdom geplunderd, en het verloor al zijn voertuigen en zijn uitrusting. Toen is er geen enkele bisschop opgestaan om mij ook maar één voertuig te bezorgen. En nu zou ik moeten bijspringen? Hij wond zich zodanig op dat aartsbisschop Mgr. Mels hem moest kalmeren: "Ja, ja! We zullen de gesinistreerde bisdommen van die bijdrage ontslaan".

De nieuwe bisschop

Het jaar daarop werd het ontslag van Mgr. Hagendorens aanvaard. Mgr. Albert Yungu volgde hem op. Tot op dat ogenblik was er geen enkele diocesane priester die zo hard gewerkt had als Yungu. Maar zijn kollega's moeten hem anders gekend hebben. Zij waren het niet eens met die keuze, ook al omdat hij van de bossen kwam. Blijkbaar hadden wij blanken ons in hem vergist, en dat heeft men ons lange tijd verweten. Toch werd hij vier jaar later door zijn kollega's-bisschoppen tot president van hun konferentie gekozen, en een jaar nadien tot vice-president van de Pan-Afrikaanse bisschoppenkonferentie. Dat was eigenlijk teveel van het goede. Hij was niet veel meer te zien in zijn bisdom en we zagen daar ook niet veel meer gebeuren. Hij gaf in onze ogen, misschien ten onrechte, de indruk gearriveerd te zijn. Er bestond in zijn bisdom geen "pastorale d'ensemble" en de direktieven

van boven waren zeer schaars. Elke pastoor zocht dan maar zijn eigen weg. Dat deed ik ook, want een tijd nadien kreeg ik naast mijn voltijdse leraarsbetrekking en mijn taak als religieuze overste ook nog de opdracht om pastoor te zijn van Lodja, de voornaamste parochie van het bisdom. Met het heengaan van Mgr. Hagendorens, kon ik voortaan vrij mijn gang gaan in het uitgeven, op eigen kosten, van publikaties voor katechese en liturgie in het Otetela. Alle teksten van het Oude Testament voorkomend in de liturgische boeken, het Romeins missaal en de liturgie van de sacramenten werden vertaald. Ook de zondagscelebraties zonder priester voor de katechisten, werden eveneens uitgegeven. Jacqueline Many, één van mijn oud-leerlingen op het lyceum, die een graduaat Frans-geschiedenis had behaald, en die ook goed Otetela kende, was me daarbij een zeer gewaardeerde hulp. Zo kon ik voor heel het bisdom vruchtbaar werk leveren. Ik vroeg voor dat alles nooit een "imprimatur". Ik ging uit van een veronderstelde toelating, aangezien de bisschop die teksten zelf gebruikte. En er waren trouwens geen andere.

De missiescholen waren intussen onteigend en genationaliseerd. De verantwoordelijkheid van de religieuzen werd overgenomen door leken. Dat waren meestal creatures van de partij die de inboedel van de scholen als hun privé-eigendom beheerden en sommige scholen al vlug zonder meubilair lieten. Toen men in het meisjeslyceum van Lodja een vreemde direktice wilde benoemen ben ik tussengekomen bij de nationale autoriteiten. Men bekam dat Jacqueline Many werd aangesteld, wat voor de zusters een gelukkige keuze was. Dank zij haar kon de school functioneren als voorheen. Op die twee jaar tijd verdween er geen enkele bank of tabouret, en er was tucht zoals vroeger.

Beeldenstorm

Mobutu had, in naam van de authenticiteit, bevolen om alle kruis- en andere beelden te verwijderen. In Lusambo werden zelfs de kruisen van de grafzerken verbrijzeld. In onze parochie Nganga werd het kruis op de kerktoeren afgezaagd. Ik werd op een bepaald moment gedagvaard door de gewestbeheerder die me beval het H.Hartbeeld op het kerkplein van Lodja te doen verwijderen. "Wat?" zei ik kwaad, "Ik zou datgene moeten wegdoen waarover ik mijn heel priesterleven heb gepreikt? Geen haar op mijn hoofd denkt eraan! U mag me in de gevangenis stoppen, maar dat doe ik niet". Hij zag wel dat die vlieger niet opging, en hij bedacht een andere oplossing. Een detachement soldaten met een sergeant moesten die klus dan maar opknappen. De sergeant rukte met zijn manschappen uit, en men ging pal in het gelid staan. De sergeant groette het beeld: "Heer Jezus, gij weet dat ik dit niet uit vrije wil ga doen, maar in bevolen dienst. Ik vraag u dus het mij te vergeven. Wil zo goed zijn mijn familie niet met ongelukken te treffen". Het was een zwaar beeld in cement. Daarom gingen ze voorzichtig te werk, maar het beeld viel toch in drie stukken uit mekaar, en ze droegen die eerbiedig naar onze schrijnwerkerij. Later werd het beeld van O.L.Vrouw van Fatima eveneens verwijderd.

Drie jaar nadien, toen de vurigheid voor de partij wat was geluwd, toog Mgr. Yungu naar Mobutu: "Telkens als ik kijk naar het voetstuk van dat beeld, waarvoor ik tot priester en tot bisschop werd gewijd, krijg ik hartzeer. Laat ons dat beeld terugplaatsen". Mobutu gaf orders aan de provinciegouverneur en die gaf ze door aan de gewestbeheerder die mij bij zich riep. "U weet pater dat ik katholiek ben, "cent pour cent". Mijn kinderen gaan naar katholieke scholen. U krijgt de toelating om het H.Hartbeeld terug te plaatsen. Maar doe het wel in alle bescheidenheid, zonder tamtam". Dadelijk gingen we de mensen van de hele missiepost en van de omstreken oproepen om de volgende zondag allen aanwezig te zijn op de inhuldiging van het beeld. Ook de bisschop werd uitgenodigd. Op de bewuste dag waren duizenden mensen opgekomen om te zingen en te bidden. De bisschop installeerde het herstelde beeld onder luid applaus van al die mensen en hij hield een bewogen toespraak. Op dat ogenblik kwam de gewestbeheerder even voorbij om de zaak te inspecteren, maar hij maakte zich vlug uit de voeten.

De nationale veiligheid

De nationale veiligheid deed gewetensvol haar werk. De chef, afkomstig van elders, was zo wat een vriend van mij, en hij kwam nogal eens over een en ander keuvelen. Op een maandag laat hij mij een konvokatiebriefje bezorgen waarin ik gevraagd word om tegen tien uur op zijn kantoor te verschijnen: "le motif sera communiqué sur place!" Wat kon dat wel betekenen? Ik ga er naar toe, ga binnen en reik hem de hand, maar hij weigert die.

- Uw naam?

- Maar enfin, ge kent me toch al lang?

- Uw naam! zei hij boos.

Ik geef mijn naam op en al de rest van mijn identiteitsgegevens. Hij bood me niet eens aan om te gaan zitten.

- Welk kruisteken leert gij uw katechumenen aan?

- Het kruisteken dat in de hele katholieke kerk gebruikelijk is.

- Maak dat even in het Otetela! Ik doe dat.

- Niets van, zegt hij, gij doet dat anders.

- Hoe zo? vraag ik.

- In den naam van Mobutu Sese Seko Kuku Ngwenda Kwazabanga.

- Wat?, roep ik uit, En ik zou dat onderwijzen?

- Gijzelf!

- Wie heeft u dat verteld? Ik wil met die man gekonfronteerd worden!

- Uw eigen katechist. Hij zit in het lokaal hiernaast.

Ik interpelleer de katechist.

- Neen, pater, dat komt niet van u.

En dan legt hij het geval uit.

- Vorige week dinsdag na de mis, begon ik met de katechumenen het morgengebed met het kruisteken. Ze vielen me in de rede: Neen katechist, de schoolbestuurder heeft gezegd dat het voortaan anders moet. En zij leerden mij dat nieuwe kruisteken dat van nu af in voege zou komen.

De schoolbestuurder had inderdaad gezegd dat het gedaan was met de godsdienst van de paters. Hij had ook al de katechismussen bijeengebracht en ze op de speelplaats verbrand. Dan had hij aan zijn onderwijzers het nieuwe kruisteken voorgehouden, niet vermoedend dat dit was bedacht door de vijanden van de grote baas, om zo met hem de spot te kunnen drijven. Na dat verhaal presenteerde de chef van de veiligheid me toch een stoel. Hij heeft dan die schoolbestuurder en mijn katechist duchtig doen afranselen en hen voor drie weken laten opsluiten in het cachot. Toen die tijd om was, zag ik op een morgen die katechist weer voor de katechumenen staan.

- Hola, vriend, zei ik, gij staat niet sterk in uw geloof! Trap het af!

En hij jammerde.

- Maar pater, ik ben heel mijn leven katechist geweest en mijn vader ook! Doe mij dat niet aan!

- Niets te doen!, en ik stuurde hem de laan uit.

Op een andere maandag kreeg ik alweer een konvokatie vanwege de veiligheid, met "motif sera communiqué sur place". Het werd hetzelfde scenario als de vorige keer: naam, identiteit, en zo meer. Deze keer mocht ik wel gaan zitten. En dan kwamen de vragen.

- Waarover hebt gij gisteren gepreekt?

- Over het evangelie van het feest van de dag, Kristus Koning.

- Juist! En gij zoudt gezegd hebben dat het hoog tijd wordt dat onze president verdwijnt en de blanken terugkomen.

- Heb ik dat gezegd?

- Gijzelf!

- Wie heeft zoiets aangebracht? Ik wil met die persoon gekonfronteerd worden.

- Onmogelijk! Dat is geheim van de veiligheid!

- Goed! zei ik en ik gaf de chef een sleutel. Stuur hiermee één van uw vertrouwensmannen naar mijn kamer. Hij zal daar op mijn schrijftafel mijn uitgeschreven preek vinden. Laat die tekst dan door een Otetela vertalen, vermits gij die taal niet verstaat, en dan spreken we verder!

- Bedankt! zei hij, de zaak wordt geklasseerd.

Ik wist wel waar de moeilijkheid lag. Ik had namelijk het volgende gepreekt: "Jezus' Rijk is niet van deze wereld. Hij zegt niet, zoals de politiciers doen: Stemt voor mij, dan krijgt ge geld en ge zult dan geen belastingen moeten betalen, enz. Jezus zegt wel: Kiest voor mij, en ge zult het niet gemakkelijk hebben. Veel zult ge u moeten ontzeggen, en ge zult uw kruis moeten dragen. Sommige toehoorders hadden dat verkeerd begrepen, en ze waren gaan klikken.

Enkele konfraters

We beleefden een moeilijke tijd, en niemand voelde zich nog echt veilig. Het werd bovendien een heel probleem om nog voedsel voor onze internaten te vinden. Broeder Michel Bastiaens, die in Okolo jarenlang koeboer was geweest, had daar voor het onderhoud van onze missieposten, een prachtige veestapel van meer dan 1000 stuks bijeengekregen. Broeder Domien Jos Geerts nam later die taak van hem over. Michel werd toen belast met het transport en het verdelen van de voedingswaren, die wij gestuurd kregen van organisaties zoals Oxfam en ook vanuit Amerika: melkpoeder, suiker, geplette tarwe Bulgur, enz. Gedurende jaren ook heeft Michel dat alles vanuit de haven van Bena-Dibele naar de verschillende posten vervoerd. Het was een zwaar en veeleisend werk dat hij nauwgezet volbracht. Het gebeurde dikwijls dat hij met zijn transport in de modder of in het zand vastgeraakte. Dan moest er met de schop worden gewerkt. Op een keer had Michel een vracht in Lubefu afgeleverd. Een paar zusters passionisten zouden van de terugrit profiteren om mee te reizen naar Lodja. In Okolo kwam de chauffeur met zijn zusters in de modder vast te zitten. Broeder Michel stapte uit en begon met het schoppen. Hij werkte zich in het zweet, kroop onder de kamion, en ondertussen waren er enkele dorpelingen aangekomen om te helpen duwen. Intussen stond zuster Angèle boven op de helling een paternoster te bidden. Voor de werkers bleef het proberen en nog eens proberen. Het leek bijna vergeefse moeite. Eindelijk kreeg men na drie uur wroeten het gevaarte los. En zuster Angèle riep haar blijdschap uit.

- Onze Lieve Vrouwke heeft ons geholpen!

- Ja!, zei Michel kwaadweg, maar ze heeft wel veel tijd nodig gehad!

Broeder Rombout Koopmans was in Lodja niet enkel de man van de mechaniek, hij zette zich ook in voor de ontspanning en de cultuur van de burgerij, voor wie abbé Paul Mambe destijds een "cercle"

had gesticht. Zo gaf hij voor de mensen van de administratie en van de "commerce" regelmatig een filmvertoning. Die werd meestal voorafgegaan door een film met nieuws, vooral over de "baas" van de Staat. Nu gebeurde het op een dag dat Rombout zulk een film, die men blijkbaar vergeten had terug te spoelen, achterstevoor afdraaide. Dit kwam de gewestbeheerder ter ore, en die meende dat Rombout op die manier de president bespottelijk had willen maken. Hij liet de broeder onder militaire escorte naar het wachthuis ophalen. Abbé Kainda begon zich onmiddellijk in te spannen om Rombout vrij te krijgen, maar hij slaagde daar pas de volgende dag in. In zo'n sfeer kon Rombout bezwaarlijk nog voortwerken, en hij verhuisde naar onze gemeenschap in Kinshasa. Daar zou hij prachtig werk verrichten, eerst in de missiegarage van Scheut, en later in onze garage en in de beroepsschool. In de jaren daarop heeft hij samen met pater Gilbert Mazijn (1939) die school op de St.Marc-parochie verder uitgebouwd. Rombout kende een paar voorname lui in Kinshasa bij wie hij terecht kon voor bescherming. Al vlug ging hij bij hen zijn beklag doen over wat hem in Lodja was overkomen. Een tijd later werd de gewestbeheerder van Lodja overgeplaatst naar een niet zo interessante post waar niemand naartoe wilde. Toen hij later broeder Rombout eens in Kinshasa ontmoette zei hij hem: "Gij zijt sterker dan ik, broeder".

In diezelfde periode kwam ook pater Gommaar Tibax naar Kinshasa. Het zou kunnen dat hij door zijn invloed op onze normaalschool, afgunst wekte. In elk geval, zijn werk werd door de bestuurder maar matig gewaardeerd. Gommaar werd pastoor op Sint Kibuka, misschien wel de mooist uitgebouwde parochie van heel Kinshasa.

Pastorale taken

Naast mijn taak in het onderwijs, deed ik in de verschillende cités van Lodja ook nog een en ander. Vier keer per week trok ik per brommer ergens naartoe om er de bijeenkomsten van het Marialegioen te animeren, en om er voor de hele wijk de mis te lezen. Elke zondag na de hoogmis werd de kollekte helemaal verdeeld over een zeventigtal armen. Op de grote feesten, zoals Kerstmis en Pasen, organiseerde de parochie een grote hulpactie voor de armen. Ik deed op iedereen beroep om kommen warm eten bijeen te brengen voor die sukkelaars. Van alle kanten kwam men opdagen met gekookte rijst, maniok, vlees, vis, olie en groenten. Ik had er ook een goede vriend, Somani, een Pakistaanse moslim, die me steeds bedacht met een zak rijst en gezouten vis. "Want", zei hij, "volgens de Koran moeten wij de armen helpen. Maar u kent die beter dan wij, daarom helpen wij ze langs u."

Na de hoogmis kwamen de gewone armen eerst aan de beurt, dan gingen we naar het ziekenhuis en naar het melaatsenlazaret. Tenslotte reden we per jeep ook naar de gevangenis, waar we naast warm eten, ook nog wat melkpoeder, rijst en gezouten vis uitdeelden. De bewakers bekeken dat maar met een scheef oog. Er werd me voorgesteld om alles maar aan hen toe te vertrouwen. Zij zouden het dan dag per dag bezorgen. Ik wist maar al te goed op welke manier zij de zaak zouden behartigen. Daarom gingen we persoonlijk bij elke gevangene, voor wie het telkens als het ware een onverwacht feest werd. Zoals ik al vertelde, gingen gedurende de jaren 70-80, al mijn vrije en soms ook heel wat nachtelijke uren op in het vertalen en uitgeven van boeken in het Otetela. Soms beleefde ik met het resultaat van al dat werk gelukkige voorvallen. Mijn helpster Jacqueline Manya en ik hadden natuurlijk ook het bijbelse verhaal over de kuise Susanna vertaald. Het was blijkbaar een prachtig verhaal in het Otetela. Op een dag dat het verhaal van de profeet Daniël in de liturgie aan de beurt kwam, zat de kerk van Lodja stampvol, aan de epistelkant de leerlingen van het kollege, aan de evangeliekant de meisjes van het lyceum. Ik las zelf het verhaal voor, en iedereen zat geboeid te luisteren. Het was muisstil. Op het cruciale moment, dat de ene ouderling Suzanna overspel had zien bedrijven onder een eik, en de andere onder een vijgeboom, stond de kerk op stelten. Heel de kerk barstte uit in luid gejuich en applaus, vooral bij de meisjes. Zo leefden ze mee. Ook ging het zo bij het verhaal over de twee prostituees, waarin Salomo het kind teruggaf aan de moeder, die bij zijn oordeel in tranen uitbarstte.

Jacqueline Manya hielp me ook om sommige verhalen een inkleding te geven die duidelijker overkwam bij de lokale bevolking. In het verhaal van Job, die na al zijn tegenslagen, toch nog drie dochters krijgt -de mooiste van het land- kregen die meisjes bekoorlijke namen mee: "Otem'ambolanga", hartsgeliefde, "Dembolemba", Bloemetje en "Yembe", Tortelduifje. Later geraakte deze bestuurster Jacqueline Manya in een palaver verwickeld. Tijdens één van haar vakanties was zij naar Kinshasa getrokken. Daar was zij nogal onvoorzichtig geweest, en ze keerde zwanger terug. In

plaats van een abortus te laten uitvoeren, zoals andere directrices die wij kenden, besloot zij haar kind te houden. Dat alles was voor de inlandse priesters, die anders voor geen kleintje vervaard zijn, een afschuwelijk misdrijf, en zij vonden dat die Jacky maar aanstonds doorgestuurd moest worden. Indien dat niet gebeurde, dan zouden, zo vreesden zij, alle meisjes van het lyceum, bij dat slechte voorbeeld, ook zwanger kunnen worden. De zusters en ik namen de verdediging van de dame op ons.

- "Die en die bestuurster pleegden abortus, en zij mochten hun positie behouden!"

- "Maar dat was niet alom geweten!"

- "Is dat dan uw moraal?"

Tenslotte vond bisschop Yungu een tussenoplossing. Jacqueline bleef bestuurster tot aan de grote vakantie. Daarna zou zij secretaresse van de missieprokuur worden. Zo werd deze vrouw niet gebroodroofd. Tot op vandaag heeft ze nog steeds die functie en ze werkt tot ieders voldoening. Ze bleef me dankbaar.

Toen ik eens op verlof in België was, ging ik Mgr. Hagendorens opzoeken in Korbeek-Lo, waar hij in het rusthuis Emmaus verbleef. Tot mijn verrassing zag ik hem één van mijn uitgaven doornemen.

- "Maar, pater Koen", zegt hij, "dat is vloeiend Otetela!"

Monseigneur was niet gewoon om iemand direkt te loven. Als hij het al deed, dan ging het onrechtstreeks via anderen. Hij moet lang gedacht hebben zowat het monopolie van het Otetela te hebben. Maar nu gaf hij er zich rekenschap van dat ook anderen er verstand van hadden. Eén van die mensen is ongetwijfeld pater Huibrecht Labaere, die de laatste werken van de bisschop zou uitgeven, zo onder meer zijn definitief woordenboek "Otetela-Français". Hagendorens was overgelukkig toen hij een paar weken voor zijn overlijden, het eerste gedrukte exemplaar daarvan in handen kreeg. Pater Labaere zou nog andere werken van hem posthuum publiceren.

Zuster Agnes getuigde over onze oud-missiebisshop dat hij een gemakkelijke, dankbare en heilige patiënt was.

- "Bij hem kon men om raad gaan, en daar had men iets aan".

Het is een zegen geweest hoe het bisdom Tshumbe onder zijn sterke en bekwame leiding tot een bloeiend bisdom uitgroeide. Ook zijn inlandse zusters hielden van hem. Ze noemden hem "Sheso", "onze vader", ook al was hij soms streng voor hen, en niet altijd mals in zijn woorden. Wat hij tegenover ons niet deed, deed hij wel tegenover hen. Als hij een zuster soms wat ruw had bejegend, troostte hij haar met een versnapering of zo. Bij het ontvangen van de ziekenzalving heeft hij meegebeden, tot zijn hoofd voor altijd schuin neerzeeg.

Als religieuze overste deed ik drie of viermaal de ronde van ons missiegebied om overal de confraters te begroeten. Soms bracht ik dan een fles drank of enige voorraad mee. Op een keer kreeg ik van broeder Michel, die naar mijn komst uitzag, een bestelling: "Vitamine B12". Wel, waar zou ik dat medikament kunnen vinden? Zuster Bertilla van bij ons kende het niet, en de mensen van de apotheken in de stad blijkbaar ook niet. Ik liet dat dan ook weten aan broeder Michel in Okolo.

- "Maar naïeveling toch!", schreef hij terug, "dat wil zeggen 12 flessen bier!"

Wel, dat wist ik dan voor later.

Ik kwam eens met twee zusters bij een confrater die zijn overste niet bijzonder genegen was. Hij deed zijn beklag over de bevoorrading. Al weken zat hij zonder een druppel petroleum. Hij kon dus niet eens de ijskast aanzetten voor een fles koel water of om er vlees in te bewaren. 't Was allemaal de schuld van die overste. Tegen etenstijd werden we allen aan tafel uitgenodigd. Eén van de zusters ging naar een emmer water toe om eerst haar handen te wassen.

- "Opgepast, zuster, dat is geen water, dat is petrol!"

Konklusie?

Op mijn rondes hield ik soms een stop van een drie-veertal uur in een groot dorp langs de baan, om er de kristenen de gelegenheid te geven te biechten en mis te horen. Overal hoorde ik dan dezelfde klacht.

- "Pater, hier is het al acht jaar geleden dat we nog een mis hadden". Soms was het wel tien of twaalf jaar geleden. - "En nochtans pater, komt er hier elke maand een priester voorbij met het geld om de onderwijzers op de missie te gaan betalen. Maar nooit stoppen ze eens."

En inderdaad, de inlandse priesters en zusters schenen die gang van zaken normaal te vinden. Zij maakten er zich niet druk om dat het binnenland soms in geen tien jaar bezocht werd, en dat op die manier alle dorpen overgeleverd dreigden te worden aan mensen van allerlei sekten, vooral de Kimbanguïsten. Ook de bisschop verwaarloosde het binnenland, en aan de andere kant liet hij aan goedwillige pastoors niet toe om daar het vormsel te gaan toedienen. Dat was zijn domein. En de vormelingen zelf waren ook niet geneigd om 60 of 80 kilometer te voet te doen, om zich door de bisschop zelf te laten vormen op een missiepost, waar hij haast onaangekondigd binnenviel, zodat van enige voorbereidingskatechese niets meer terecht kon komen. En zo vegeteerde dat povere bisdom, terwijl de pastoors toch probeerden er het beste van te maken. Maar ze stonden soms machteloos tegenover de toename van de sekten en de afname van het geloof van onze kristenen.

Verschillende keren heb ik aan de bisschop voor de pastoor de toelating gevraagd om ten minste in de broesse te mogen vormen. Het antwoord was telkens "neen". Toen er in Tshumbe eens "pastorale dagen" plaatsvonden, kwamen de abbés me vragen om het eens publiekelijk te proberen. Ik ging daarop in, maar jongens! Wat een uitbrander heb ik toen tussen al de aanwezigen niet gekregen!

- "Ik heb u al meermalen gezegd dat ik me dat voorbehoud. Kom daar dan ook niet meer op terug!" Toen heb ik gezworen zo iets nooit meer te vragen.

Maar in 1979 kregen we in Lodja het bericht dat de bisschop drie dagen nadien het H. Vormsel zou komen toedienen. Het was weer niet mogelijk om de mensen uit het binnenland tijdig te verwittigen. Ik begon alvast al de niet-gevormden van Lodja en omstreken op te trommelen. Het volgende wat te gebeuren stond was het verzamelen van al de doopbewijzen. Het werd een menigte van meer dan duizend kandidaten. Van een inhoudelijke voorbereiding kon geen sprake zijn, want al die opzoekingen en inschrijvingen namen alle tijd in beslag. En in de morgen van de derde dag stond de bisschop daar.

Ik was nog volop in de weer, omstuwd door een hoop kandidaten. De bisschop liet me naar de sakristie roepen, want hij stond klaar om te beginnen. Maar mijn werk was nog lang niet klaar, en ik schreef maar. Toen werd me formeel geboden dat ik moest komen. Ik liet alles nu maar liggen, en ik gaf aan de jongeren ook een bevel.

- "Komt maar allemaal mee, zonder inschrijving!"

De ceremonie nam meer dan drie uur in beslag. Er traden meer dan 1300 jongeren aan. De bisschop was tevreden, ik niet! En toen deed ik hem een uitnodiging.

- "Monseigneur, ik heb in het ziekenhuis sinds lang een groep melaatsen en tuberculoselijders op het vormsel voorbereid. Komt u? We gaan ernaartoe!"

- "Neen pater! Doet u dat zelf maar."

Ik kon mijn oren niet geloven! Nu mocht ik, en wel voor de eerste keer het vormsel toedienen. Zou het kunnen dat zijne excellentie bang was om besmet te worden?

Aksidenten

In 1978 kwam de chef van het missiedorp van Lodja te overlijden. Als pastoor moest ik dus de aflijvige gaan groeten. Direkt daarna zou ik voor de inlandse zusters een konferentie gaan geven. Zo kwam ik haastig met mijn brommer van het dodenbezoek teruggedreden. Aan het kruispunt had ik zuster Bertilla met haar wagen niet zien aankomen. Ik vloog er schuin tegenop, en ik kwam naast mijn vehikel ten val. Ik zag zuster Bertilla vijftig meter verder halt houden. Ze ging eerst na of er niets aan haar auto scheelde, en kwam toen naar me toe gelopen. Mijn schouder was uit de kom geschoten. De zuster hielp me in haar wagen en reed me naar het klooster, waar ze een inlandse dokter opriep. Ik lag al op een bed toen de dokter kwam. Deze ontdeed zich van zijn schoenen, zette zijn voet tegen mijn schouder en hij begon aan mijn arm te trekken zo hard hij maar kon. Ik kreunde van de pijn, maar het sleuren haalde niets uit. Men ging versterking zoeken. De dokter ging nu samen met een sterke abbé opnieuw aan het werk. Ze snokten onbarmhartig, en ik maar zuchten en naar adem snakken. Opeens hoorde ik een "kwak". De knook zat terug in de kom. In de dagen daarop sloeg mijn arm blauw en zwart uit vanwege inwendige bloedstortingen. Ik kon hem ook niet meer opheffen om op het bord te schrijven. Eigenlijk had ik naar een goed ziekenhuis moeten kunnen gaan, maar er werd juist in Katanga een tweede oorlog uitgevochten, en alle vliegtuigen waren opgeëist. Zo moest ik nog twee maand verder sukkelen en ik kon maar moeizaam lesgeven. Eindelijk was het vechten voorbij en ik kon met een klein vliegtuig naar Tshikaji nabij Kananga gebracht worden, waar een groot Amerikaans ziekenhuis lag. We landden in de broesse op een 300 meter daarvandaan. Een negerin hielp me mijn valies dragen, en ik hoorde ze met een vriendin over een zekere dokter Shango praten. Ik vroeg haar me bij hem te brengen, want waarschijnlijk was hij een oud-leerling van me. Dat klopte. Shango viel me om de hals. En binnen het uur had men een radiografie gemaakt. Die leek uit te wijzen dat het sleutelbeen gebroken was. Een Amerikaanse dokter zou me samen met Shango de morgen daarop opereren. Toen ik uit de verdoving ontwaakte, vernam ik dat ze zich met hun diagnose vergist hadden. Er was helemaal geen breuk, en ze hadden de wonde terug dichtgenaaid. Ik werd door Amerikaanse families vertroeteld, die me om de beurt in een mooie kamer eten brachten. Een dominee van hen, vroeg me of ik op een zondag in zijn plaats niet eens wilde preken. Ik stemde toe, op voorwaarde dat het geen maaltijddienst zou zijn. Dat was het niet, en zo preekte ik voor het eerst voor een volle protestantse kerk.

Op het onverwachts kwam de scheutist pater Vandeputte, een vriend van me en verblijvend in Kananga, ook mijn kamer binnengelopen.

- "Koen, stommerik!", zegt hij, "hoe is het mogelijk dat gij u hier hebt laten opereren? Zie maar dat ge vlug in België zijt!"

Ik was inderdaad stom geweest. 's Anderendaags kreeg ik, tengevolge van een infectie in de operatiewonde, hevige koorts. Een zuster van Pittem uit Kananga, kwam me halen: een gecharterd vliegtuig van pater Mullie zou me naar Kinshasa brengen. Als de confraters van St.Marc me daar met mijn arm in een verband zagen binnenkomen, keken ze op.

- "Koen, jongen, ga maar vlug naar België!"

Twee dagen later arriveerde ik in Wezembeek-Oppem. Het duurde twintig dagen voor die geïnfekteerde wonde genezen was. En ik had ook nog eens vijf maand behandeling door een kinesist nodig. En dat alles door een stom ongeval in Lodja, op een moment en een plaats waar geen enkele andere wagen of brommer te bespeuren viel.

Teruggekeerd naar Zaire, kwam ik een tijdje later, bij één van mijn reizen van Bena-Dibele naar Lodja, voor een ingestorte brug te staan. De balken en de planken waren in het riviertje gedonderd. Samen met een paar studenten die daar toevallig voorbij kwamen, het waren de toekomstige paters Vital Otshudialokoka Onasaka Sua en Michel Woko Ndjadi, daalde ik af tot aan het water. We sleurden de balken weer naar boven, en we improviseerden een nieuw bruggetje. Toen we de rivier over waren en ik nog maar goed en wel in de jeep zat, begon ik pijn in de liesstreek te krijgen. In Otutu liet ik me door pater Staf onderzoeken en die stelde een liesbreuk vast. In Lodja kwam zuster Bertilla tot dezelfde diagnose. Ze raadde mij aan dadelijk naar België af te reizen.

- "Laat het zeker niet in Zaire doen", zei ze.

Van bij mijn aankomst in het vaderland, trok ik naar het gasthuis in Lier. Om half zes 's avonds kwam de dokter me onderzoeken.

- "Ge hebt niet één liesbreuk, maar twee, links en rechts. Morgen om half negen komt u als eerste voor een operatie aan de beurt. Wat verlangt u: eerst aan de ene kant, en volgende week aan de andere, of ...?"

- "Neen", onderbrak ik hem, "allebei in eens".

Een week later werd ik uit de kliniek ontslagen, en zes weken nadien vloog ik weer naar Lodja.

In 1979 werd ik gevraagd om deel te nemen aan een vergadering van passionisten, in Kenya. De vorige keer had ik zo'n vergadering gemist, omdat het vliegtuig van Lodja naar Kinshasa te laat kwam. We zouden allen samenkomen op de prokuur van de Consolatapaters in Westland-Nairobi, en van daaruit verderreizen naar het bisdom Kisii tot op de passionistenmissie Macalder Mines. Bij de tussenlanding in Bujumbura-Burundi, mochten we het vliegtuig niet uit. Ik gaf daar geen acht op de passagiers die instapten. Pas in Nairobi zag ik, bij het uitstappen, pater Generaal Paul Boyle, die in Bujumbura aan boord was gekomen. Opvallend op die vlieghaven, was de netheid en de orde, daar waar Kinshasa enkel wanorde bood. 's Anderendaags stapten al de paters in de jeep van pater Antonio, op twee vrijwilligers na die per taxibus zouden reizen. Pater Tomasso en ik boden ons daarvoor aan. 's Morgens om 8.30 uur moesten we aan de halte zijn, waar de taxibus om 9 uur zou vertrekken. Er waren 18 plaatsen, maar er waren er maar 9 bezet. Stipt om 9 uur zette de chauffeur aan. Zo'n stiptheid was in Zaire onvoorstelbaar. Er werd bijvoorbeeld ook niet gestopt om ergens vrienden te groeten, of om klandestiene passagiers mee te nemen. Om 12 uur waren we halfweg, in Nankuru, de stad van Djomo Kenyata. Hier kregen we 20 minuten de tijd om een kop thee te gaan drinken, en geen minuut te laat startte de bus opnieuw. Tegen 16 uur arriveerden we in Kisii, waar een passionist ons kwam ophalen.

We overnachtten in Rakwaro, op de passionistenmissie. Op 500 meter van deze post lag het kleinseminarie van die plaats, dat bestuurd werd door paters van Mill-Hill. Ik vermoedde dat daar wel Nederlanders bij moesten zijn. En ik ging hen gaan groeten. Ik betrad langs de tuin hun domein, en zag op de veranda een lerse pater met zijn voeten in het water zitten.

- "Hello! Zijn hier soms ook Nederlanders?"

- "Oh ja!", zegt hij, "onze broeder Fons".

Hij bracht me bij die broeder, een man uit Roosendaal, die me hartelijk onthaalde op een kop koffie. Daarna gingen we de hele eigendom bezichtigen. Ik vernam dat er maar weinig priesters uit het seminarie voortkwamen. Eens dat ze hun studies voltooid hadden, gingen de meesten ergens een baantje zoeken.

- "Kijk pater", zei toen broeder Fons, "tussen ons hier en de passionisten ginds is maar zo'n kleine afstand, en toch zien of spreken we elkaar nooit. Is dat niet triest?"

Ik vond dat ook jammer, inderdaad.

's Anderendaags reden we naar Karungu, een nieuwe missie vlak bij het grote Victoriameer. In de loop van de morgen wandelde ik daar samen met de Italiaanse prokurator pater Lino langs het strand. En plots roept hij op me.

- "Corrado! Corrado!"

Ik keek achter me, en zag hoe op vijf meter van me een krokodil uit het water kroop. Ze had me kunnen meesnappen.

In Macalder Mines verliepen de gesprekken helemaal in het Engels, gedurende drie dagen. Na afloop ervan maakten we met de onvervaarde pater Antonio een 236 kilometer lange safari in het nationaal park Masai-Mara. Ik zag daar duizenden gnoes op trektocht, honderden giraffen en zebra's. Antonio verliet soms roekeloos de wegen, en trok door de broesse en de stenen op zoek naar een paar kudde leeuwen, die hij ook feilloos op het spoor kwam. Die dieren reageerden niet, zelfs niet toen we hen tot op 5 meter naderden. We kwamen ook nog tot bij een hoop beslijkte nijlpaarden in modderrivieren en ook bij een kudde olifanten. Toen we een kudde buffels tot op honderd meter hadden benaderd, begonnen deze te chargeren, en met een forse zwenk van de jeep, maakte Antonio zich uit de voeten. Nu had ik tenminste eens wilde beesten gezien, genoeg voor de rest van mijn leven.

Bij de terugkeer naar Nairobi, een 450 kilometer ver, konden we allen in Antonio's jeep. In volle verkeer, ongeveer halfweg, kreeg hij een sturbreuk. Gelukkig zwenkte de jeep naar een berm toe. Antonio lifte naar een garage die ongeveer 3 kilometer verderop lag. Een takelwagen kwam de jeep ophalen en de reparatie van het stuur duurde een tweetal uur. De gehele klus kostte zo'n 250 frank. Door dat oponthoud kwamen we te laat voor het avondeten. We trokken dan maar naar een pizzeria, waar elk van ons een grote pizza-schotel kreeg opgediend. Alleen pater generaal kreeg alles verorberd. Het was lekker, maar de meesten moesten de helft laten staan. Dat alles en een drankje erbij kostte ons maar 80 frank per kop. Weer iets dat in een land als Zaire niet mogelijk zou zijn!

IX. Uitwijzing en vertrek (1981)

En toen kwam, voorlopig, het laatste keerpunt in mijn leven. In het begin van 1981 kwam pater Generaal Paul Boyle naar de Sankuru, om samen met ons "60 jaar aanwezigheid van de Passionisten in Zaïre" te vieren. Dat werd speciaal herdacht in Tshumbe, waar een groot feest werd gebouwd. De bisschop, Monseigneur Albert Yungu, was voor de gelegenheid opvallend aanwezig. Hij had zijn vikaris generaal Monseigneur Victor Wandja, de ondankbare opdracht gegeven om een boodschap voor te lezen waarin boud werd beweerd, dat de Passionisten in het bisdom Tshumbe geen bezittingen hadden, en dat alles wat daar was, aan zijn bisdom toebehoorde. Toen pater Generaal zulks hoorde, stond hij prompt op en hij ging ostentatief heen. De feeststemming was meteen gebroken. In 1980 hadden wij missionarissen, van diezelfde Generaal het zwaar order gekregen, om dadelijk te starten met het opleiden van jonge inlandse Passionisten-kandidaten. In de post Dikungu openden we op 31 juli van dat jaar, een eerste postulaat voor een groep van 6 jongens, en wel onder de leiding van pater Berthold Poosen. Een paar maand nadien zou de Franse pater Guy Tellier (°1940) de ploeg komen versterken.

Ongewenst

De overblijvenden van die eerste groep postulanten, begonnen op 1 september 1981 in Bena-Dibele hun noviciaat. Toen dit zou geopend worden, begon ik voor hen een retraite van een week te preken. Op de derde dag daarvan vallen opeens drie abbés bij ons binnen, met een brief die door bijna alle priesters van het bisdom Tshumbe was ondertekend. Zij waren door de bisschop gemandateerd om mij onmiddellijk uit het bisdom te zetten, vermits ik een post van het bisdom wederrechtelijk had ingepalmd. Ik wees er hen op dat er documenten waren die staafden dat het hier ging om een canoniek opgericht huis van de Passionisten. Maar daar hadden ze geen oren naar. Mijn raadsleden, de paters Gustaaf Leys en Maarten Fripont, vonden het niet raadzaam dat hier ruzie zou worden gemaakt met de bisschop, en ze vonden dat ik beter de hele zaak in België en in Rome kon gaan bepleiten. In Lodja, waar ik blijkbaar niet meer gewenst was, begon ik ermee om al mijn gerief uit mijn overvolle kamer naar de woonst van de zusters over te brengen. Op dezelfde dag nog begon broeder Eugeen Van Hul me te verhuizen naar Otutu. Driemaal moest hij met zijn camionette over en weer rijden om alles, vooral mijn boeken, te kunnen overbrengen. De mensen van Lodja, vooral de armen, weenden, maar er was nu eenmaal niets aan te doen. Ik zelf weende ook. Ik mocht me zelfs niet gaan verantwoorden tegenover de bisschop. Daarmee zou een einde komen aan een mooie periode. Ik besloot dan maar, zoals mijn consultants mij hadden geadviseerd, om naar het vaderland en naar Rome te vertrekken. Kolonel Umba, een goede vriend van mij, wilde niet dat ik zomaar met een lijnvlucht zou reizen. Hij bood me een vlucht met zijn persoonlijk vliegtuigje aan naar Kinshasa. Daar legde ik bij het bestuur van de ASUMA (Association des Supérieurs Majeurs) ons hele geval uit. Die oversten zegden me: "Als je geen purperen cingel hebt, zal je in Rome niet veel winst boeken." En ... ze hadden nog gelijk ook.

Aangekomen in België werd ik samen met pater Provinciaal Karel Bosschaerts, mijn klasgenoot, door pater Generaal Paul Boyle naar Rome ontboden. Na mijn verslag gehoord te hebben, trok hij naar de Kongregatie voor de kloosterlingen en naar die van de Evangelisatie. Overal kreeg hij overschot van gelijk. Het betwiste huis in Bena-Dibele was wel degelijk van ons. Maar! Zonder dat er sprake was van ook maar enige blaam aan onze bisschop, werd aan pater Generaal aangeraden om te proberen tot een minnelijke schikking te komen. Paul Boyle riposteerde met een sneer en zei dat de bisschop "zijn huis" kon houden en dat wij wel naar iets anders zouden uitzien. Van dat bezoek aan Rome liet pater Generaal me profiteren om even de Monte Argentario aan te doen en naar Isola del Gran Sasso te reizen, waar het nieuwe heiligdom van Sint Gabriël reeds was opengesteld. Vele bedevaarders klampten me aan om hun biecht te horen, en ik moest me uit de voeten maken. Terug in ons moederhuis in Rome, ging ik even aankloppen bij de Postulator pater Carlos Lizarraga. Ik vroeg hem hoe het stond met de "causa" van Broeder Isidoor. "Heel goed", zei hij, "alleen nog een klein mirakel zou goed van pas komen, bijvoorbeeld de bekering van uw bisschop zodat hij naar zijn bisdom zou kunnen terugkeren".

Naar Kinshasa

Zo verhuisde ik naar Kinshasa, waar ik me al gauw aan de studie van het Lingala zette, een taal die niet zo moeilijk, maar lang niet zo mooi is als het ons vertrouwde Otetela. Na een maand al trok ik

naar de parochies om er assistentie te verlenen en te preken. Ook trokken we naar Kikwit om daar aan Monseigneur Nzundu de toelating te vragen voor het oprichten van een noviciaatshuis in zijn bisdom: "Oh!", zei Monseigneur, "in mijn bisdom mogen jullie tien novicaten oprichten. Er staan tien posten voor jullie open, en wel naar keuze." Juist op dat moment gingen de Jezuiteten Lumbi verlaten, en de zusters Passionisten daar hadden hun armen reeds ten hemel geheven bij de gedachte dat ze zonder priesters zouden vallen. Zij wilden niets liever dan dat we ons noviciaat in hun buurt zouden vestigen. Dat zou weldra ook zo gebeuren.

En aldus ben ik mijn werk in Kinshasa gestart. In 1983 werd ik, na 17 jaar religieuze overste te zijn geweest in onze Zaïrese missie, in die functie opgevolgd door pater Karel Bosschaerts. Bij die gelegenheid zei pater Provinciaal Harry Gielen mij: "Koen, nog nooit heeft iemand het als religieuze overste zo lang uitgehouden als jij. Daarom mag je tijdens een volgend verlof eens op bedevaart gaan naar het Heilig Land." Dat werd natuurlijk in dank aanvaard.

Naar Israël

Het werd een reis van 12 dagen, met 6 dagen verblijf in Galilea en 6 in Judea. In het Sabena-vliegtuig waren twee menu's voorzien. Bij dat voor de Israëli's, was door de opperrabbijn vastgesteld dat er geen varkensvlees in was verwerkt. In Galilea logeerden we op het seminarie waar Adeline Peyskens, nicht van pater Ireneus Peyskens, met haar zogezegd wankele gezondheid, al bijna 40 jaar prachtig werk verricht. We bezochten er de klassieke heilige plaatsen. Maar speciaal aan die reis was, dat er voor onze groep, die een tiental personen telde, gezorgd was dat we in nauw contact konden komen met de Arabische landskerk, misschien wel de oudste christenen in de Kerk. Op sommige plaatsen vierden we de Eucharistie of lazen we toepasselijke teksten uit de bijbel, zo op de berg der Zaligheden, de Thabor, de Carmel, en in de synagoge van Kafarnaum. Ook voeren we over het meer van Galilea en we bezochten een paar Kibboetsen.

Vanuit Galilea vertrekt men naar Judea via de Jordaan, omwille van de gespannen toestand tussen Judea en Samaria. Maar bij onze reis was alles kalm in Samaria, en we konden er ongehinderd met de bus doorheen reizen. We hielden halt bij de put van Sichem, en lazen er uit Sint Jan het 4e hoofdstuk, en we dronken water uit de diepe put. In Judea waren we te gast in een maronietenklooster. We bezochten een aantal plaatsen onder de kundige leiding van een zekere Myriam van de zusters van het Werk, die wonen naast de Witte Paters in Sint Anna te Jeruzalem. In Jericho waar we een haast tropisch klimaat ondergingen, proefden we van de heerlijke vruchten. Daar waren ook archeologische opgravingen aan de gang naar sporen van oeroude beschavingen. Nabij de Dode Zee bezochten we de resten van het Qumramklooster van de Essenen. Men ziet er nog de plek waar de talrijke abluties plaatsvonden.

Ook ging ik zwemmen in de Dode Zee! Het heet dat men daarin niet kan ondergaan, maar toch ben ik er bijna in verdrongen. Ik had me nogal ver van de kust gewaagd, en toen ik terug wou keren, kwam ik niet vooruit. Ik probeerde het dan al liggend op mijn rug, maar mijn moeite bleef vruchteloos: ik bleef ter plaatse drijven. Ik geraakte zowaar in paniek en begon te roepen. Twee mensen uit onze groep kwamen naar me toe om me voort te trekken tot waar ik weer vaste grond onder de voeten kreeg. Nadien vernam ik dat ongeveer op diezelfde plaats, drie weken tevoren een Amerikaanse dame was verdrongen. Was ik in de buurt van een draaikolk of wat dan ook gekomen? Ik weet het niet. Op de plek aan de Jordaan, waar volgens de traditie Johannes doopte, zag ik een groep Amerikanen uit een bus stappen. Opeens sprongen ze allen, mannen en vrouwen met hun beste kleren aan, het water in voor een wederdoop. In de Heilig-Graf-kerk zongen we samen met de Franciskanen de Latijnse Paashymnen mee, voor de dagelijkse Kruisverering. En op de laatste dag, 's morgens heel vroeg, ging ik de mis lezen op de plaats van het Heilig Graf. Tijdens de kruisweg ontmoette ik een Italiaanse passionist van Bethanië die een bedevaart uit Italië begeleidde. Hij nodigde mij en pater Herman Waerenborg uit om op de laatste dag van ons verblijf in Israël, in hun klooster het middagmaal te gebruiken. De 7 Italiaanse passionisten onthaalden ons daar heel hartelijk. Zij preken vooral retraites in Libanese kloostergemeenschappen, maar op dat moment was Libanon gesloten. Op hun kerkhof zag ik de naam Vermeulen vermeld staan. Het was die van een Vlaamse broeder passionist uit Zwevegem, een verpleger die na 1903 gedurende vele jaren zeer geliefd was bij de Arabische bevolking en er zeer verdienstelijk werk verrichtte. Ook troffen we er een recent graf aan van een kapucijn-archeoloog, die zes maand tevoren in de woestijn van Judea was verdwaald geraakt en er

van dorst was omgekomen. Ze hadden hem bij ons laten begraven. De overste van ons klooster in Bethanië was pater Filip, die nu provinciaal is in Noord-Italië.

Voor onze terugreis naar Brussel, onderwierpen Israëlische meisjes van de veiligheidsdienst ons aan een strenge controle, want men was beducht voor terroristen. Ze ondervroegen alle leden van onze groep en wilden vernemen waar we de laatste nacht hadden doorgebracht, hoe we van Jeruzalem naar Tel-Aviv hadden gereisd, enzovoort. Toen dat alles achter de rug was, nam een man mij nog eens afzonderlijk een verhoor af. Wellicht meende hij, omwille van mijn baard, dat ik de leider van de groep was. Opnieuw werden mij streng dezelfde vragen gesteld, om te zien of mijn uitleg klopte met die van de anderen. Ongedwongen en met een glimlach gaf ik de nodige uitleg. Op het einde kon er eindelijk bij hem ook een glimlach af.

Een nieuw werkmilieu

Nu slijt ik mijn laatste jaren in Kinshasa, waar ik ook enkele jaren op de Sint-Boniface-parochie heb gewerkt. Toen dan onze passionisten-parochies aan het bisdom werden overgedragen, ben ik teruggekeerd naar mijn stokpaardje, namelijk het onderwijs. Ik geef nog enkele lessen op het "Philosophat Saint Augustin", maar nu niet meer aan het jachtige tempo van weleer. Ik doe ook een en ander voor de geestelijke animatie in ons scholastikaat Saint Paul de la Croix. Tussendoor preek ik nogal wat retraites, in de lijn van ons charisma, hopen dat onze Afrikaanse confraters weldra dezelfde weg zullen opgaan, maar dan op hun manier.

De onlusten van de laatste jaren, na 1990, moest ik gelukkig telkens niet meemaken. Bij de eerste plunderingen van 1991, was ik een retraite aan het preken bij de Redemptoristen nabij Matadi, op ruim 300 kilometer van Kinshasa. Bij de erge woelingen van januari 1993, toen ons klooster en ons varkensbedrijf van Makanze-Kinkole tot op de grond werden vernield, en de vakschool en de garage op Saint Marc hevig geplunderd, verbleef ik juist in Lumbi. Pater Maarten Fripont en pater Guy Tellier waren er vanuit het noviciaat, ziek naar Europa vertrokken. Zo was ik naar Lumbi geroepen om mee in te staan en voor ons noviciaat en voor dat van de zusters. Ik was daar juist een maand aan het werk, toen de onlusten met de plunderingen in de hoofdstad losbraken. Omwille van die hachelijke en onzekere toestand, keerden sommige confraters terug naar België. Ik zelf had aangeboden om mijn verblijf in Lumbi nog met een maand te verlengen. Maar, buiten mijn weten hadden de paters Gaston Nsongolo (°1958) en François Moke (°1957), mijn afreis naar België al geregeld. Ze vonden dat voor henzelf en voor mij het veiligst. Ik reisde vanuit Kikwit naar Brazzaville, en vloog met een Sabena-vliegtuig naar 't vaderland. Een paar maanden nadien stond ik alweer in Kinshasa.

X. Saint Marc-Kinshasa (1981 tot)

Na mijn uitwijzing uit de Sankuru en mijn verantwoording in Rome, probeerde ik me in te werken in mijn nieuwe gemeenschap in Kinshasa die bruiste van de activiteiten. Ik vond er de paters Hilaire Dams (†1997), Bonifaas Patteet (1917-1993), René Tibax, Alfons Smet, Gilbert Mazijn en de twee gebroeders broeder Rombout en broeder Roland Koopmans. Sins 1962 hadden de paters Matthias Janssen, Hilaire Dams en Gilbert Heyde de parochie St.Marc overgenomen die gebouwd was door de scheutist pater Roger Kint. Nadien kregen zij geleidelijk aan versterking van bovengenoemden.

Onder de soepele en bemoedigende leiding van Gilbert Heyde en vooral onder de geestdriftige impuls van pater Hilaire, rezen lagere scholen en kolleges op uit de grond van Kingasani en Masina. Ondertussen had een groep van vooruitziende scheutisten, met pater Daniël Delanotte, de toekomstige uitbreiding van de grootstad Kinshasa voorzien, en hadden zij tijdig bouwterreinen aangekocht voor op te richten parochies, eveneens voor Kingasani en Masina.

Pater Hilaire Dams

Naast de scholenbouw op de parochie St.Marc, maakte pater Hilaire de terreinen bouwrijp voor de stichting van de parochie St.Boniface door pater Bonifaas Patteet en van St.Kibuka door pater Gommaar Tibax, en bouwde hij de eerste installaties van de grote parochie Ste Croix, die later door Scheut zou worden overgenomen. De vier parochies samen bestreken een bevolking van ruim 200.000 mensen. En de konfraters, onder meer Gilbert Mazijn en René Tibax, ontptopten zich als bekwame bouwmeesters en ook als gepatenteerde schooliers om overal fondsen voor het bouwen van die parochies, parochiecentra en scholen los te krijgen.

Pater Hilaire was niet te temmen. Hij ontwierp overal de eerste installaties van scholen, kerken en kloosters. Soms stonden de muren wel wat krom en scheef, maar de afwerking was voor de anderen. Terwijl hij nog bezig was met de uitvoering van een eerste projekt, broeide er reeds een ander in zijn hoofd. In zijn voortvarendheid liep hij wel eens vooruit op de beslissingen van zijn oversten, en kwam hij hun toelating vragen als het projekt reeds voor de helft was uitgevoerd. En wat konden die arme oversten, letterlijk staande voor voldongen feiten, anders doen dan toch maar hun zegen geven bij die allerbeste bedoelingen?

Toen ik vanuit de Sankuru eens in Kinshasa passeerde, nam Hilaire me in zijn gammele jeep mee naar één van zijn nieuwe scholen in de streek van Ste Croix. En hij vertelde: "Dit jaar hebben we al 55 klaslokalen gebouwd". En dit gebeurde veelal met de vrijwillige bijdragen die hij van de ouders ontving. Die mensen hadden een onvoorwaardelijk vertrouwen in het beheer van die gelden door pater Hilaire, en ze wilden niet dat iemand anders zich daarmee ging bemoeien.

Buiten zijn bouwwerken, was pater Hilaire erg begaan met de meest behoeftigen, met de opvoeding van de jeugd en met het bezielen van klooster- en priesterroepingen. Steeds bezorgd om de noden van zijn omgeving, kon hij niet op zijn hart trappen. Daarbij was hij een echte man Gods, en hij had een heilige eerbied voor de H.Eucharistie. Een week voor Kerstmis van 1967, ging hij op een morgen om half zes de torenklok van St.Marc luiden. Vanop een hoogte van 15 meter kreeg hij daar ineens de klokklepel op zijn hoofd. Hij lag toen drie weken in coma, en wanneer hij onverwacht weer bijkwam, luidde zijn eerste reaktie: "En hebben ze de Kerstkommunie al naar de zieken gebracht?"

De gemeenschap van Saint Marc

Pater Alfons Smet wist me te vertellen dat, bij zijn aankomst in 1968, er in die streek van St.Marc langs de grote weg maar één huisje stond, en in de richting van Ste Croix slechts een viertal. Heel die streek was één dorre zandwoestijn, die geleidelijk aan tot een dicht bewoond centrum zou worden omgetoverd. Naast de scheutisten die tijdig een concessie hadden voorbehouden voor een parochiecentrum, hadden de eveneens vooruitziende zusters der Armen van Bergamo een groot terrein weten te bekomen, waar nadien hun talrijke scholen, hun druk bezocht dispensarium, hun kraaknet moederhuis met veel bevellingen en een ouderlingentehuis voor veertig oudjes, zouden oprijzen.

Het was in die groep van geestdriftige mensen dat ik terecht kwam. Onmiddellijk probeerde ik me het Lingala eigen te maken, eigenlijk een nogal gemakkelijke taal, maar lang niet zo rijk en mooi als het Otetela. Na ongeveer een maand kon ik me daarin al behelpen om biecht te horen en te preken. En al gauw schakelde pater Hilaire me in voor de animatie van de roepingengroepen in de omliggende parochies, en voor het godsdienstonderwijs aan de laatstejaars van het kollege Malako. Ook gaf ik avondlessen aan de leken-animatoren van de basisgemeenschappen in de parochies. Drie- of viermaal per week verzorgde ik eucharistievieringen met preek voor de scholen, telkens voor een volle kerk. Zo geraakte ik stilaan wegwijs in de pastoraal van de grootstad.

Het moet eind april 1984 zijn geweest dat ik hier, zoals ik reeds vertelde, onverwacht officieel werd uitgenodigd, om me op de jaarlijkse Dag van het Onderwijs aan te melden in het Palais du Peuple, en nog wel in kloosterhabijt. Ik vroeg me af wat de bedoeling daarvan kon zijn. Naderhand vernam ik dat een inspekteur van het katholiek onderwijs van onze sektor dat voor mij geregeld had. Ik was daar op die dag, de enige blanke tussen wel 600 inlanders, van wie er meerdere tientallen een onderscheiding uitgereikt kregen voor hun vele jaren dienst in het onderwijs: een koperen medaille voor 15 jaar, een zilveren voor 25 en een gouden voor 35 jaar. Driemaal werd ik als eerste van elke categorie afgeroepen: "Ko-wen Ma-ès!" klonk het telkens. En driemaal moest ik, onder luid applaus van de hele zaal, het podium bestijgen. Maar toen werden er ook twee van mijn oud-leerlingen van Tshumbe gedekoreerd met de "Orde van de luipaard", en dat was dus heel wat anders dan mijn povere medailles. Daarvoor hadden ze zeker een zware som moeten neertellen, want zo'n speciale diensten hadden die jongens aan het land nu ook niet bewezen. En was het op de keper beschouwd niet een beetje oneerlijk? Zegt een Otetela-spreekwoord niet: "De baard mag niet uitstijgen boven het hoofdhaar?" Maar in feite waren er al heel wat van die vroegere baarden boven het haar van hun leraar uitgegroeid...

Mijn verhouding met de prefekt van het kollege Malako lag niet zo goed: ze was wat koel en afstandelijk. Die man mocht me niet, want ik zag te veel, en zo was ik een hinderlijke getuige. Eens moest ik wegens ziekte met verlof gaan. Toen er nu op zekere dag van staatswege een inspectie kwam, vertikte die prefekt het om me te vergoelijken. Ik werd van de lijst van de leraars afgevoerd, zonder dat ik daar hartzeer van heb gehad trouwens, want intussen had ik elders meer dan werk genoeg gekregen. Kort nadien echter werd de prefekt zelf uit zijn ambt ontzet wegens corruptie en geldverduistering.

In die periode waren er nog tamelijk wat buitenlanders in Kinshasa. Met sommigen van hen onderhield de kommunauteit goede en ook zaken-relaties. St.Marc stond toen in Kinshasa bekend als een oase van gul onthaal, vooral voor een groep Vlaamse families en ook voor andere kloosterlingen. Velen van hen brachten, na een mis in het Nederlands, de zaterdagavond met ons door, om er eens tussenuit te zijn. Kardinaal Malula moet aan zijn grootseminaristen eens gezegd hebben: "Kennen jullie de passionistengemeenschap van St.Marc? Welnu, als jullie later op een parochie zult staan, tracht dan broederlijk samen te leven en samen te bidden zoals die passionisten in Kingasani. Die hebben aan elkaar genoeg, en gaan 's avonds nooit uit om elders afleiding te zoeken".

De zusters der armen van Bergamo

We hebben altijd veel steun gekregen van de zusters der Armen van Bergamo die echte zusters der armen waren. Zij schrokken er niet voor terug om, met de edelmoedige hulp van hun medezusters in Italië, ruime en stevige gebouwen op te trekken voor bewaarscholen, lagere en technische scholen, een alom bekende kraaminrichting, een druk bezocht dispensarium, een ouderlingentehuis, en een klooster- en postulantentehuis. Ook hun steeds talrijker wordende inlandse zusters kregen een gedegen vorming, en ze wisten van aanpakken. Net als pater Hilaire, leek zuster Paola een steen in haar maag te hebben. Zij broedde het ene bouwproject na het andere uit, maar met dit verschil dat alles stevig en verzorgd werd opgetrokken. Intussen was zij ook nog dag en nacht doende in het moederhuis dat een echt kinderfabriekje was. Daar konden enkel die mama's terecht die op de prenatale konsultaties waren geweest en die ook voor de postnatale zouden komen. Destijds waren er gemiddeld 35 tot 40 bevallingen per dag. Nu steeg dat aantal al tot 50, hoewel de zusters op de parochie Ste Croix een nieuwe kraaminrichting hadden opgericht.

In het bejaardentehuis huisvesten en onderhouden de zusters steeds een 40-tal oudjes. Zij openen eveneens een voedingscentrum, waar elke dag een paar honderd ondervoede kinderen,

"kwashiorkorkinderen" genoemd, bijvoeding krijgen, en dit grotendeels op eigen kosten met de hulp van hun medezusters in Italië. Elk weekeind fungeren de zusters ook als pastoraal-assistenten, in feite als onderpastoors, in onze verschillende parochies, en ze zetten zich in voor de katechese van kinderen en volwassenen. Later, in 1995, zouden ze de grote beproeving van de besmettelijke Ebola-ziekte meemaken, die behalve aan 250 slachtoffers in Kikwit, ook aan 6 van hun medezusters het leven heeft gekost. Deze hadden zich vrijwillig aangeboden om de zieken te verzorgen, zonder vrees. Wij hebben ze bijna allemaal gekend, speciaal de provinciale overste, zuster Anna, en ook zuster Marie-Rose, onze lieve verpleegster van St.Marc. Het eerste slachtoffer onder hen was de heilige zuster Floralba, die voor ons als een tweede Moeder Teresa was. Bij haar overlijden wist men nog niet precies wat er allemaal aan de hand was.

Bruisende activiteiten

Daarmee zijn we al op de gebeurtenissen vooruitgelopen. Een zeer bezig man op St.Marc was pater Alfons Smet, bij wie ik na 1991 zou terechtkomen als leraar Latijn. Met zijn kursussen in Lubumbashi, en op de katholieke faculteit en de universiteit van Kinshasa had hij zich mettertijd opgewerkt tot de meest bekende specialist in Afrikaanse filosofie. Iedere morgen vanaf 5 uur was hij reeds bezig om met eigen middelen, zijn boeken te drukken en in te binden. Intussen zette hij zich ook in voor het parochiewerk en allerlei huishoudelijke bezigheden. Steeds boordevol plannen, was hij de eerste rector van ons passionistenscholastikaat op St.Marc, en later zou hij zich dagelijks inzetten voor onze nieuwe hoeve in Kinkole. Nog later zal hij als nieuwe rector van het interkongregationeel Philosophat St.Augustin, een nieuwe impuls geven aan dat studiehuis.

Pater René Tibax had wel de meest "geïnkultureerde" kerk van Kinshasa, St.Kibuka, en tevens het best voorziene en ruimst uitgebouwde parochiecentrum. Hij was een model van parochiaal-administrator en hij wist, ook zonder computer, alles van zijn parochianen. Nergens anders waren de parochieregisters en de archieven zo nauwkeurig bijgehouden als bij hem. Met pater Gilbert Mazijn en mede door de bekwame inzet van pater Bonifaas Patteet, hadden de passionisten de parochiekerk St.Marc verruimd, en voor de gemeenschap ook een mooi klooster opgetrokken. Daarbij kwamen nog een ruime parochiezaal en het roepingenhuis, dat nadien ons eerste passionistenscholastikaat werd, en nog later een klooster voor de inlandse "Soeurs Thérésiennes". Voor mijn aankomst hadden zij als reispaters ook heel het hinterland van het grote Kinshasa bewerkt tot in Kinkole, Maluku en zo verder tot 90 kilometer ver.

De gebroeders Koopmans stonden in voor het technisch functioneren van de missiegarage van Scheut in Limete, 4e straat. Later zou Rombout samen met pater Gilbert, het technisch professioneel centrum opstarten op St.Marc zelf. Dit bood een vooral praktische vorming in automechaniek aan een 700 ongeschoolde jongeren, met het oog op werk in de verschillende garages van de stad. Jammer genoeg werd dat zo dienstbaar centrum op 28 januari 1993 volledig geplunderd, zodat vele toekomstdromen, voorlopig althans, de bodem zijn ingeslagen. Pater Bonifaas Patteet die St.Boniface had opgebouwd, zou weldra die bloeiende parochie overdragen aan pater Réginald Dumont (1923), die ikzelf in 1983 zou opvolgen, eerst 3 jaar als pastoor, dan gedurende 5 jaar als "prêtre animateur" met een "mokambi", een lekenpastoor.

Broeder Roeland stond in voor het jeugdcentrum "Elembo" in Kinkole, waar een groep jongeren zich toelegde op groententeelt en veefokkerij. Hij verzorgde ook het onthaal van jeugdgroepen die daar een retraite kwamen houden, komend uit alle kanten van Kinshasa, zowat 5000 jongeren per jaar. Bovendien nam hij in 1983 de leiding op zich van de grote bouwwerf van het passionistenscholastikaat en van andere bouwwerken. Dit is ruw geschetst zowat het milieu van St.Marc, waarin ik terechtkwam en waarin ik een eigen plaats moest zien te vinden. Intussen was het passionistennoviciaat van Bena-Bibele naar Lumbi overgeheveld. Onze eerste geprofesten gingen filosofie volgen op St.Augustin, eerst vanuit het vroegere roepingenhuis dat zij "Egypte" hadden geheten, huis der slavernij, en later vanuit het nieuw gebouwde scholastikaat, dat dan wellicht het "Belofde Land" werd. Pater Alfons Smet werd er rector en ik "spiritualis".

Saint Boniface

Inmiddels was pater Réginald met verlof gegaan, en ik volgde hem op als pastoor, bijgestaan door pastoraal werker "tata Mbala". Drie jaar later zou deze man "mokambi" worden,

lekenverantwoordelijke voor de parochie, en ik zijn "prêtre animateur", verantwoordelijk voor de liturgie, de predikatie en de bediening van de sacramenten. Heel de parochie in St. Boniface, elders was het ook zo, werd gedragen door een 17-tal basisgemeenschappen in de verschillende wijken van de parochie. Daar werd het gebed georganiseerd, en ook de katechese van de dopelingen, van de kommuniëanten en van de trouwers, de armen- en de ziekenzorg, het onthaal van vreemdelingen op de parochie, de rouw en de uitvaarten, en de materiële en de menselijke promotie in de wijk. De stuwende kracht van al die afdelingen was overal het "Marialegioen": de leden daarvan zetten zich voor alles in.

Een nieuwigheid in de Kerk van Kinshasa, was de instelling door kardinaal Malula, van het ambt van de bakambi, de lekenpastoors, die heel de verantwoordelijkheid van de parochie droegen, de pastorale zowel als de financiële, maar steeds in samenspraak en verstandhouding met de "prêtre animateur". Het was een systeem dat op sommige plaatsen behoorlijk werkte, maar elders liep het soms in het honderd, ondermeer door tribale of financiële misbruiken of door een eigenmachtig optreden van de "mokambi".

Aanvankelijk kon ik goed opschieten met mijn "mokambi", hoewel hij me nooit een financieel verslag voorlegde, ondanks mijn aandringen. Wij belegden samen de parochievergaderingen en de liturgische vieringen. Al spoedig na mijn overname van de parochie, stonden we samen voor ernstige moeilijkheden. Weldra zouden de doopleerlingen gedoopt worden, maar wij beschikten over geen gegevens noch over een lijst van de aanstaande dopelingen. We bevonden ons in een noodsituatie, en we moesten zelf de knoop doorhakken aan de hand van een summiere ondervraging van de kandidaten. De publikatie van de lijst der gekozenen deed een hoop frustraties ontstaan. Uitgesloten kandidaten probeerden zich tijdens de doopplechtigheid op te dringen. Het werd een onvoorstelbare warboel, die zelfs door een TV-ploeg werd opgenomen en 's avonds uitgezonden. Na de plechtigheid werd ik met vuisten zand en met stenen bekogeld, en de "mokambi" werd eveneens hardhandig aangepakt. De deken bracht hulpbisschop Moke op de hoogte, en die wierp het interdikt over de parochie. Drie weken lang mocht er geen liturgie worden gevierd. Na die periode zat Mgr. Moke op St. Boniface zelf een verzoeningsplechtigheid voor, en alles werd weer normaal.

Retraites

Ondertussen werd ik langs verschillende kanten aangezocht om retraites te preken. In Kinshasa en ook elders was er, gezien de aanwezigheid van vele kloostergemeenschappen, een nijpend tekort aan geestelijke animatie. De meeste van die retraites werden in Kinshasa zelf gehouden, maar voor sommige andere moest ik naar verschillende streken van Zaire reizen. Zo trok ik in 1984 en 1985 naar de zusters van de H. Gemma in Ivira, vlak bij het Tanganyika-meer in de Kivu. Ik leerde die zusters toevallig kennen, en tweemaal werd ik verzocht om voor hen een retraite te preken, die dan gevolgd werd door een sessie over de spiritualiteit van de Passie. Die nonnen wonen vlak bij het meer aan een droomkust, die in Europa ongetwijfeld duizenden toeristen zou aantrekken. Het meer zit vol vis en van daaruit wordt heel de Kivu bevoorrad. Toen al spraken de zusters mij van bepaalde ongenaakbare haarden van rebellie in de omtrek, waarop zelfs het leger van toen geen greep kon krijgen. Vandaaruit zou de opmars van de rebellen van het huidige bewind beginnen.

De vallei van de Ruzizi tussen Uvira en Bukavu is enig mooi. Overal wint men er op rijke landbouwgronden alle soorten groenten en fruit die eigenlijk voor een spotprijs aan de man worden gebracht. Bij mijn terugreis naar Kinshasa had ik mijn reiskoffer helemaal volgeladen met ajuinen. Ik passeerde toen langs het zusterklooster van Bukavu en logeerde er. Zuster Lucia ging boodschappen doen in een warenhuis, en een man die haar Passieteken opmerkte, sprak haar aan.

- Zijt u een passionist?

- Eigenlijk wel, ja.

- Ziet u, destijds had ik in Tshumbe in de normaalschool een passionist als directeur, maar u zal die wel niet kennen, hij heette pater Koen.

- En of ik die ken! Hij logeert momenteel in ons klooster!

Aanstands organiseerde mijn oud-student een bijeenkomst 's namiddags bij hem thuis. Het werd er een hartelijk weerzien met een 20-tal oud-studenten, die allen hoge posten bekleedden in Bukavu. De vrouw van mijn gastheer was één van de beste meisjes-leerlingen die ik in Lodja had gehad. De tijd vloog voorbij met het ophalen van oude herinneringen, en alle aanwezigen zegden fier te zijn over de opleiding die ze bij de passionisten hadden genoten.

Bij mijn terugkeer uit Uvira reden we door Rwanda, waar de wegen heel wat beter onderhouden waren dan bij ons. We deden er twee posten aan van de zusters van Brakel, die vroeger in de Sankuru werkzaam waren geweest en nu in Rwanda veel inlandse roepingen hadden. In Bukavu ontmoette ik ook Piet Tibax, een Witte Pater, de broer van onze pater René, die me overhaalde om bij hem de nacht door te brengen en niet bij de zusters. We praatten samen tot in de kleine uurtjes. In 1986 kwam ik terecht in de trappisten-priorij van Kasanza in de provincie Bandundu. Ik was gevraagd om er een retraite te preken als voorbereiding op de eeuwige geloften van de eerste zusters-passionisten. De trappisten van Achel hebben daar, in een woeste vlakte, met hun inlandse monniken, en met de hulp nadien van de abdij van Westmalle, een mooie priorij doen oprijen, omgeven door vruchtbaar gemaakte landbouwgronden, met een rijke veestapel, een stuwdam voor electriciteit, een stevige brug over een donderende waterval, en met overal stromend water. Het is echt pionierswerk geweest zoals dat in de Middeleeuwen vanuit de abdijen is gepresteerd. Jammer genoeg moest Kasanza zijn eerste priester, inmiddels ook eerste inlandse prior geworden, afstaan toen hij benoemd werd tot bisschop van Kikwit: Mgr. Mununu.

In diezelfde periode keerde ik voor het eerst terug naar Tshumbe, om in Ototo de retraite voor de konfraters te preken en om nadien, op verzoek van Mgr. Yungu, een verzoeningsgebaar te stellen door enkele missieposten te bezoeken. De inlandse priesters hebben me overal feestelijk onthaald, en in Lodja mocht ik voorgaan in de eucharistieviering en preken voor mijn oud-parochianen. Nadien trok ik naar Bamanya in de provincie van de Evenaar voor een retraite aan de zusters van het Kostbaar Bloed. Bamanya is internationaal bekend om zijn befaamde "Aequatoria-bibliotheek", gesticht door de beroemde pater Gustaaf Hulstaert, missionaris van het H.Hart en specialist in de Mongo-kultuur. Daarover is er werkelijk alles te vinden, ook de meeste Otetela-boeken van het bisdom Tshumbe. De zusters van het Kostbaar Bloed vormden een internationaal gezelschap: er waren Nederlandse, Oostenrijkse, Duitse en Kongoleze zusters. De Nederlandse overste, zuster Teresita, zegde me dat ze in heel haar leven nog nooit zo'n goede retraite had meegemaakt, en dat ze zich daarom afvroeg wat Ons Heer met haar voorhad. Nog in hetzelfde jaar is zij gestorven. Verder preekte ik nog enkele keren een retraite voor zusters passionisten in Lumbi.

In 1991 werd ik naar Kionzo, over Matadi, geroepen voor een retraite aan redemptoristen-novicen. Het was de laatste activiteit die plaatsvond in dat huis, want de redemptoristen zouden het vlak daarop ontruimen en hun noviciaat overbrengen naar Mbanza-Ngungu, de gewezen Thysstad. Bij het begin van die retraite overkwam me iets vreemds. Voor de avondmeditatie werd een tekst voorgelezen die ik zo treffend vond dat ik van novicenmeester Jan Ivens wou vernemen uit welk boek hij die had gehaald. Hij glimlachte: Uit uw eigen boek "Témoins de la Passion". Ik verschoot er zelf van. Het was in die dagen dat de grote plunderingen van vele firma's in Kinshasa plaats hadden. Ik was er weer eens aan ontsnapt.

In 1992 kwamen de broeders van de Passie van Tshumbe, die in Kinshasa-Matete een huis hadden, bij mij hun beklag doen. Sinds vele jaren hadden zij geen retraite meer kunnen volgen, omdat zij de hoge logieskosten in de grote bezinningshuizen niet konden betalen.

- Geen nood, broeder, zei ik, ik zal jullie gratis een retraite komen preken.

- Jamaar, we hebben niet eens een kamer waar u kan logeren!

- Ook dat komt in orde, zei ik.

De zusters van 't Gelove van Tielt boden me in hun huis in Matete gul gastvrijheid aan, met ontbijt en avondmaal. Zo kregen die arme broeders dat jaar ook hun retraite. In 1995 had de bisschop van Kenge me gevraagd voor zijn diocesane zusters. Ik werd al vlug gewaar dat daar iets op springen stond. En inderdaad, kort na de retraite verlieten 7 van de beste zusters hun gemeenschap wegens een geschil met de bisschop. Deze hield met de Regel die hij zelf had opgesteld en met het Kerkelijk

Recht op bepaalde punten geen rekening. Enkele dagen nadien was ik in het bisdom Boma om een maand lang retraites te geven aan de "Soeurs Servantes des pauvres" van Gijzegem. Het waren daar allemaal inlandse zusters. Bij de eerste retraite was ik 12 dagen ziek van malaria. Wellicht had ik dat kort voordien opgelopen in Lumbi dat verpest werd door de muggen. Toch kon ik, dank zij de medikamenten waarmee ze me volstoppen, de twee retraites zonder al te veel ongerief beëindigen. Het geheel werd afgesloten met de eerste en met de eeuwige geloften in de grote kerk van Lukula. De bisschop ging in zijn preek te keer tegen de zusters die, naar hij zei, voor hun bezinningsdagen beroep deden op kloosterlingen van België, Frankrijk, Amerika en Zuid-Afrika, en dat nog wel terwijl het bisdom zelf hoog gekwalificeerde priesters had. Een redemptorist die naast me zat, meende: "Koen, hij heeft het tegen u!" Na de dienst kwam de bisschop op me toe en hij zegde: "Pater Koen, ik had het helemaal niet op u gemunt, weet je!"

Daarop zag ik zich iets afspelen wat ik nog nooit had meegemaakt, iets onvoorstelbaars. Onder een groot afdak van palmbaren zou men een feestmaal klaarmaken voor wel 500 genodigden. De dienst was zo pikfijn geregeld dat iedereen bij het begin van het feestmaal aanstonds wist waar hij moest gaan aanzitten. De bisschop talmde niet om een kruis te slaan, en het banket kon beginnen. Drank en eten waren overal ter plaatse. En ... na een half uur was alles gedaan. De bisschop maakte weer een kruis en iedereen stond op. En dat terwijl zulke feesten elders uren kunnen blijven duren.

Parochie-perikelen

Maar laat me terugkeren naar St.Boniface. Ik reed regelmatig met mijn brommertje naar mijn parochie op een 3 kilometer hiervandaan. Maar wanneer ik na de avondvergaderingen, in de duisternis langs niet verlichte wegen moest terugrijden, werd ik tweemaal bijna overreden door een vrachtwagen zonder lichten. Toen kreeg ik van mijn overste, broeder Rombout, verbod om me nog per brommer in dat drukke verkeer te wagen. Sindsdien werd ik telkens per auto naar mijn parochie gebracht.

Er bestonden in alle parochies van Kinshasa charismatische gebedsgroepen, voortspruitend uit wat "le renouveau" werd genoemd. Die zochten nogal wat onbeholpen hun eigen weg. Persoonlijk voelde ik me ook wat onwennig bij dat luidop door mekaar bidden. Het was nodig om vooral de verantwoordelijken wat van nabij te volgen, opdat er zonder onderscheid, geen misbruiken zouden binnensluipen zoals interkommunie met de protestanten of het afwijzen van de Mariaverering. Sommigen in die groepen meenden nogal eens het monopolie van de gebedskunst te bezitten, en met misprijzen keken ze dan neer op het stuntelig bidden der eenvoudige kristenen, vooral van die van het Marialegioen. Daarom had kardinaal Malula richtlijnen gegeven, maar die werden niet altijd gevolgd. Weldra kwam ikzelf in aanvaring met onze gebedsgroep, waar onder meer de ouderen de ziekenzalving gingen toedienen, zich daarbij steunend op St.Jakobus. Een vergadering met de verantwoordelijken van de parochie en van de gebedsgroep trachtte orde op zaken te stellen. De herder en zijn kern echter wilden halsstarrig hun eigen weg blijven gaan. Tenslotte zagen we ons verplicht om die groep de erkenning door de parochie verder te weigeren. Nadien is hij verworpen tot een sekte die regelmatig ergens op de buiten bijeenkwam. Maanden later is de gebedsgroep verdergegaan met een andere kern, die is geëvolueerd in de lijn van het bisdom.

Zoals overal in Kinshasa, waren vooral de leden van het Marialegioen zeer actief in onze 17 basissgemeenschappen. Zij schiepen een beweging en een geest van onderling hulpbetoon bij armen- en ziekenzorg, bij rouwvieringen, bij het vreemdelingenonthaal, bij de katechese der doopleerlingen, kommunikanten en trouwers, ook in het schoolwezen en de zorg voor het milieu. Men proefde er een beetje de geest van het evangelie. De hoofdzaak was om bekwame verantwoordelijken te vinden, die omringd waren door ondernemende kernleden.

Eén ding was er op mijn parochie dat me niet goed lag: die eindeloze misvieringen met verschillende koralen, die de hele situatie gingen beheersen en de priester in een eerder ondergeschikte rol terugdrongen. Vooral de jeugdkorallen die met hun eindeloze gezangen niet te stoppen waren, werkten me op de zenuwen. Wanneer een mis al meer dan twee uur had geduurd, en er onmiddellijk daarop een andere moest volgen, was mijn godsvrucht soms ver te zoeken. Gelukkig had ik een kostbare sociale assistente in de persoon van Antoinette Mboto, een zuster van Bergamo. Met haar onverstaanbaar geduld verstond zij de kunst om mij op tijd in te nemen. En met haar wijs doorzicht wist zij bij de parochieraden een situatie aanstonds in te schatten. Voor goede raad en in verband met het nemen van juiste beslissingen, kon ik steeds bij haar terecht. Elke donderdagavond trokken we samen

naar een basisgemeenschap om met de mensen te bidden en om ze te aanhoren en te bemoedigen. De aanwezigheid van zuster Antoinette, met haar bescheiden maar gevatte tussenkomsten, was voor iedereen een steun, vooral voor de behoeftigen. Op zekere dag kwam ze bij me aangelopen: "Pater, op een uithoek van de parochie hier woont er een vrouw die wel bezeten lijkt te zijn. Mensen van de gebedsgroep en van het Marialegioen zijn bij haar gaan bidden om ze te bedaren, maar zonder resultaat. Kunt u als priester daar niet eens naar toe gaan?" Na de hoogmis trokken we daarheen. De bewuste vrouw zat buiten voor haar huisje. Van zodra ze ons zag naderen, begon ze al stuiptrekkend over de grond te rollen, huilend en tierend, met het schuim op haar mond. Ik ging kalm naar haar toe en legde mijn hand op haar hoofd, terwijl ik het gebed zegde tot de H. Michaël, dat we destijds, nog voor het Concilie, na elke gelezen mis plachten te bidden. Aanstonds bedaarde de vrouw. Of dat zo is blijven duren, weet ik niet, maar in gelijkaardige gevallen, heb ik met dat gebed wel meermaals resultaten gehad.

Verschijningen

Op mijn parochie ben ik ongewild en ongezoekt betrokken geraakt in een netelige kwestie. Tussen al mijn bezigheden deed ik voort met het geven van bijbellessen aan leken-animatoren en met het begeleiden van hun roepingengroepen. In de roepingengroep van Saint Boniface was er een jongen van twintig jaar, Rufin Minga, die toch maar onregelmatig de vergaderingen bijwoonde. Later vernamen we dat hij zich als kandidaat had aangeboden in een zekere kloostergemeenschap die hem toeliet, zonder ons daarbij om advies te vragen. Op de dag van zijn intrede al, viel hij daar zagezegd in extase. De paters betrouwden de situatie niet, en nog dezelfde dag zonden ze de jongeman door. Een onderzoek wees uit dat hij geestesgestoord was, maandenlang werd hij behandeld in het psychiatrisch instituut CNPP. Intussen ging de familie de medicijnmannen raadplegen omtrent de mogelijke oorzaken van de ziekte. Volgens die féticheurs zou de bloedeigen vader zelf de jongen hebben behekt. Daarop werden er allerlei behandelingen toegepast om de vervloeking ongedaan te maken. Er kwam ook een abbé aan te pas die een soort uitdrijvingsgebed uitsprak. Dit alles en de psychiatrische behandeling leidden ertoe dat Rufin zagezegd als genezen naar huis werd gestuurd. Op 8/5/1988 kreeg Rufin Minga op de eigen doening zijn grote verschijning van Onze Lieve Vrouw onder de naam "Moeder van de Bevrijding". Er werd toen nog geen ruchtbaarheid aan de zaak gegeven, de jongen kwam er mij ook niet over spreken, en dus interesseerde het geval mij ook niet. Intussen was mijn statuut op de parochie veranderd. Ik had een lekenpastoor, een mokambi gekregen, en zelf was ik "prêtre-animateur" geworden, verantwoordelijk vooral voor de liturgie en voor de bediening van de sacramenten. Op zekere dag komt die mokambi bij me binnengevallen.

Pater, er is beroering ontstaan op de parochie. De ziener, die ook lid is van het jongeren Maria-legioen, heeft verleden zondag vijf meisjes van dat legioen met zich meegenomen in de parochiezaal, en daar hebben ze samen gebeden, maar het waren niet de gebeden van het legioen. De meisjes zijn in bezwijming gevallen, zagezegd in extase. Die ziener heeft van hun onbewuste toestand misbruik gemaakt door bij elk van hen een haarvlecht af te snijden. Nu zijn al die ouders woedend, en allemaal hebben ze hun kinderen uit het jongerenlegioen weggetrokken. Dat bestaat dus niet meer.

En waarom zijn de ouders dan zo woedend? vroeg ik. Ach pater, kent u onze gewoonten niet? Om macht te kunnen uitoefenen op zijn slachtoffers, zoekt de ziener-tovenaar in het bezit te komen van hun nagels of haar. Nu vrezen die ouders dat hun kinderen schade zal worden toegebracht. Op die manier verloor de ziener op slag al zijn invloed op onze parochie. Hij week van armoede uit naar de parochie van de kathedraal "Notre Dame du Congo", waar een jonge abbé hem steunde. Een poos nadien komt de mokambi weer bij me aankloppen: Pater, er is weer heibel op de parochie ontstaan. U kent zeker wel de moeder van Rufin Minga, die een heidin is? Welnu, onlangs heeft de ziener haar bij die jonge abbé laten komen, en die heeft ze na een summiere voorbereiding van drie weken gedoopt, zonder daarbij advies te vragen op onze parochie. Maar dat is nog niet alles! Zo heeft hij ook nog vijf jonge catechumenen laten dopen, na slechts drie weken voorbereiding, terwijl deze normaal nog twee jaar catechumenaat moesten volgen. Nu zijn de andere doopleerlingen, wie dat ter ore is gekomen, ontevreden, en die eisen nu dat ook zij onmiddellijk gedoopt worden. Dat was te erg. Ik spoed me naar die jonge abbé, ik zeg hem dat hij heel goed weet wat hij gedaan heeft, welke wanorde hij op onze parochie heeft teweeggebracht, en dat ik onmiddellijk kardinaal Malula zou verwittigen. Hij smeekte me om dat vooral niet te doen, want dat zou het einde van zijn loopbaan betekenen. Ik zag daar tenslotte van af, maar ik vroeg hem uitdrukkelijk om geen verder contact met de ziener meer te onderhouden. Een tijdlang heeft hij zich afzijdig gehouden, zodat de ziener ook langs die kant zijn krediet verloren had. Ten einde raad kwam deze terug naar onze parochie en hij trok direct naar het

huis van de mokambi en diens vrouw. Dat gezin telde negen kinderen, waarvan de oudste, Beno een meisje van zestien jaar was. Tot de ouders en het meisje zei Rufin: "Vermits jullie niet geloven in de verschijningen, zal God jullie straffen. De parochiezaal gaat instorten en Beno zal sterven op haar twintigste". De moeder en het meisje waren om gek te worden. Beno wou niet meer naar school, want dat zou toch totaal nutteloos zijn. Vier jaar lang heeft de mokambi alle moeite gedaan om zijn vrouw en zijn dochter te ondersteunen en moed te geven. Inmiddels is Beno al meer dan vierentwintig geworden en de stevig gebouwde parochiezaal is nog altijd niet ingestort.

Ondertussen was hulpbisschop Mgr. Moke te weten gekomen wat er gaande was op de parochie Saint Boniface. Hij ontbood me en zei dat hij niet wou dat die jonge abbé zich nog verder met de ziener zou inlaten en hem zou volgen. Hij belastte mij daarmee als parochiepriester. Ik zou een diepgaand onderzoek verrichten en hem dan mijn advies laten weten. Die beslissing deelde hij ook mee aan de ziener, die me dan op mijn verzoek, rond half februari 1990, een lang rapport van elf bladzijden overhandigde, met het relaas van zijn verschijningen, visioenen en mystieke ervaringen. Gelukkig heb ik dat verslag zorgvuldig gewaard, want er stonden vreemde dingen in. Al de wereldrampen uit die dagen, bracht hij in verband met zijn persoon, als zijnde straffen van God, naar zijn zeggen, door Onze Lieve Vrouw aan hem voorspeld: de droogte in de Sahel, de aardbevingen in China, de overstromingen in Bangladesh, en natuurlijk ook de aids-epidemie. Het waren alle bestraffingen voor de algemene geloofsafval. De bisschoppen die weigerden geloof te hechten aan de verschijningen, werden bedreigd met zestig jaar gevangenis, en de priesters met elf. Op die manier werd onze God nog enkel gezien als een God van wrake. In sommige vieringen moest de ziener een wit kleed dragen en in andere een rood, en bovendien een kroon op het hoofd worden gezet, in elf wel bepaalde kleuren. Ikzelf zou hem twee gouden kettinkjes met een kruisje moeten geven, om duidelijk te maken dat hij Jezus' Passie helemaal had doorgemaakt, inclusief de doornenkroning. Uit die papieren vernam ik ook nog dat er op de plaats van de verschijningen, een boom plots dor was geworden als teken van de door zonden verdorde harten. Tenslotte moest de ziener bij het openbaar vervoer bepaalde voordelen genieten en in de stad gratis kunnen reizen. In maart 1990 ontmoette ik toevallig weer Mgr. Moke. Op grond van de elementen waarover ik toen al beschikte, mijn onderzoek was nog niet afgerond, gaf ik hem alvast een negatief advies, en dit vooral omwille van de slechte vruchten van die verschijningen en van de wanorde die deze op mijn parochie hadden teweeggebracht, maar ook omwille van de voorstelling van een God der wrake, de voortdurende dreigementen, de er mee samengaande tovenarijpraktijken, en ook nog omwille van het psychiatrisch verleden van Minga en van de vermenigvuldiging van zieners in functie van hem.

In april 1990 kreeg ik tijdens de Palmzondagsviering onverwacht een hartcrisis; daarop volgde een gevaarlijke operatie in België. Gelukkig heb ik dat allemaal overleefd; was dat niet het geval geweest dan was het uitgelegd geworden als een straf voor mijn ongeloof. Toen ik in januari 1991 naar Zaïre terugkeerde, trof ik op Saint Boniface een nieuw benoemde pastoor aan. Zo was ik meteen uit een moeilijk parket geraakt. Ik was ervan overtuigd dat die kwestie van verschijningen definitief van de baan was. De ziener had intussen studies in de rechten aangevat, maar hij was daarvoor gezakt en was dan maar filosofie beginnen studeren. Een goede sponsor voerde hem regelmatig naar de faculteit.

In 1994 hoorde ik plots dat de verschijningen opnieuw begonnen waren, en nu grote massa's volk aantrokken. Ook priesters van de naburige bisdommen en ook vrouwelijke kloosterlingen van allerlei pluimage kwamen er op af. Tenslotte zag kardinaal Etsou zich wel verplicht om een onderzoek in te stellen. De eerste onderzoekscommissie was te talrijk, ze bevatte meer dan dertig leden, en bovendien stond ze onder de leiding van een abbé, felle propagandist van de verschijningen. Haast alle leden waren voorstanders, behalve ik, mijn mokambi, de huidige pastoor en misschien nog een paar anderen. Ik zei ronduit aan de commissie dat het onmogelijk was om met zoveel leden deugdelijk werk te verrichten, en dat het al even ondoenbaar was om met zo velen geheimhouding te waarborgen, iets wat absoluut nodig was om de vrijheid van spreken voor de opgeroepen getuigen te waarborgen. In één woord, de onderzoekscommissie in haar huidige vorm, moest zo vlug mogelijk verdwijnen om te worden vervangen door een beperkte groep. Ik sprak in dezelfde zin met de kardinaal en ik stelde voor om twee beperkte commissies op te richten, een theologische en een medische, vermits het naar mijn aanvoelen hier een psychiatrisch geval betrof.

Na nog enkele bijeenkomsten, werd onze commissie vervangen door een theologische, maar ze kwam opnieuw te staan onder de leiding van dezelfde abbé-voorzitter van de verschijningen. Ik was de eerste die als getuige werd verhoord, en wel door de canonist van het bisdom. Ik bezorgde deze

toen ook een schriftelijke samenvatting van mijn mondelinge uiteenzetting. Die maakte op hem zo'n indruk dat hij me beloofde aan al de leden van de theologische commissie een afschrift van het getuigenis te zullen bezorgen. Maanden nadien vernam ik dat die leden hun abbé-voorzitter opgedragen hadden om mij uit te nodigen voor een mondeling verhoor voor de hele commissie. Op de vastgestelde dag daarvoor, hebben ze allen een uur lang op mij zitten wachten. Op de duur moest de voorzitter bekennen dat hij mij helemaal niet ontboden had. Systematisch weerde de man iedere hinderlijke getuige. Zo verging het ook de huidige pastoor van Saint Boniface, abbé Oka, die als lid van de theologische commissie, de verschijningen op zijn parochie evenmin gunstig gezind was. Hij ontving de uitnodigingen voor de commissiebijeenkomsten telkens een paar dagen te laat, zodat hij op de meeste afwezig was. Ik bracht de kardinaal van dat alles op de hoogte, maar die kwam onder druk te staan van vele priesters, kloosterlingen en leken die trouwe bezoekers waren van het bedevaardsoord. Hij had al een strenge brief naar de ziener geschreven en deze verboden om daar op die plaats nog missen te laten celebreren. Ook gelastte hij de huidige pastoor om daarover te waken. Ondanks de sterke druk op hem, liet de kardinaal geen publieke cultus toe, alvorens hij een definitieve uitspraak zou doen. Omwille van het uitblijven van zo'n oordeel, werd hij door de ziener met straffen uit de hemel bedreigd.

Vele bedevaarders zegden dat ze op voorspelde momenten allerlei tekenen in de zon zagen, maar ik bemerkte niets. Vooral vrouwen en meisjes beklagden mij om mijn klein geloof in Onze Lieve Vrouw, dat er de oorzaak van was dat ik niets zag. Ook beweerde men dat er mirakelen gebeurden en dat sommigen visioenen kregen. Dat zou allemaal best kunnen, maar volgens mij moet de boom worden beoordeeld naar de vruchten. En de vruchten die we op Saint Boniface plukten waren toch maar aan de wrange kant. De ziener beweerde ook, maar dan post factum, dat hij de dood van kardinaal Malula en ook de oorlog hier, had voorspeld. Maar te voren hoorde ik daar nooit iets over. Mochten er toch verschijningen en wonderen hebben plaats gehad, dan zouden die enkel maar bewijzen dat God soms het dwaze uitkiest om het wijze te beschamen. Voorlopig blijf ik echter bij mijn standpunt en wacht ik op een eventuele beslissing van de bisschop om dat desnoods te wijzigen. Ondertussen blijft men mij aanzien voor een verwoede tegenstander van die verschijningen en ook ik word onder druk gezet. Sommigen zien daarin zelfs een tegenstelling tussen blanken en zwarten: ik zou als blanke niet willen aannemen dat Onze Lieve Vrouw aan zwarten kan verschijnen. Toch moet iedereen weten dat ik gunstig sta tegenover de Maria-verschijningen te Kibeho in Rwanda. Intussen veroorzaken die vermeende verschijningen heel wat tweespalt, vooral in zusterkloosters, waar een deel voor en een ander deel tegen zijn.

Weer in het onderwijs

Na mijn ziekteverlof begin 1991, preekte ik retraites, vermits ik geen parochie meer had. Maar weldra werd ik aangezocht om Latijn te geven in het "philosophat Saint Augustin" waar pater Alfons Smets rector was. Hij had weten te bekomen dat onze diploma's door een affiliatie met de Universitas Pontifica Urbaniana in Rome erkend werden. De voorwaarde evenwel was dat er op het philosophat Latijn zou worden gedoceerd. Omdat de jonge priesters geen Latijn meer kenden, werd er voor dat vak beroep gedaan op één van de oude garde. Gedurende twee semesters, naar rata van twee uur per week, moesten de jongens die materie verwerkt krijgen, waarvoor wij destijds vier jaar intensieve scholing kregen. Het werd dus een onmogelijke opgave, waarvoor wij ons toch ten volle inzetten en er van maakten wat we konden. Ik was er dan ook niet verwonderd over dat sommigen de zelfstandige naamwoorden begonnen te vervoegen en de werkwoorden verbogen. De leerstof filosofie die ze kregen was echter heel wat anders en veel uitgebreider dan wat wij in onze tijd te verwerken kregen via onze Reinstadler in het Latijn. Toen begreep zelfs onze professor Lucien Bonte (1910-1987) er niet veel van. Als hij er na een uurtje genoeg van had, las hij ons voor uit een boek van een zekere "docteur Chotard" over psychopatische gevallen. Dat konden we heel wat beter volgen. In het philosophat hier is er voor elk leervak degelijk geschoold personeel, zo ook voor de theologie. Onze kandidaten doen na drie jaar filosofie, die tevens als postulaat dienen, hun noviciaat in Lumbi bij de onverslijtbare Maarten Fripont. Vroeger studeerden ze dan theologie in Kenya te Nairobi, samen met andere Afrikaanse passionisten. Ondanks het struikelblok van de Engelse taal, konden ze daar goed hun man staan. Nu volgen de meesten van hen theologie in Kinshasa zelf.

Oud-studenten

Van bij mijn aankomst in Kinshasa ontmoette ik in de grootstad overal, regelmatig van mijn oud-studenten van het bisdom Tshumbe, die me zeer genegen zijn gebleven. De meesten hadden het ver gebracht in het leven en bekleedden hoge posten in de administratie, in handels- en nijverheidsfirma's, aan de universiteit of als geneesheer, specialist, professor, manager, enz. Jammer genoeg had de welstand bij velen een negatieve weerslag op het familieleven: de misbruiken van in de Sankuru, zoals de veelwijverij, zetten zich voort. Op 12/1/1997 was er, bij het afsterven van Monseigneur Albert Yungu, in de kathedraal van Kinshasa een plechtige rouwdienst met acht bisschoppen, zeventig priesters-concelebranten en een bijna volle kerk mensen uit de Sankuru. Het was opvallend hoe weinig er communiceerden, omwille van hun onregelmatige huwelijkssituatie. Terloops wil ik hier vermelden dat Monseigneur Yungu op 5 januari, in een ogenblik van luciditeit in de universitaire kliniek, mij had laten roepen. We gaven elkaar de vrede en de zegen. Hij kon niet meer spreken, maar hij herkende mij en hij glimlachte de hele tijd. Ik bad dan luidop bij hem in het Otetela. Dat was ons weerzien, nadien viel hij terug in de coma. Tijdens de rouwdienst in de kathedraal, en bij het buitengaan, was men met de specifieke trapeziumvormige trommel van de Atetela volop in de weer, om de lof te zingen van de overledene. Pater Delanaie, scheutist, stond er met open mond naar te kijken en hij zei me: Koen, dat moet alleszins bewaard blijven, want zo iets vindt men nergens meer.

In de jaren tachtig ontmoette ik toevallig geneesheer Michel Omanga, de grootste specialist in de pediatrie van het hele land. Vijfendertig jaar eerder had ik hem op studie gestuurd voor medisch assistent, en sindsdien had ik hem nooit weer ontmoet. Hij had nu een eigen druk bezochte kliniek. Wij herkenden elkaar meteen, en hij nodigde me uit voor een avond bij hem thuis. Enkele jaren nadien stierf hij van een nierziekte. Ook alom bekend in Kinshasa was dokter Shako, de grootste specialist in de psychiatrie in Zaïre, die in 1949 in Katako mijn misdienaar is geweest, samen met zijn tweelingbroer de latere kolonel Raymond Umba. Deze had weten te beredderen dat zijn broer Antoine Shako zijn huwelijk met zijn toegewijde echtgenote Maria Nyendje kerkelijk in orde bracht. Als pastoor van Lodja bereidde ik hen toen voor op dat huwelijk. Rond 1985 vernam ik dat Shako aids had gekregen en dat zijn vrouw zich helemaal aan hem opofferde. Vijf dagen voor zijn afsterven liet hij me roepen om bij hem te komen bidden. Twee jaar later bezweek ook zijn vrouw aan dezelfde ziekte. Jaren nadien zegde men mij dat er in Zaïre noch voor dokter Omanga noch voor dokter Shako een volwaardige opvolger was gevonden.

Er zijn heel wat Atetela's die in de filosofie naam hebben gemaakt, zo onder andere Benoit Okolo, François Nkombe, Barthelemy Pangadjanga, Rudolf Lokadi. Tussen mijn oudleerlingen telde men ook heel wat overtuigde mobutisten die van de situatie hebben geprofiteerd. Maar onder hen waren er ook verwoede tegenstanders van Mobutu's bewind, onder meer Lambert Mende, de toenmalige minister van informatie onder Tshisekedi, die een kwade tong had, maar die tegen het einde van het Mobutu-regime zag dat hij zich had misrekend en toen bijdraaide. In beide kampen waren er die mij in hun vaarwater probeerden te krijgen, door me, met een voorbehouden plaats, op hun volksbijeenkomsten uit te nodigen. Daar ging ik nooit op in, zoals ik me evenmin liet zien op ontmoetingen met Mobutu zelf, ook niet toen hij zich bij ons op Saint Marc heeft laten vieren. Al de priesters en kloosterlingen moesten toen in soutane of in habijt zijn. Ik betrouwde zulks niet, want er zou zeker een televisieploeg aanwezig zijn om de toejuichingen van al die geestelijken aan het adres van de baas te verfilmen. En zo verliep het inderdaad. Reeds dezelfde avond waren die beelden op de televisie te zien. Gelukkig was ik nergens te bespeuren.

Met mijn oud-studenten onderhield ik dus wel goede contacten en ik mocht hun veel zeggen. Binnen de vijf minuten wist ik doorgaans hoe het zat met hun huwelijkssituatie. Allen waren ze fier over de vorming die ze bij de passionisten in Tshumbe gekregen hadden, en soms keken ze wel eens neer op de producten die het huidig middelbaar onderwijs afleverde. Het was wel jammer dat zij tot in Kinshasa hun tribaal- en partij-particularisme voortzetten. Er waren hier bijvoorbeeld niet minder dan zes partijen "Mouvement National du Congo/Lumumba", en er was geen mogelijkheid om ze te verenigen. Ik verweet hun dat ronduit en zei hun dat ze het, wegens een gebrek aan verstandhouding, verdienden om door anderen gedomineerd te worden. Ook dat namen ze geredelijk aan, maar het veranderde niets aan hun opstelling. Overal werden hun relaties vergiftigd door de tweespalt van "bossen" en "pleinen", en dat speelde ook mee bij de clerus en de kloosterlingen van Tshumbe, zelfs bij een bisschopsbenoeming. Ook daar poogde men mij in te betrekken, opdat ik partij zou kiezen. Het is bijzonder jammer dat zulk een verstandig volk met dergelijke onbenullige twisten veel tijd en energie verliest.

Mijn oud-studenten van het collège Saint Augustin hadden in Kinshasa een bond gesticht waarvan ik proost moest worden. Maar ook daar boterde het al na een jaar niet meer, wellicht ook om de hoger vermelde redenen. Na een drietal druk bezochte vergaderingen, was de aanvankelijke geestdrift al verdwenen, en men kwam nog maar sporadisch opdagen. Maar de genegenheid blijft bestaan, evenals de band met onze mooie Otetela-taal, die ik hen echt doe appreciëren. Spijtig genoeg dat de meesten hun kinderen niet in die moedertaal opvoeden. Ik verwijt hun dat voortdurend. Heel anders is het bij de Baluba, die hun kinderen de moedertaal wel aanleren. Als Vlamingen zijn wij op een dergelijk vlak zeer gevoelig, omdat we voor onze moedertaal steeds hebben moeten vechten. Van daaruit is het ongetwijfeld ook te verklaren waarom het de Vlaamse missionarissen geweest zijn die de inlandse talen van Zaïre grondig hebben bestudeerd. En dat is niet het geval geweest in de ex-Franse kolonies.

Slotbeschouwing

Intussen raak ik steeds meer vergroeid met Kinshasa, en vertrouwd met mijn oud-studenten, met mijn studenten in het filosofaat, en met de vele mannelijke en vrouwelijke religieuzen aan wie ik retraites preek en die me allen een warm hart toedragen. Zo laat onze inzet in de Sankuru en hier toch enkele sporen na. De Heer zelf zal uiteindelijk de wasdom moeten schenken aan wat we overal met vreugde en geestdrift getracht hebben te zaaien, te planten en te begieten. Tenslotte heeft Hijzelf ons geroepen en geplant om rijke en duurzame vruchten te dragen. Bij mijn 50-jarig priesterjubileum in Weelde op 6/4/1997, waarvan het relaas te vinden is in "CP-Informatie nr.108" was Monseigneur Laurent Monsengwo aanwezig, aartsbisschop van Kisangani en gewezen president van de Zaïrese Nationale Conferentie. Bij die gelegenheid sprak hij de mensen toe in het Nederlands, en zeer gevat zei hij: "Een missionaris is geen voorbijganger, maar iemand die wil blijven wonen tussen de mensen, om samen met hen de grote familie van God op te bouwen. De Blijde Boodschap die gij hebt verkondigd heeft haar effect niet gemist. Zij zal zonder twijfel vruchten voortbrengen, "want Gods woord mist nooit zijn uitwerking" (Jesaja 55,11) Moge het zo zijn

Slot